

**Ioan. Petri Contareni Veneti Historiae de bello nuper Venetis a
Selimo II. Turcarum Imperatore illato, liber vnus,**

<https://hdl.handle.net/1874/437174>

4

IOAN. PETRI
CONTARENI

VENETI HISTORIAE DE BEL-
LO NVPER VENETIS A SEL-
MO II. TVRCARVM IMPERA-
TORE ILLATO, LIBER VNVS,

Ex Italico sermone in latinum conuersus,

A

IOAN. NICOLAO STVPANO
PHILOS. ET MEDICO.

AD

Casparum S. Blasii in Hercynia Sylua Abbatem.

In hoc narrantur res vtrinq; gestæ, à belli principio vsq; ad
celebrem illam felicemq; pugnam naualem.

Basileæ per Petrum Pernam,

Anno M.D. LXXIII.

CONSTAT

ORNATISSIMO SIMVLQVE O'MNIB. MO-
DIS REVERENDO D. D. CASPARO S. BLA-
SII IN HERCYNIA SYLVA ABBATI DI-
GNISSIMO, HVNC HISTORIAE TVRCI-
CAE LIBRVM OBSERVANTIAE ET
DEBITAE REVERENTIAE ERGO,
IOAN. NICOLAVS STVPA-
NVS PHILOS. ET
MEDIC. D. D.

Abbas per Petrum P...
Anno M. D. C. XXIII

REVERENDISS. IN CHRISTO
PATRI D.D. CASPARO S. BLA-
SII IN HERCYNIA SYLVA AB-
BATI DIGNISSIMO,
Ioan. Nicolaus Stupanus S.P.D.

MARCUS Cicero tantus olim in Roma-
na Repub. vir eas in scribenda historia le-
ges obseruandas esse asserit, Caspar Ab-
bas plurimum Reuerende, ne quicquam
in ea falsum pronūtiemus: deinde quæ ve-
ra esse scierimus, ea enarrare nequaquam metuamus: odio
deniq; aut gratia adducti nihil scripsisse videamur. Ac me
hercule si benè nobiscum perpendamus, in quē finem omnis
historia scribatur et quantū eius intersit cū hasce leges tū &
alia plura præcepta in ea obseruanda comperiemus. Quomo-
do.n. ad benè beateq; viuendū exemplo esse poterit historia,
si quicquam falsum, aut aliter atq; re ipsa se habeat, enarra-
uerit? Neque verò dubium est, historiā theatri loco esse debe-
re, quæ exemplis, non aliter atq; singularum rerū experien-
tia humanā hanc nostram vitam informet. Sicuti.n. multi re-
rū experientia edocti, quædam omittenda, & alia quædam
facienda esse sciunt: prout scilicet alios quoque bonos aut ma-
los euentus habuerunt: ita qui historias cum fructu legunt, om-
nis generis consilia eorumq; euentus intelligunt, & ex eorum
successu causisq; quid sibi imitandū aut deuitandum sit, ani-
maduertere possunt. Vt rectissimè idem Cicero de ea pronun-

tiarit, Historiam temporū esse testem, lucem veritatis, vitā
memorie, magistrā vitæ, nuntiā vetustatis. Quæ cum ita
sint, quantis erroribus causam præbebit is, qui rerū gestarum
consilia, causas & euentus aliter humano generi proponet at
que successerint? Certè plurimis maximisq; : quia homines
ijs instituti exemplis, & alios euentus ex alijs causis, quā re
vera fuerint euenisse, aliorumq; euentuum alia consilia cau-
sam præbuisse putantes cum sibi tum alijs malorū consiliorū
autores erunt, & ad multa ineptè infausteq; gerenda moue-
buntur. Tantum ergo interest vt rectè vereq; Historia scriba-
tur. Verū enimvero sicut solet euenire in cæteris rebus ma-
gnis, & quarum plurimū interest, vt quò maiores illæ præsta-
tioresq; fuerint, tantò negligentius ab hominib; tractentur: ita
proh dolor Historiæ quoq; accidit. Etenim quò pluris inte-
rest, vt verè hæc accurateq; scribatur: tantò minus id mihi
Historici curasse videntur: vt præter sanctas illas Veteris et
Noui testamēti historias, quas S. spiritus proculdubio dicta-
uit, per paucas ad amussim veras deprehendere possis. Cuius
rei argumentum si petieris, euidentissimum tibi subminis-
trabit tanta historiarum, quæ de eadem re scribuntur diuer-
sitas & repugnantia: quia diuersæ historicorū de eadē re sen-
tentia, certissimum ignorantia testimonium præbent. Et quid
vetat quo minus rem exemplo illustremus? Romanos scimus
potentissimos fuisse, simulq; literarū studia insigniter coluisse
vt verisimile quoq; sit, operā dedisse ipsos, vt rerum suarum
historiæ accuratissimè scriberentur. Sed quantum tamen illæ
inter sese pugnent, facile deprehendes, si vel ea obseruaueris,
quæ de illorum primordijs ab alijs atq; alijs memoriæ prodia-

ta sunt. Salustius Romã à Troianis conditã fuisse scribit, qui
Aeneã ducem sequuti, Aboriginib. se eo loco habitantib. con-
iunxerint. Titus Livius eã à Romulo & Remo extructam
fuisse memorat. Fabius Pictor Saturnum asserit Romæ pri-
mũ fuisse Conditorẽ. Sempronius narrat Atlantẽ Italum fi-
liam habuisse, quæ Roma vocaretur: eamq; ante Romuli tẽ-
pora centum propè annos vixisse, urbemq; hanc ab sese nun-
cupatam condidisse. In cæteris deinde, quæ ad vrbis incremẽ-
tum totiũq; imperium spectant, an non Livius à Dionysio infi-
nitis locis differt? Græcorũ verò historias si inter se cõpare-
mus aut etiã eorum qui res nostris ferè temporib. gestas cõ-
memorarunt, tantã diversitatem inuenimus profectò, vt in-
pœsum historia trãfuisse videatur. Sed causam horũ omnium
cũ ex ipsarum rerum quæ historiæ mandatur difficultate, tũ
etiam ex prauitate historicorũ dependere censeo. Atq; hi qui
dem, qui gratia, odio, metu, lucri spe, amicitia, aut alijs animi
affectib. impulsĩ, ad historias scribẽdas accedunt, ysq; permul-
ta vana falsaq; permiscent, pœna maxime digni vidẽtur. Cũ
n. et aliã rerum ipsarum causas atq; euentus ignorarent, eas
tamen ita hominib. explicant, vt multorum errorum autores
sint. Quo maior. n. rei difficultas est, tantò magis abstinere
omnes ab hoc scriptiois genere oportuit. Itaq; haud ab re for-
tassis fuerit, hanc difficultatem perpendentes, quæ tot errorũ
in historijs cause sint, paulò diligentius obseruare. Qui histo-
rias scribunt, aut de rebus iam olim gestis vetustisq; aut de no-
uis & quæ scriptorũ memoria recordari queãt, laborant. Ac
siquidẽ vetustarum rerum historiam scripserint, necessũ erit
imitari, quæ de ys memoriæ à maiorib. prodita fuerint: de

suo nihil addere. Quia. n. res vetustæ, à memoria nostra remota sunt, nihil utiq; de illis scire possumus, præter illa sola, quæ veteres literarum monumentis mandarunt. Veteres autem, cum eadem hæc scriberent, siquidem ante eorum memoriã gesta fuerunt: perinde ut nos, aliorum scripta sequi oportuit: sui ipsorum memoria fuerunt patratæ eadem profectò illis evenire potuerunt, quæ nobis, rerum nostro tempore gestarum historiã scripturis, contingere solent. Iam verò in hisce scribendis, necessum erit historicum vel ipsummet rei gesta interfuisse, aut ab alio, qui interfuit vel nõ interfuerit, accepisse. Si scriptor rei gerendæ interfuit, aut alterius partis hostis amicusve fuit eorumq; consilia nouit, aut à neutra dependit, atq; illud quidem efficiet profectò, ut res ita narraturus sit, quò suorum honor augeatur, hostibus autem plurimum detrahatur: quæ dum ita fiunt, quantum à veritate recedetur? E contra autem, si à neutra parte dependens, tamen rei gerendæ interfuit tum consilia partium & causas propter quas ea omnia fiunt, nequaquam intelliget: quamobrem id quod potissimum est, ignorabit, totumq; id quod videbit, propemodum nihil erit. Neq; verò quicquam amplius sperari potest etiam ab eo historico, qui cum ipse rei non interfuerit, eam tamen ab alijs acceptã enarrat: nam etsi hoc loco à neutra parte pendere eum concedamus, secus quàm alioquin soleat accidere, qui tamen eivẽ gestam narrabunt, iisdem affectibus obnoxij erunt atq; historicus, qui rebus interfuit: præterea si Idiotas eos esse contendas fortassis, & promde simplicem narraturos veritatem, respondendo si maximè velint, eos tamen nõ posse, quòd causas, consilia & maxima quæq; ignorent. Talia. n. duces ipsi & cõsiliarij

filiarij tantò occultiora sibi conferuant, quantò prudentio-
res & in rebus gerendis feliciores esse cupiunt. Sed neq; ab his
facile historicus omnia impetrabit, quia ydem parent dearū
imperio quas in Rep. versantib. & magnas huiusmodi res ad-
ministrantib. Iupiter praefecit, Metri scilicet atq; adulationi:
quarū altera proprias res auget mentiendo, altera silentio mul-
ta praeterit, quae non sine scriptoris periculo, & infamia prin-
cipis, ad quae pertinent, aperiri possent. Quae cū ita sint, ecquid
de eo fuerit sentiendū quaeso, qui, eodē tempore, quo in Cypro
& mari Aegeo, res hac nostra historia cōprehensa gereban-
tur, in Anglia ipse existens earum historiā scribebat? Unica
n. mihi ratio superesse videtur, qua vera ad amussim rerū ge-
starū historia scribi possit, si Principes ipsi ad quos pertinet
eā veram scribi cupiant: cū. n. omnia nouerint, scriptori leges
statuta, consilia, literas, & quaecunq; eius generis occurrunt
in belli pacisq; negotijs, subministrabunt: vt sic in veram rerū
gestarum cognitionē peruenire queat. Fuitq; olim vetustissi-
mus bonorū magistratuū & principum mos, vt quae singulis
annis memoria digna accidissent, sacerdotib. sanctissimus vi-
ris cōmemoraret: qui ea in annales relata, in adytis templorū
conseruabāt: vt successu temporis deinde scriptores historias
ex ijs contexerent. Ac tales certē mihi esse videtur Berosi hi-
storiae, sicuti etiam Metasthenis Persae, & Manethonis Aegy-
ptij. Sed iam ex alto mari in portum redeamus. Hanc Con-
tarenī nostri historiā, non dubitamus veram scribi potuisse
quod scriptor consiliorum omnium particeps fuerit, & ad-
nuante senatu, hostium quoq; occultiora consilia & progres-
sus vniuersos potuerit indagare. Voluisse quoq; quod potuit,

scriptorē existimamus, cum ob familiæ splendorē, tum ob se-
natus autoritatē atq; sapientiā, quib. vtiq; magno dedecori
fuisset, quicquā aliter atq; verē fuerit explicare. Hisce, si to-
ta series rerū, historiæ consensus, dierū, locorū horarūq; etiā,
quib. singula gesta fuerunt, cōsignatio adyiciatur, nihil iā am-
plius dubitare possis. Iā verò ad te veniā. Abbas plurimū Re-
uerēde, & quæ causa me impulerit, vt historiæ huius transla-
tionem meam, tuo nomini inscriberē declarabo. Existimavi
ego sicuti & Cōtarenus noster, quia in hoc bello Deus singu-
lare specimen edidit suæ erga Christianos bonitatis & clemē-
tiæ: eius historiā ad ipsos potissimū spectare, qui Eccl. curam
vel imprimis ad sese pertinere arbitrātur. Deinde collegij tui
Blasiani in Hercynia sylua antiquitatē, & omnium qui hæcte-
nus ei præfuerunt, erga literarū studia amorē & beneficē-
tiā, cū ab alijs multis, tum verò à Ioan. Hubero olim prædi-
catā, sepe numero sum admiratus. Quib. accedit, quod ante
aliquot septimanas, cū apud Episcopū Curiensem in Athesia
esse te, qui diuina clementia nuper ad Collegij gubernacula es-
ses electus, magnopere cōmendari intellexim cū ab alijs, tū
verò etiā ab Abbate, qui è nobilissima Schtandersbegiorum
familia natus Collegio mōtis S. Mariæ in eadē Athesia impe-
rat. Quib. omnib. permotus, nihil æquē mihi cogitandum esse
duxi, quā vt me in tuā notitiam & clientelam insinuarem.
Quod si ergo leue istud munus, à me tibi, qui non ita pridē in
Abbate collegij delectus es felicitis omnis causā oblatum, ea
qua spero fronte susceperis, operā certē dabo vt in rebus lōgē
grauioribus, meam erga te obseruantiam agnoscas. Vale
Basileæ Calendis Martijs, anno salutis M. D. LXXII

IOANNIS PETRI

CONTARENI VENETI

HISTORIAE DE BELLO TUR-

cico nuper à Selimo Ottomanno
Venetis illato,

LIBER VNVS.

*In quo res utrinque gesta narrantur, à principio belli,
vsque ad magnam illam felicemq;
pugnam naualem.*

PRINCIPVM successio, quæ priorum
morte aut alijs de causis accidit, ma-
gnos vt plurimum motus & difficul-
tates in Rebuspub. regnisq; excitare
solet, ijq; tantò maiores esse consueue-
runt, quantò celebrior maiorq; de-
mortui principis potentia fuerat. Sultanus Ottomanus
Turcarum Imperator ingenio potentiaq; maxi-
mus, postquam quadraginta septem annos regnasset,
dum Zighetum, Hungariæ arcem munitissimam obside-
ret, diè fatalem obiit anno seruatoris nostri M. D. LXVI.
Ei successit in imperio Selimus Ottomannus, qui vnus
ex quatuor eius filijs supererat: pater. n. iã ante aliquot
annos Mustafam & Baiazetem rebellionis suspectos, ne-
cari curauerat, persuasus scilicet à Rossa coniuge. Zean-
gir verò tertius filius, gibbosus, cum tantæ crudelitatis
impatiens esset, sponte mori voluerat. Selimus igitur
præter amplissimum imperium, patris quoque existima

A

tionem gloriamque possidebat: qui etiam si religione ac institutis hostis Christianorum esset, omnibus tamē terrore simul atque admirationi fuerat, propter singularem virtutem atque prudentiam. Hisce ita constitutis, Selimus cū nesciret qua ratione pater id nomen eamque gloriam sibi comparasset: tertio sui imperij anno, absque vlla causa, nullaque habita ratione datæ fidei, Venetis bellum mouit. Cuius historiam cū hoc loco enarrare constituerimus: operæ precium esse videtur primam ipsius originem causamque explicare, vt omnes intelligant quam leuis illa atque iniusta fuerit.

Selimus Anno salutis humanæ M.D.LXIX. cū tertium annum regnaret, animum induxit, more suorum maiorum, & ad perpetuam sui gloriæ memoriamque, Collegiū seu Xenodochium, quale ipsi Almaratū vocant, cōstruere, cum tēplo scholisque ad liberos in Mahometica lege erudiendos. Iuxta huiusmodi collegia, multas domunculas rotunda figura construunt tū Sacerdotibus atque Doctoribus suis, tum etiā peregrinis quibuslibet: nam cumfamen liberè huc cū eqs atque seruis diuertere, & in triduum vsque, absque vllis sumptibus cōmorari. Solent & alię quædam ab his diuersæ mansiones in huiusmodi Collegijs adornari, pro ipsius vrbs pauperibus, quibus in singulos dies, præter certam panis portionem, ad quotidianum victum, numeratur etiā Asperus numus, quādiu ibi degunt. Solent autē Imperatores Turcarum huiusmodi Collegijs reditus addicere, quos ab exteris bello acquisuerint: nec illis per antiquas cōsuetudines licet, alijs opibus ea dotare. Talia collegia nunc Cōstantinopoli tria sunt, eo quo diximus modo extracta quorum primū, omnium celeberrimū cōstruxit Sultanus Machemetus, is qui Constantinopolim occupauit. Baiazetes illius filius alterum & tertium fundauit Sultanus Solimannus Selimi huius pater, cū rē
plo

CONTRA VENETOS

plo, cuiusmodi Turcis Moschea dicitur, ex lapide pretio-
 so & arte accuratissima cōstructo: in quo sunt quatuor
 Cāpanariæ turres optimè fabrefactæ. Dotatū autem fuit
 hoc collegiū, postquā is è vita migrasset, annuis redditib.
 qui ex arce & regione Zigethi colliguntur: quā vtiq; Ma-
 hemet Visir primarius Bassa, post obitū Solimanni indu-
 stria sua occupauerat. Clāculū. n. tēuit imperatoris mor-
 tē, eiusq; lecticā in conspectum militum producēs, & eū
 adesse fingens, eorū animos ad expugnationē excitabat.
 Nō tamē sufficiunt arcis huius prouētus collegio, quòd
 in eo ad octoginta millia numerū Sultaninorū quotānis
 infumantur. Selimus igitur, vti ante dicere cœperamus,
 & ipse Collegiū suū extruere volebat, iamq; constituerat
 vt Adrianopoli fabricaretur, quæ vrbs à Bizātio tridui iti-
 nere distat: & sex cāpanarias turres in eius tēplo fabrefic-
 ri iusserat, ac si patre suo prestātorē se, alijsq; omnib. suis
 maiorib. digniorē existimaret. Itaq; erat iā locus certus
 huic ædificio addictus, eiusq; sūdāmēta ponebātur, cū m-
 sacerdos quē lingua sua Mosti. i. prophetā nuncupant, in
 ipsomet loco imperatorē monuit, vt pro more suorum
 maiorū, qui Ottomannorū imperiū sēper auxerant, ipse
 quoq; aliquā insignē expeditionē susciperet, anteq̄ colle-
 giū perficeretur, vt ex eo quod inde acquireret, id postea
 dotare posset. Atq; hæc quidē dū familiariter colloque-
 rentur, Sacerdos imperatoris animū eò inclinare intelli-
 gens, de Cypri regno verba facere cœpit, & ostendere il-
 lius opes tantas esse, quib. nō modò suū collegium præ-
 clarè dotare posset, verū etiā id supplere, quod patris Xe-
 nodochio deesset: atq; illuc etiā accedere, quòd occupa-
 to Cypri regnò, longè tutiores futuri essent Turcici mer-
 catores, per ea maria in Syriā atq; Aegyptum nauigātes:
 qui alioquin à pyratis Christianis & occiduis sæpe infe-
 starentur, dum in ea insula refugium haberent.

Asserebat etiam fore, vt Eremitę sui peregrinationem in
 Meccam (locus hic est, in quo Mahometi sepulchrum
 visitur) libentius suscipere. Hoc colloquium Selimus
 summa cum attentione audiuit, & quia eadem hæc se-
 cum prius quoque meditatus fuerat, sacerdotem lauda-
 uit, eiusque monitis assentiens discessit. Accidit dein-
 de, non longo post tempore, vt Iudai quidam ex Occi-
 dente Constantinopoli scripserint ad Ioannem Miche-
 tem Marranum (quo nomine vocantur Iudai, qui vi ti-
 moreque aliquo baptizantur) ei que significarunt, Ve-
 natorum Armamentarium, accenso in puluere bombar-
 dico igni, vnà cum multis alijs eorum munitioris nostri
 M. D. L. XIX. & Urbem ipsam cum tota ditone magna
 annonæ caritate laborare, vescique eos solo pane ex mi-
 lio facto. Quibus rebus imperatori nunciatis, Ioannes
 Miches, qui illi familiaris erat, iamque ipsius cogitatio-
 nes de Cypri regno intellexerat: hanc commodam occa-
 sionem esse, magnæ huius expeditionis suscipienda &
 rei feliciter gerenda monuit: cumque illæ res fama ma-
 gis magisque confirmaretur, Selimo facile persuasit, vt
 quod de Cyprico regno dudum animo conceperat, ex-
 qui conaretur. itaque Selimus, quamuis capitibus articu-
 lisque foederis cum Repub. Veneta initi, nuper subscrip-
 sisset, & iureiurando ea se seruaturum sacrosanctè pro-
 misisset: tamen hisce omnibus postpositis, Mahometū
 Visirum, suum primarium Bassam accersit, & quid in ea
 re, quam diu secum medicaretur, consilij habeat, sciscita-
 tur. Est enim permagna Bassarum autoritas in Otto-
 mannico imperio gubernando, quod antiqua consuetu-
 dine receptum sit, vt imperatores eorū vtatur consilijs.
 Mahometus Visir vir prudens, cognita imperatoris so-
 ceteri sui petitione, intelligebat quātum interesset Vene-
 tis bellum inferre: quamobrem iniustum illud bellum
 disua-

CONTRA VENETOS

5

diffuadere conatus, in hanc sententiam respondit:

Non dubium est summe imperator, quin Cyprium regnum tuo imperio adiectum, ipsum splendide augeat, & nominis tui gloriam illustret, si modò honestis rationibus comparari possit. At ego nō video quo modo id acquirere possimus, nisi bello Venetis, qui illud possident, illato. Cuius causam, si rem absque animi perturbatione perpendamus, & cogitemus qua ratione illis deuinctus confœderatusque sis, nullam planè inuenimus: nisi fortè hanc velimus occasionem accipere, quòd ob incendium armamentarij, ad hoc regnum defendendum, non sufficere videantur. Id vero nequam facere debes: quod neque magnitudini imperij tui, neque iustitiæ imperatoris conueniat, eos ex tali occasione lædere, qui fœderi nobis iuncti sunt, qui que etiã te offendere cùm potuissent, maluerunt tamen fidem seruare. An verò ignoras, quàm parenti tuo felicitis memoriæ imperatori inuicto semper amici fuerint, ut quæ is fidem illis semper seruandam existimavit? Mihi profecto dum ex hac vita migraret, seuerè mandauit, ut id agerem, quo illorum amicitia conseruaretur: quoniam semper nobis fidem seruassent, & nostram amicitiam coluissent. Tu verò summe imperator, qui paulò ante pacis nouiq; fœderis inter vos capita, fide data confirmasti, & amicum te fore promisisti: an fidem fallere, & antequam prouoceris, bellum illis mouere conaberis? Id ego nequaquam agendum esse existimo. Hæc sunt, gloriose imperator, quæ de hac re sentio, quæque tibi eo animo patefeci, quo meam erga te seruitutem fidemque obstrictam esse intelligo. Nollem autem ita dici isthęc à me existimes, ac si tuæ celsitudini summæque prudētia quicquã derogarè: tu namque mihi dominus es, tu mihi imperare potes quod vis, mihi iussa capeffere fas est.

Selimus audita hac oratione, nequaquam cogita-

uit, quàm fideliter ei consuleret is, qui ipsum paulò ante cum tanta dexteritate atq; quiete, ad paternum imperium euexisset: clauerat enim Mehemet in Zigethæ arcis obsidione parentis morbum atque obitum, donec Selimum, qui tunc Mangreliaë erat, certio rem eius rei fecisset, isq; Constantinopolin ad capeffendas imperij habenas proficisci, & tunc in Hungariam ad exercitum peruenire potuisset. Itaque pro omnibus hisce meritis, hic in illum iniurijs verbis est inuectus, adeoq; Christianum etiam, quod apud illos iniuriosum est, appellauit. Sed Mehemet, cognita imperatoris aduersus se iram, cum verbis, tum gestibus veniam deprecatus discessit. Selimus verò Mustafæ Bassæ etiam rerum terra administrandarū, atq; Piali Bassæ rerum maritimarum præfæcti summi consilia audire voluit: à quibus vehementer exci tatus est ad id bellum suscipiendum: quod dicerent Venetos ob incendium, quod perpessi essent, ad Cyprium regnum defendendum nequaquam sufficere. Plura de eadem hac re colloquia tunc temporis tractarunt: quæ etiam si ex nuntijs Constantinopoli allatis, nondum certò cognoscere potuerimus: ex ipso tamen effectu facile conijci potest, consilia de hac expeditione iam tum fuisse decreta. Quibus ita constitutis, Mustafæ ac Piali consilio Selimus Mehemeto Visiro imperauit, vt quod sui muneris esset, magna celeritate, quæ ad exercitum instruendum necessaria essent procuraret. Quam obrem ille mandatis domini parens, Constantinopoli primùm tantam armorum copiam instrui curauit, quanta exercitum quàm maximum armari posse videretur: deinde itidem alibi fecit, tum verò in diuersis locis maris Aegei panes biscoctos & alia cōmeatus genera parari iussit: idemq; studium Mustafa in equitibus peditibusq; comparandis, tunc temporis ponebat. Quibus rebus cognitis Veneti, etsi nondum cer-
to

CONTRA VENETOS

7

tò intelligerent, quorum tanti apparatus bellici tenerent: tamen quòd communi fama ferretur, Selimum Cypri regnum inuadere velle, & quòd ipsis per conditiones fœderis liceret arma sine suspitione parare, quoties Turcas se ad bellum instruere intelligerent: ipsi quoque consuetos aliquos apparatus facere cœperunt & de nauibus omnis generis prouidere, rerumpub. gubernatoribus eadem hæc significare, & Cretenſibus, vt sicuti debent, adornarent illius regni naues imperare saragebant. Erant autem tunc temporis extra vrbe vt solent in sinu Veneto esse, alijsque locis, triremes armatae triginta atque vna: quarum hi duces erant:

Iacobus Celsus Classis prouisor seu curator, quo nomine eos vocant, qui rerum ad classem necessariorum curam habent.

Marcus Quirinus Sinus Veneti præfectus.

Marcus Antonius Foscarinus condemnatorum præfectus.

Marinus Dandolus.

Ioannes Baptista Contarenus.

Catherinus Malipetrus.

Ioannes Bembus Cyprius.

Marinus Contarenus.

Antonius Pasqualigus.

Franciscus Bonus.

Nicolaus Lippamanus.

Philippus Leo.

Angelus Surianus.

Vicentius Maria de Priulis.

Petrus Badoarius.

Ioannes Baptista Benedictus Cyprius.

Hieronymus Tronus.

Alexander Contarenus.

Theodorus Baldius.

DE BELLO TVRCICO

Marcus Antonius Pisanus.

Nicolaus Donatus.

Franciscus Tronus.

Lodouicus Cicuta de Vegia.

Colanes Draſco de Cherſo.

Petrus Bertolazzius è Iadera vrbe .

Chriſtophorus Cipicus Trauus .

Petrus Michettus Sebenicus .

Hieronymus Griſanteus de Cataro .

Ioannes de Dominis Arbenſis .

Ioannes Balcus Lieſenſis .

Ioannes Baptiſta Taccous .

Per idem ferè tempus nunciatur Venetijs, Imperatorem Turcicum binas Venetorum naues. Bonaldam ſcilicet atque Balbam, circa idus Ianuarij detinuiſſe, & in apparatibus faciendis ſtudioſiſſimum eſſe: vſque adeò ſcilicet, vt ipſemet Armamentarium videre, Tappanãq; (quo loco tormenta bellica cõſeruantur) inſpicere, & quid fieri oporteat præcipere non grauaretur. Ex quibus indicijs Veneti, quod prius ſuſpicabantur, bellum ſibi paratum eſſe videbant, idque eò firmiùs iam credebant, quòd ſuos vbique detineri, & in cõfinijs itinere præcludi intelligerēt. Quamobrem ipſi quoque iam ſuis rebus ſatagebant, nec quicquã eorum quæ ad inſtruendum exercitum requirerentur negligebant. Ad Marcum Quirinum ſinus Veneti præfectum literas dedere cum mandatis, vt in Cretam quanta poſſet celeritate contenderet, curaretque illius inſulæ claſſem celeritiſſimè inſtrui. Certiores quoque de tantis Turcarum contra ſeſe apparatib. fecerunt Pium V. Pontificè Maximum, Philippum Hiſpaniarum Regem Catholicū, itidemque permultos alios Chriſtianos principes. Quæ dum ita agerētur, Selimus tertio Idus Februarij Cuiusdam

1570) in februario

CONTRA VENETOS

9

batum Chiauffū (quem vocant) ad Venetos legatum dimisit, ut ab illis Cyprum Insulam peteret, idque talibus verbis ac minis, quæ suis maximis apparatibus æquarentur. Marcus Quirinus autem, accepto à senatu mandato, decima sexta Februarij Liefena soluit cum binis tribremibus, & die sequenti ad Ragusiam Cubatum obuiū habuit, comitatum Ludouico Bonriccio, secretario Marci Antonij Barbari Venetorum ad Turcicum imperatorem legati, quem Bailum vocant, & Aloisio Barbaro Marci Antonij filio, qui Angeli Suriani naui uehebatur. Veneti autem pridie Calend. Martij, post die paschatis, Hieronymum Zaneum equitem, & S. Marci procuratorem peractis sacris in Sancti Marci æde, summum classis imperatorem declararunt, eumque deinde Petrus Loredanus Serenissimus Princeps totusque senatus, ad naues magna cum pompa deduxerunt: & die proxima laderā versus dimiserunt. Iamque Venetis soluerant triremes armatæ quadraginta duæ, quibus præerant hi, qui ordine sequuntur:

Hieronimus Zaneus summus imperator.

Santus Tronus, condemnatorum præfectus, loco

Marci Antonij Foscarini.

Antonius Canalis, exercitus curator.

Stephanus Venerius.

Dauid Bembus.

Gabriel Canalis.

Petrus Emus.

Marcus Antonius Landus.

Hieronymus Contareus.

Marcus Ciconia.

Petrus Salomonius.

Fredericus Nanius.

Petrus Zaneus.

Benedictus Soranzius.

Baptista Foscarinus.

B

Andreas Bragadinus
 Aloisius Emus
 Augustinus Venerius
 Georgius Pifanus
 Petrus Dolfinus
 Mattheus Calergius
 Paulus Nanius
 Bartholomeus Celfius
 Petrus Pifanus
 M. Antonius Quirinus
 Iulius Bragadinus
 Franciscus Tronus
 Petrus Ciuranus
 Hieronymus Grittius
 Priamus Lezeus
 Bernardus Sagredus
 Bernardus Iustinianus
 Georgius Cornarus
 Antonius Michaelus
 Sebastianus Tiepolus
 Antonius Cauallinus
 Michael Barbarigus
 Nicolaus Surianus
 Carolus Quirinus
 Orfredus Iustinianus
 Franciscus Vendraminus
 Hieronymus Dolfinus.

Soluit quoq; Constantinopoli circa finē Martij Am-
 rates Raisus cum viginti quinq; triremib. Rhodum ver-
 sus contēdens, yt illic prohiberet, quo minus Cyprijs Ve-
 neti suppetias ferre possent: iam. n. intellexerat impera-
 tor, eorum in apparatus faciendis studiū, quo magnā
 suarum munitionum partem refecissent. Cubatus inte-
 rim legatus Turcicus Venetias appulit sub Aprilis prin-
 cipio

CONTRA VENETOS

ii

1570

cipiō: sed cū antea ciuitas illius aduentū & petitionē
 cognouisset, senatus oblata deliberandi occasione, iudi-
 cauerat iā, longē melius esse & ad reipub. dignitatē hone-
 stius, aperto Marte sese à Turcis defendere, quā ita pau-
 latim ab illis suo imperio spoliari: fore. n. aliās, vt tādē ab
 Ottomānicis planē subigerētur. Velle ergo se in tā iusta
 causa fortunam experiri, & diuina humanaq; auxilia, cō-
 tra communem Christianorum hostē sperare. Itaq; Cu-
 batus in senatum admissus, vbi causam proposuisset, sta-
 tim denegato eo qđ petebat, dimissus est. Hieronymus
 Zaneus autem, summus imperator Venetorū Idib. Apri-
 tis laderū appulit, ibiq; sequēti die ab eius vrbis Episcopo
 Hectore Trono laderæ comite, Andrea Barbarigo duce,
 alijsq; plurib. ducib. militarib. nobilib. militibus, nauiuq;
 præfectis, qui in arce erant, humanissimē exceptus, atq;
 in summum templū deductus, sacris in seruatoris nostri
 honorem peractis, interfuit. Sed vix mensis iam præte-
 rierat, ex quo magnum senserant dolorem: quoniā Ber-
 nardus Malipetrus equitum per Dalmatiam curator, no-
 bilis singulari virtute, postquā ladera sæpius multis alijs
 comitatus egrederetur, vt Turcarū excursiones reprime-
 ret, iamq; sæpius rē feliciter leuib. illis prælijs gessisset: tā-
 dē nimiū suę virtuti cōfidens, semel absq; ijs armis, quib.
 humeri teguntur, egressus est, & in leui quodā prælio cū
 hostib. congressus, hasta eo planē in loco vulneratus est,
 quo nō fuerat armatus, vsq; ad eō scilicet, vt in vrbem im-
 portatus, statim expirauerit maximo cū dolore omniū,
 quib. nota illius virtus fuerat: nā cum viginti nouē anno-
 rum iuuenis esset, omnib. magnā de sese spem præbuerat.
 Elegerāt autē tunc in ipsius locū postridie Iduum Martij
 Fabiū Canalē insigni virtute nobilē, & in eiusdem mēsis
 principio Franciscū Barbarū totius Dalmatię præfectū
 creauerāt: cui iterū cū fatalē diē obijisset, antequā munus
 sibi demādatū suscipere posset, substituerūt Io. Legeū equi-
 tē & S. Marci procuratorem.

Creta est Creta

Marcus Quirinus interim in Cretam peruenerat pridie nonas Aprilis, atque illius regni naues diligenter instrui sollicitabat, cupiebatque eas quam citissime progredi, antequam classis Turcica in ea maria perueniret, quibus aditu ad Cyprum prohiberentur. Quæ dum ita agerentur, soluit Constantinopoli Piali Bassa, ad decimum septimum Aprilis cum triremibus octuaginta & triginta biremibus. Venetijs verò per idem tempus etiam soluerunt triremes septendecim, quarum duces hi erant:

Vincentius Canalis.

Ioannes Contareus.

Ludouicus Landus.

Iacobus de Priulis.

Andreas Tronus.

Simon Guorus.

Hieronymus Canalis.

Bernardus Iustinianus.

Ludouicus Pasqualigus.

Franciscus Contareus.

Hiëronimus Salamoneus.

Ioannes Mocenigus.

Thomas Michaelus.

Marcus Molineus.

Marcus Antonius Foscarinus.

Petrus Treuisanus.

Donatus Tiepolus.

Cubatus interim, cum re infecta Venetijs discessisset, Constantinopolim redijt pridie Idus Maij. Selimus verò ubi cognouisset, quòd senatus illi petiitum regnū denegasset, vehementer obstupuit: id enim omnino illi præter expectationem acciderat. Quamobrem perturbatus admodum, per duodecim suos ministros, quos Chiaos vocant, statim detineri curauit Venetorum legatum

CONTRA VENETOS

13

gatum cum tota familia: à quo tamen prius aufugerat
 Vincentius de Alexandris, qui discendæ linguæ causa il-
 lic prius commorabatur, & vbi Venetias peruenisset si-
 gnificauerat, quantos Turcæ apparatus terra, marique
 facerent. Iam igitur ad decimum quintum Maij instru-
 ta planè erat classis Turcica, & postridie deinde Byzan-
 tio soluit Ali cum triginta sex triremibus, biremibus duo-
 decim, duabus Venetorum nauibus onerarijs, quas nu-
 per illis. cademerat, quatuor Turcicis, vno Machometi
 Visiri Galeone (quo nomine genus quoddam omnium
 maximarū nauium vocant) Mahonicis octo, Passacauallis
 quadragiata (his nominib. vocant naues quib. equi vehū-
 tur) & multis præterea alijs nauigijs, omni munitio-
 nerūq; necessariarū genere instructis, quib. præerat Mu-
 stafa Bassa, rerūque terra administratur primarius dux.
 Piali verò, quæ prius soluisse diximus in itinere Tinā Ve-
 netorū insulā in Aegeo Mari (quod Archipelagum vo-
 cant) sitā deuastauit, sed nō sine insigni suorum clade.

In hisce turbis maximisque bellorum apparatibus, di-
 scessit ex hac vita Petrus Loredanus Venetorum prin-
 ceps: ei que suffectus est ad quintum Idus Maij Aloysius
 Mocenicus, & die postero cum maximo applausu om-
 nium publice declaratus. Ipsis verò Idibus huius men-
 sis, Sebastianum Venerium summum Corcyræ præsi-
 dem, declararunt itidem S. Marci procuratorem, cui mu-
 neri Mocenicus antea præfuerat. Philippus autem Hi-
 spaniæ Rex, cum ob hosce motus Turcarum, non mi-
 nus suam ditionem quam Venetorum, periculis obno-
 xiam esse intelligeret: summa diligentia agebat, vt in ma-
 ritimis locis regni Neapolitani, Siciliae, Sardiniae, Corsi-
 cae, Herculei freti & alijs locis miles conscriberetur. Eius-
 demq; exemplum sequutus est mox etiam Pius V. sum-
 mus Pontifex, & Venetis præterea ad hoc bellum, duo-
 decim triemes suis sumptibus instructas obtulit.

*Schro maximam
 nauis
 nauis equis huius
 Passacallis*

maximè

hispanus

Nec defuere multi præterea alij viri illustres, qui Venetis in tam iusta causa sponte sua auxilia obtulerunt: quorum catalogum ordine subscribam.

Patriarcha Grimannus obtulit

ducatos mille

Patriarcha Barbarus

ducatos mille

Honofrius Maggius Brixianus eques

ducatos bis mille

Pandolfus Attauantius Florentinus

ducatos mille

Episcopus Ciuidalus

taleros sexcentos

Episcopus Valerius

ducatos mille

Episcopus Vicentinus

aureos numos mille

Abbas Iulianus

ducatos mille

Patriarcha Venetus

ducatos mille

Episcopus Torcelli

ducatos mille

Episcopus Pisanus Venetus

ducatos mille

Cyprius Archiepiscopus

ducatos bis mille

Ciuitas Bergamensis

ducatorum decem millia

Ciuitas Patauina

ducatum noningentos

Cuiuitas Vicentina

ducatorum duodecim millia

Benedictus Ciuranus

ducatos ducentos

Octavianus Grimannus

ducatos bis mille

Multi quoque certo numero militum stipendia pro Repub. soluere voluerunt, cuiusmodi fuerunt: Andreas

Morefinus, qui in hoc bellum suis sumptibus misit filium stipatum militibus

viginti

Carpassi comes stipendia soluit

viginti quinque

Brixiana ciuitas per sex menses

mille

Porcellaga domus per sex menses

ducentis

Ciuitas Veronensis per sex cuiusque anni menses quingentis

centum

Ciuitas Treuisana per sex menses quadringentis stipendia soluit, exposuitque pro singulis mensibus aureos

mille ducentos

nummos

Lucretius Gambaræ comes suis sumptibus in hoc bellum profectus est cum militibus

viginti quinque

Nicolaus

CONTRA VENETOS

15

Nicolaus Gambaræ comes cum	viginti quinque
Marcus Antonius Martinengus comes cum	triginta
Nobiles Patauini singuli singulis stipati	ducentis
Petrus Lippomanus eques cum	triginta
Ferrantes Aueraldus cum filijs	tribus
Benedictus Ciuranus ad finem belli vsq; cum	quatuor
Domitianus Moschettus Romanus cum	viginti
Sergius Pola cum	duodecim
Nobiles Mediolanenses	quatuor
Quidam operã suam in milite conscribendo cumque	
Venetis adducendo obtulerunt: cuiusmodi fuerunt hi:	
Sfortia Palauicinus obtulit milites	quingies mille
Paulus Vrsinus	quatuor mille
Hieronimus Martinengus	mille
Aloysius Martinengus	mille
Cæsar Caraffa	mille
Hippolytus Porti comes ducentos leuis armaturæ equi	mille
tes 200. aut si mallent, pedites	mille
Brunocus Zampefcus	millia tria
Fabius Pepoli comes	duo millia
Paffotrus Fantazzius	mille
Millenarius Spoluerinus	mille
Palauicinus Rangonius	tria millia
Camillus Fantuzius	duo millia
Rubertus Malatesta	mille
Astoris Bolionei coniunx	duo milia
Alexander Zambecarius	mille
Alfonfus Vitellius leuis armaturæ equites	ducentos &
peditum	quatuor millia
Hercules comes de Contrarijs	duo millia
Petrus Auegradrus Ferazzi comes	quatuor millia
Nicolaus Zambaræ comes	duo millia
Atrij ducis filius	duo millia
Iulius Rangonius	mille

Camillus Bonacellius	mille
Maluezius Faurius	mille
Montebelli comes	duo millia
Aloysius Auogadri comes	duo millia
Franciscus Martinengus comes,	centum quinquaginta
leuis armaturæ equites, aut si mallent, pedites	mille
Hercules Saulus	mille
Octavius Tienç comes	mille
Renutius Ottoneus	mille
Cæsar de Penna	mille
Galeazius de Vepijs	mille
Honorius Cioçus	mille

Ex quibus omnibus manifestum est, Venetis breui tē-
poris spacio oblata esse in prompta pecunia, aureorum
numūm quadraginta sex millia & octingentos. Præterea
soluta stipendia in militum quindecim millia, & septua-
ginta octo: Eorum verò stipendijs addicta quinquaginta
octo hominū millia atque ducentos fuisse. Eodem autē
hoc mēse Maio, soluerunt iterū Venetijs triremes arma-
tæ viginti duæ, cū binis nauibus onerarijs magnis, quas
Galeazias vocant: quarum omniū præfecti fuerunt hi:

Zaccharias Barbarus
Nicolaus Donatus
Marcus Donatus
Iacobus Maurocenus
Aloysius Bembus
Franciscus Dolfinus
Augustinus Sanudus
Franciscus Grittius
Vincentius Quirinus
Ioannes Balbius
Andreas Tiepolus
Hieronymus Tiepolus
Zaccarias Valterius

Ioannes

*Galeazias nauibus
sunt onerarij*

CONTRA VENETOS

17

Ioannes Baptista Quirinus
Gabriel Emus
Franciscus Badoarus
Petrus Franciscus Malipetrus
Andreas Donatus
Franciscus Cornarus
Hieronymus Pisaurus
Sfortia Palauicinus
Laurentius Barbarigus
Franciscus Duodus, magnarum onerarum nauum
praefectus

Jacobus à Musto, alterius nauis magnae praefes.
In Corcyram praeterea misit respub. quatuor naues
cum mandatis vt ibi armarentur, quarum duae per la-
deram, aliae vero binae per Catarum deueherentur.

Sed Piali interim cum ad V. Calend. Iunij, classem suam
in Euboea com meatu intruxisset, versus Rhodum con-
tendit, & in itinere Alim atq; Mastafam cum reliqua classe
reperit: itaque coniunctis viribus Rhodum Calendis
Aprilibus appulerunt. Sebastianus Venerius autem S.
Marci procurator & summus Coreyrae praefectus, apud
se iam in Corcyra Iacobum Celsium classis curatorem
habebat, & decem praeterea triremes, quibus scilicet im-
perabant:

Ioannes Bembus
Ioannes Baptista Contarenus
Alexander Contarenus
Petrus Badoarus
Nicolaus Lippomanus
Vincentius Maria Priulius
Catharinus Malipetrus
Petrus Michettus de Sibenico
Colanes Drasius de Cherso.

C

Quamobrem arrepta occasione, Sopotum Turcarū
 in Albania munitionem, nec multum à Coreyra distan-
 tem aggredi constituit: præsertim quod Manoliū Mar-
 murium Epirotam secum haberet, virum fortem, & cui
 earum regionum conditiones notæ essent. Instructis er-
 go triremibus vti opus esse videbatur, Corcyra discessit,
 & septimo Iunij eò peruenit, & vbi exposito milite, arcē
 tormentis bellicis per triduum verberasset, coegit Tur-
 cas eam deserere, quorum tamen maior pars iam aufu-
 gerat, quia de defensione dubitauerant. Venerius igi-
 tur loco occupato atque munito Manolium Marmuriū
 præfecit. Sed Bassæ Turcici, postquam triduum Rhodi
 commorati essent, versus Aperras, quæ in Natolia non
 procul à Cypro sitæ sunt, iter direxerunt cum vniversa
 classe, vt acceptis ibi equitibus, peditibus & Ianizeris, eos
 in Cyprum veherent. Interea Hieronymus Zaneus sum-
 mus imperator Venetorum, cum classe & tanto homi-
 num numero ladera se amplius sustinere non poterat:
 itaque in Corcyram trajicere constituit, sp̄erans se classē
 ibi reficere posse. Fuerāt enim ibi maximæ difficultates
 quod Turcæ perpetuis excursionibus vicinum laderæ
 tractum, maximè Comitatum vastauerāt, pecora enim
 frumenta que ex agris abducebant, homines occidebāt,
 segetes incendebant, tam que furibundi erant, vt ne-
 mo absque periculo extra mœnia egredi posset. Quam-
 nis enim ipsi cum equitatu multisque peditibus sæpe
 erupissent, vt agros defenderent, res tamē ita erant con-
 stituta, vt nullo modo sperari posset aliqua victus acqui-
 rendi ratio. Ex Apulia quidem, Picceno atque Venetijs
 multa auxilia adducta fuerant, quibus vrbs atque vicini
 commeatu & præsertim biscoctis panibus subleuabā-
 tur, sed longè tamen aberat, quin tanto hominum nu-
 mero possent satisfacere: ex qua annonæ caritate conta-
 giosi quidam morbi atque incurabiles orti erant, ijsque
 magis

magis magisque grassantibus, exercitus consumebatur. Quibus omnibus causis permotus Zaneus, pridie Iduū lunij illinc soluit, & die sequenti ad Corcyram appulit. Marcus Quirinus autem triremibus suis optimè instructis, saepe Creta soluere conatus fuerat, sed tempestate aduersa impediabatur, quòd aduersus hosce uentos remis nauigare non posset, minusque exercitatos remiges haberet, oporteretque etiam naues coniunctas, progredi, ob periculum quod à Turcis per Aegeum mare nauigantibus impenderet: nihilominus tamen ad vicesimum octauum lunij soluit, vt versus Corcyram contenderet, cum triremibus in eo regno armatis viginti atque vna, quibus preerant:

Ioannes Franciscus Zancarolus.

Nicolaus Auanalus.

Andreas Calergius.

Paulus Polanius.

Petrus Barbarigus.

Alexander Vizzamanus.

Ioannes Michael Vizzamanus.

Antonius Zancarolus.

Franciscus de Molinis.

Iacobus Calergius.

Philippus Polanius.

Vincentius Zancarolus.

Hieronymus Zorzius.

Franciscus Bonus.

Petrus Barbarigus.

Antonius Bonus.

Franciscus Cornarus.

Franciscus Mudazzus.

Nicolaus Fretellus.

Georgius Barbarigus.

Ioannes Dandalus

} è Rhithymna.

} ex Cania.

} ex Creta.

Atque in hoc quidem itinere Quirinus, arrepta occasione, arcem quæ in Mainæ promontorio ad Quagliarum Pelopōnesi portū sita est, expugnare decrevit, quod ob eam rem à proposito itinere nullo modo deficiere opus esset. Cùm enim is per commodus portus esset ijs qui illac nauigant, tamen ad eam vsque diem Christianis inutilis fuerat propter illam arcem. Appulit igitur eò quarto Calend. Iunij noctu: vtque occultus esset, post vicinum promontorium substitit. Summo manè autè quosdam dimisit, qui loci conditiones situmque explorarent, simulque mediocrem sagittariorum numerum occupare iussit collem, qui è directo arcis positus erat, in eum finem scilicet, vt quàm primum ipse cum triremibus ad portum, arcem verberaturus accederet, ipsi quoque hostes ad muros defendendi sui causâ accurrentes, suis telis pellerent & à defensione prohiberent. Nec illi sanè fefellit: nam Turcæ qui in arce erant cum triginta sex machinis bombardicis, ferè omnibus magnis, sese ad defensionem pararunt: sed post paucos ictus cedere sunt coacti. Sagittarij enim ex aduerso colle, illos telorum multitudine à muris depulerant, ad quos, ob tantum eorum qui occidebantur numerum, cùm ne accedere quidem amplius auderent, sese in fortem quandã turrim receperunt. Quirinus igitur, cognito quòd muros deseruissent, propius cum triremibus accedens, multos è suis exposuit, qui adhibitis scalis, alijsque ad expugnationem idoneis instrumentis, arcem faciliè occuparunt. Et vbi intellexissent, Turcas vitandorum telorũ causa, qui ex aduerso colle iaciebantur, intra turrim celsissime conuerterunt in illam eadem illa tormenta bellica quæ ibi deprehenderant: & magnos præterea fumos ante portas excitarunt. Itaq; Turcæ de salute sua desperãtes: nec expectatis tormentorum ictibus, captiuos se dederunt, ea conditione, vt illis vita conseruaretur: quod proinde

proinde illis fideliter seruatum fuit. Quibus ita cōfectis arcē ipsam, ac tū cuniculis, & puluere bombardico repletis, igni planē diruerunt, soloq; æquarunt: ne scilicet deinceps Turcis vsui esse posset: deinde amplissima præda captiuisq; onusti versus Corcyram contenderunt.

Piali verò postquam viginti octo dies ad Aperras degisset, magno Ianizerorum numero nauibus imposito, versus Cyprum iter direxit, habebatq; iam secum:

Triremes centum sexaginta.
Biremes & triremes paruas sexaginta

Maonias octo.

Naues onerarias sex.

Galeonem magnum vnum.

Palandarias tres

Passacauillos quadraginta.

Caramuscalinas triginta.

Scafus quadraginta.

} hæc nomina sunt nauium
} quibus equi & impedi-
} menta vehuntur.

Venetis interea, toto Iunio mense reliquum classis *authoris vs alio* adornabatur, cum Galeone Fausti ab eiusdem nominis artifice appellato, cui præfectus est Hieronymus Contarenus. Supererant tantum biremes septem adhuc atque duodecim Arfiles. Itaque habebant tunc Venetiana cum Cretensibus, illic triremes communes centum viginti septem, & antea vnam atque triginta armauerat, itemque vndecim triremes magnas, naues onerarias quatuordecim, magnum illum Galeonem, & præterea multas alias naues onerarias, ac varia nauigia in diuersa loca cum auxilijs miserant. Neque deerant porro suo muneri, sed alias præterea triremes, biremes, & naues longas armare, easque paulatim dimittere satagebant.

Soluere ergo tunc reliquæ triremes communes & magna, & vna cum illis

Vincētius Quirinus.

Antonius Bragadinus.

Laurentius Bernardus.

Andreas Pisaurus.

Marcus Michael.

Zacharias Salomon.

Marcus Antonius Morestinus.

Ambrosius Bragadinus.

Hieronymus Contarenus.

Nicolaus de Musto.

Vndecim Arfiles miserunt in Picœnum.

Almorus Tiepolus biremium dux.

Marcus Vitturius.

Iustinianus Iustinianeus.

singuli cum trirēni-
bus magnis, quas Ga-
leazias vocant.

} cum biremibus.

Qua in re Veneti profecto, potentiam suam perma-
gnā esse demonstrarunt, quòd in tanta Annone caritate
& postquam in armamentario suo tam memorabile in-
cendium perpeffi essent, nihilominus tamen insignem
hanc classem omni rerum necessariorum genere instru-
ctissimā comparassent: & quiquaginta præterea alias tri-
remes cōmunes, quatuor magnas, & duodecim biremes
de nouo instruebant, alias verò naues incendio fractas p-
multas restaurabant. Sed Piali iam Calend. Iulij, quo die
Quirinus in Corcyrā cum præda peruenerat, ad Limisū
Cypri oppidū appulerat: vbi cum non haberet qui ei resi-
sterent, militē exposuit, multosq; captiuos duxit. Postero
die cū classe vsq; ad Salinas peruenerit, & cū neq; hic quif-
quam resisteret, magnopere gauisi sunt, & absq; vllō im-
pedimento peditatū, equitatū, machinasq; bellicas &
reliqua impedimenta omnia perendie exposuerunt. Cur
autem incolæ ijs sese non opposuissent, cū descenderēt,
in causa fuit, quòd exiguum equitatū haberent, quo in
eā Insula, cuius ambitus patet ad septingenta millia pas-
suū vsq; illorū descensum nequaquam prohiberi posse
putarunt: deinde ab eodem hoc Salinarum loco aberat
Nicosia triginta passuum millibus, neq; si res malè cef-
sisset,

fisset, in eam redire facile potuissent: quòd si tantum
 quatuor aut sex millib. abfisset: certè fortunam essent
 experti. Hisce igitur ita confectis, equitatus, qui ad Sali-
 nas erat Roccafo comite duce, Nicosiam concessit. Mu-
 stafa verò occupato agro munitiones quasdam ad Sali-
 nas construxit, deinde dimisit Piali cum centum trire-
 mibus, viginti Passacauallis & duodecim Maonicis (qui *Maonicis unius*
rebus. In quibusdam
 tis alijs vehendis aptas) in Aiazzinum Sinum, vt equita-
 tum reliquum cum peditatu atq; Ianizeris exciperet. Ali-
 autem eodem tēpore cū reliqua classe ad Setelia sinum
 trañcere iussit, vt militem in ea regione conscriptum ad-
 ueheret. Neq; n. velle se illinc castra mouere, donec vni-
 uersas copias decretas ad eam expeditionē, coniunctas
 haberet. Dum hæc ita gerūtur, Catholicus Hispaniæ rex
 Philippus intellexerat iam, Turcicā classem aduersus Cy-
 prū contendere: quam obrē Ioanni Andreae Auriæ Meli *Aurica*
 principi imperauit, vt cum quinquaginta triremib. Mes-
 senam se reciperet, ac Venetis in quib. opus haberent,
 auxilio esset: quamuis tunc tēporis, foederis inter ipsos
 conditiones nondū confirmatę essent: nec deessent quo-
 que tunc impedimēta, vt solet plerūq; in ijs rebus acci-
 dere, quæ non sunt penes vnius potestare. Cū igitur iā
 vniuersa Venetorū classis ad Corcyram esset, Zaneus sū-
 mus illius imperator Sebastiani Venerij eius insulæ cu-
 ratoris cōsilijs persuasus, Margaretinam arcē nō procul
 illinc distātem, inuadere decreuit: qđ id multis de causis
 faciendū sibi existimaret. Itaq; delegerunt ad eā rē Sfor-
 tiam Palauicinum, eiq; cū quinquaginta triremib. quin-
 que hominum millia & quatuor bellicas machinas ma-
 gnas attribuerunt: sed ille, vbi quarto die Iulij sub noctē
 eò peruenisset, & exposuisset in terram militem & belli-
 cas machinas, vnā cum industrio quodā viro, alijsq; du-
 cib. quos secū abduxerat, loci sitū naturāq; cōsiderauit.

Eius verò expugnationem longè difficiliorem deprehendit, quàm fuisset ei significatum: quia arx in summo colle sita, à quinquaginta solis viris defendi poterat: quo accedebat etiam, propter loci naturam, vt tormenta bellica nequirent eò adduci vnde arcē verberare possent, & metuendum erat præterea, ne obsessis mox suppætiæ aliæ ferrentur. Itaque postquam suburbia combussisset & agrum excursionibus deuastasset, relicto instituto, militem cum impedimentis septimo eius mensis die nauibus iterum imposuit. Vicesimo tertio deinde eius mensis, soluit è Corcyra vniuersa Venetorum classis, vt in Cretam nauigaret: existimarunt enim cum ad militem & remiges comparandos, tum ob alias Cyprijs subueniendi occasiones, melius esse vt eò se conferrent. Inter nauigandum autem diligentem nauabant operam, in milite, remigibus, alijsque rebus necessarijs comparandis, quibus classem superioribus in commodis propè desolatam reficerent. Piali & Alii interea, quorum alter in Aiazzi, alter in Settelię sinum profecti fuerant, cum præsidijs ad Salinas vicesimo secundo Iulij redierant: quibus expositis, Mustafa illinc statim castra mouit & versus Nicosiam contendit. Dicitur autem, habuisse tunc: equitum quatuor millia, millia sex Ianizerorum, & peditum quatuor millia: nec non plurimos alios spontaneos, quorum numerus sciri non potuit. Cæterū progrediebatur tunc exercitus ille non sine metu insidiarum: quod viderentur sibi, campestria Insulæ loca nimis facilè occupasse. Sed nihilominus tamen ad vicesimum quintum eiusdem mensis peruenit ad urbem peditatus & die sequenti eodem accessit equitatus solis quingentis exceptis, qui è Salinis statim ad Famaugustam obsidendam missi fuerant. Vbi igitur iam vniuersus exercitus ad Nicosiam conuenisset, castra posuit. Mustafa partim in campestri loco cum erectis tentorijs, partim ad Mandiz

22 July a. 70

CONTRA VENETOS

25

dia colles, vbi ipse suum tentorium habebat, foderatq; *Ni cosin in cyprio*
profundos puteos, maximam aquarum copiam suppe- *obf/la*
ditantes: subsiderat quoque magnus equitum peditū-
que numerus, è regione S. Clementis, quo loco Cita-
della aqua nascuntur. Erantque etiam erecta tentoria,
propter fontes qui ibi sunt, in casalib. Galanga & Calaf-
sa, quæ loca ab vrbe quinque passuum millibus absunt.
Cæterum in ipsa vrbe Nicosia erant tunc, ij qui modo
recensentur.

Nicolaus Dandolus, Cypri prorex.

Carpassi comes, Collateralis.

Petrus Pisanus

Marcus Antonius de Priulis.

} Consiliarij.

Ioannes Longus.

Antonius Pasqualigus.

} Camerarij.

Petrus Albinus magnus Cancellarius.

Ioannes Baptista Columba.

Maggius Eques, Industrius, cuiusmodi Italis vocantur
Ingenieri.

Equites Stratiotæ (vt vocantur) quingenti.

Equites stipendijs conducti aut feudatarij quingenti,
cum bono rusticorum numero.

Dux Palazzus cum peditibus mille trecentis.

Pioueneus Vicentinus dux militaris.

Albertus Scotus.

Ioannes Falerius.

Pocopanis dux militaris, alijque nobiles milites Itali
cum multis insulanis.

Erat autem interea Zaneus cum classe supra Metho-
nem, ad eumque postridie Calend. Augusti peruenit *(Augusti mensis)*

Marcus Quirinus Sinus Veneti præfectus, cum medio-
ribus copijs, quas ex vicinis insulis collegerat, vt classẽ
reficeret, & tertio deinde die simul omnes ad Picernam
Cretæ portũ, atq; hinc ad Amphimalẽ appulerũt: vnde

multos dimiserunt; qui per Aegeum mare militem cō-
 scriberent, vt si summi Pontificis classis adueniret quā
 intellexerāt mox affuturā certò, ipsi quoq; essent instrū-
 cti. Ipse verò Marcus Quirinus, vt quo in statu res hosti-
 um essent exploraret, septimo Augusti, versus Rhodum
 nauigauit, & vicesimo quarto deinde reuersus, eos iam
 in Cypro esse nuntiauit. Sed Mustafa qui iam ad Nico-
 siam castra habebat, primum omnium circa valla mu-
 nitionesq; inequitando, obsessos ad prælum inuitabat
 non tamen id placuit Collaterali, quare noluit vnquam
 vt exirent, vna tantū vice excepta, qua Cortesēū Stratiō
 tam ducem militarem amiserunt. Turcæ igitur, vbi in-
 tellexissent oppidanos non amplius ad prælum prodit-
 uturos, munitiones & valla construere cœperunt. Pri-
 mumque in Collib. S. Mariæ, centum & triginta passi-
 bus à Podocataro vrbis munitione, magna celeritate ex-
 truxerunt: & quidem sine multis impedimentis: nam
 etsi è Podocataro, & Caraffa cum octuaginta tormen-
 tis bellicis primum prohiberentur, noctu tamen nemi-
 xta forum fitas verberabant: sine magna tamen homi-
 num cæde. Alterum vallum extruxerunt ad S. Georgiū
 Magnanæ, vnde domos itidem verberabant & nostris de-
 fensionem prohibere conabantur: sed ad domos ferien-
 das, parum illis deinceps profuit. Tertium in Margerit-
 no colle condiderunt, inter Constantium atque Podocatarum
 vrbis munitiones, & quartum deniq; in Thomadiæ
 colle. Ex hisce aggeribus munitionibusque mis-
 parum muris nocebant. itaque propius accedere cœpe-
 runt ad mœnia veterisque ciuitatis litrus: atque hinc
 deinde ad Podocatarum, Constantium, Dauilam & Tri-
 polim munitiones, cum fossis propius accedentes, qua-
 tuor alios aggeres magnos extruxerunt, ex quibus, qua-
 tuor diebus continuis, vrbem cum sexaginta machinis
 bellicis

CONTRA VENETOS

27

bellicis feriebāt, nec vnquam toto die cessabant, præterquam sub meridiem quatuor horas, ad sese recreandos ex immenso calore, & machinas quoque refrigerandas. Zanens interea temporis cum classe in Creta erat, & eam instruere satagebat, dimissis que hinc inde biremibus, vbi hostes essent explorabat: cum que ab omnibus renuntiaretur, quod in Cypro forent, simul etiam eò apulit Franciscus Tronus cum triremi e Cypro veniens, qui de rebus ab hostibus eò vsque gestis, & quo in statu Nicosiæ res essent, singillatim nunciauit. Soluerūt quoque Venetijs per idem tempus cum triremibus atque biremibus hi duces:

Laurentius Coccus.

Franciscus Treuisanus.

Thomas Morestinus.

Laurentius Iustinianus.

Laurentius Pisanus.

Paulus de Molinis, Gubernator.

} cum biremibus.

} Triremium duces.

Et Ioannes Andreas Auria summus Hispanicæ classis dux, cum Marco Antonio Columba Pontificiarum copiarum ductore, Meisana soluens ad Iapygiam traiecit: cum que ambo suorum dominorum Venetis succurrēdi desiderium cognoscerent, inde versus Cretam contēderunt, quamuis Venetorum classē illic malè affectā esse intellexissent.

Cæterum Mustafa cum cerneret bombardicos ictus, non id quod cupiebat efficere, sed frustraneos incidere in terram, nec mœnibus noxia esse: propius ad urbem accedens cum ligonibus & palis profundas foueas fodit. Oppidani e contra illum impediabant & modò directo, modò transversim telis suis Turcas petebant: sed illi tamen nihilominus ad interius vallum vsque peruenerunt, vbi foueam maximam fodientes, terram versus urbem proiecerunt, sicque locū plurimis sclopetarijs tu-

tum pararunt, qui noctes atque dies nostros ad moenia defendenda accedentes infestabant. Erant autem & reliqui aggeres hostium atque munitiones præ grandibus fossis circumdata, vt in ijs ad custodiam magnæ machinæ seruarientur: nec possent nostri illos telis, peditatu vel equitatu absque periculo adoriri. Cœpere postea fossis in longum ductis, & terra quæ effodiebatur, in latera proiecta, intra mœnium quoq; fossas peruenire: & quia sic à nostris lædi poterant, alios transversos aggeres terra atque lignorum fasciculis, quos illorū equitatus procul adferebat, congesserunt: sicq; sese munierunt, & deinde angulos vallorum rumpere cœperunt.

Quæ dum obsessi cernerent, maioris periculi metu prope coacti, magno impetu erumpunt, cum magno rusticorum atque Italogum numero, ad decimum quintū Augusti sub meridiem: sciebant enim Turcos, præterquam vesperi & manè facere solerent, ea hora requiescere & sub umbra dormire. Prodierunt igitur millenunero pedites, Piuaneo Vicentino Collateralis Vicario duce. Is autem, etiamsi ex equo strenuè quoque dimicaret, eo die tamen pedes exire voluit, atque cum peditatum, vnà cum Alberto Schoto comite, alijsq; præstantibus viris Italis & Græcis, tam feliciter duxit, vt in hostium vsque conspectum peruenientes, binas illorū munitiones occuparint: quas vtique Turcæ maioris meri metu statim deseruerāt. Etenim nostris aduenientibus tanto metu perculsi fuere vbiq; in tentorijs, vt maior pars fugam capefferet. Sed cum ijs postea equitatus suppetias ferret, antequam nostri equites, qui ordine exire cogebantur, peditatui succurrerent: cedere in latum coacti fuerunt, amiseruntq; Piuaneū & Schorū captos. Capti præterea è nostris fuere Pocopanij ducis vicarius, alijsq; centum circiter Itali & Græci: reliqui in urbem cum amplis hostium spolijs, bombardis, Tur-

CONTRA VENETOS

29

Nicosia obsessa

cicis pileis (quos tulipantos appellant) atque gladijs Turcicis se receperunt . Neque verò deinceps amplius prodeundum esse existimarunt , quòd id nimis magno periculo fieret : quare liberum ferè erat iam hostibus ad mœnia diruenda accedere . Fanus autem præcipuus dux militaris in Podocatarum & Constantium munitio nes , occlusis earum orificijs sese recipere suavit , idemq; in Tripoli & Dauila munitionib. faciendum esse placuit Ioanni Sozomeno . Iam ergo impediri non poterant hostes , quominus modò vnâ cum scalis , modò plures , nonnunquã omnes quatuor vrbis munitiones simul cõ scenderent : sed repellebantur tamen à nostris fortiter , nec sine vtrorumque cæde & artificialium ignium iactura . Itaque nostri necessitate coacti , literas arbitrarias obscurioribus characteribus Famaugustam misère , quibus auxilio mitti sibi postulabant aliquas peditum copias : cumque nullum ab ijs responsum acciperet , quod res ipsa erat , interceptos nuntios arbitrabantur : nec multò post Turcæ captos illos ante mœnia ostendebat , vt auxiliorum spe frustrati , se dederent . Illi tamen nihilominus benè sperantes , Ioannem Baptistam Columbum ducem militarem summiq; iudicij virum , multaque authoritatis , ad eam denuò urbem ablegarunt : qui magno cum vitæ suæ periculo eò profectus , absque auxilijs reuersus est . Cumque iam etiam extrema necessitate cogente , auxiliorum causa ad Montanos scripsissent , suère itidem nuntij intercepti .

Dum hæc ad Nicosiam agerentur , Piali qui in Salinis se continuerat , illinc soluens Rhodum vsque cum centum triremibus excurrit , vt quid rerum ageret Christianorum classis exploraret . Cumque eandem ob causam ad vicesimum Augusti misisset versus Cretam quinque biremes , cæque expositis quibusdam in terram , quinque insulanos cepissent : cognouit ex illis , Venetorum classe

in insulis et piali sunt duobus Turcicis

ibi esse male affectam, propter morbos quos prius per-
 pessa fuerat, neque inde discessurā, priusquam Hispani-
 cam classem, quam indies expectarēt, secum coniunctā
 haberet. Quibus rebus cognitis ille, quā primū ad Sa-
 linas rediit, & quid intellexisset alijs nuntiauit.

Per idem ferē tempus nuntiatum est in Creta, quōd
 iuxta Gabrusas occidentem insulæ partem, classis quēdā
 traiceret. Itaque Zaneus, id quod erat, conijciens, Hispani-
 cam classem aduentare, Marcum Quirinum statim cū
 sex triremib. dimisit, vt nū id certū esset exploraret: atq;
 is discedens pridie Calend. Septemb. cū ipsam vnā cū
 Pontificia esse deprehendisset, magno cū gaudio illā ex-
 cepit, eiq; coniunctus postero die ad Sudam rediit vbi
 Zaneus erat. Iamq; mille passib. ferē à portu aberant, cū
 Veneta classis illos minorib. bōbardarum icūib. salutare
 coepit: & Zaneus ipse ad hosce duos summos duces Au-
 riam Hispaniarū regis præfectū, & Columnam Pontifi-
 cium excipiendos cū sua classe prodijt: cūq; icū ferē bō-
 barda à se inuicem abessent, tantus fuit tormentorū so-
 nitus, vt neq; audire nec videre sese mutuo propter fu-
 mi caliginē possent. Quib. perfectis, classem suā Zaneus
 in binas alas explicauit, & cōplexas in medio Hispanicā
 & Pontificiam in portum comitatus est.

Postero die, qui erat Calend. Septemb. conuenēre hi
 tres summi duces, aliq; viri strenui ad consiliū, & cōsili-
 ratis suis viribus atque hostium progressibus preliū sibi
 committendum esse existimabant. Si nāq; Dei gratia vi-
 ctoriam obtinerent, intelligebant fore vt Cyprus libera-
 retur, & quicunq; ad Nicosiā hostes essent perderentur.
 Cum igitur faciendum id sibi decreuissent, vj. Septēbris
 Quirinū cū binis triremib. vt hostiū statū exploraret, di-
 miserunt. Ipsi verō triremib. quibusdā reparatis, sū prog;
 cōmeatu octaua eiusdē mensis die tota classe discesse-
 runt, posteroq; die in Cretam appulerunt vbi iterum eā
 dem

1^a Septemb 70
 Hispani Veneti et
 Turci duces in gremio

dem ob causam dimiserunt Aloysium Bembum, Ange-^{Septembres} lum Surianum, & Vincentium Mariam de Priulis.

In Cypro autē Mustafa occupāda Nicosiæ causa. omnia tentauerat: & propter strenuā eorū qui obsidebātur defensionē, deficiebat ei quotidie miles, vt non amplius iā ijs, quos haberet, copijs, vrbē occupare posse speraret. Itaq; eas, quantū posset, augēdas sibi esse existimauit: cuius rei causa, missis ad Ali atq; Piali, qui ad Salinas erāt, legatis binis rogauit, vt ex singulis triremib. centenos viros sibi deligerent, sine quib. vrbē occupare non posset. Neq; .n. sibi aliud ad eā rē deesse iam, quā magnū peditū numerū, quo Christianorū defēsiones distraheret atq; superaret: presertim, qđ faciliē nūc aditū ad expugnationē parasset. Qui Bassæ deliberandū sibi de hac re cū suis cōsuerunt: metuebant. n. si illi militē concederent, ne forte à Christianorū classe ex improviso inuaderētur. Sed cū diuersæ inter eos opiniones essent, preualuit tandē eorū sententia, qui aiebant fieri nō posse, vt Veneta Hispanaque classis cōcordes essēt, etiā si fortē cōiungerētur. Perdifficilē. n. esse pluriū imperatorū in exercitu cōsensum, cuius rei documentū quoq; sumi posset, ex foedere qđ aduersus Turcas ante aliquot annos ipsi idē prius habuissent, cuius rei diligentē memoriam retinēt. Hac ratione igitur freti, Mustafæ qđ petebat concesserant. Itaq; ad octauū Septēbris, ante solis ortū exposuēre singulę triremes suos centenos: qui Ali ductore, viginti milliū numero, eodē die adhuc sub vesperā ad Nicosiā peruenerūt: & à Mustafa magno honore atq; gaudio excepti, eadē nocte, quę diē dominicū nonū Septēbris precedebat paulo ante solis ortū, magno impetu adorti sūt quatuor vrbis munitiones. Et Podocatarū quidē Caramanus Bassa cū suę nationis milite oppugnabat: Cōstantiū Mustafa Bassa, Tripolim & Dauilā Mustafa atq; Ali cum nouis triremiū copijs euertere conabantur. Iamque omnes simul magno impetu expugnationem aggressi erant.

Oppidani ex aduerso pro more se fortiter defendebant, atque hostes è muris deijciebant, magna cum vtriusque partis & præcipuè Turcarum cæde: nec tamen de nouis hostium copijs, quæ è triremibus missæ fuerant, quicquam intellexerant. Sed post multam dimicationem Turcæ, nescio quo infausto sidere, Podocatarum ingressi id occuparunt: quo tempore, vno quasi momento cæsi fuerunt plurimi strenuiss. milites, qui se fortiter defendebant: quoniam magna rusticorum pars clam fuga sese subdlexerat. Collateralis auditis tanto strepitu clamoribus, cum fratribus, & Palazzo duce cūq; alijs nobilibus Podocattaro suppetias laturo accurrunt. Et quamuis tardius accessissent, tamen hostes magna vi magnoque impetu repulerunt: sed tantus fuit nihilominus Turcarum numerus, vt paulò post, ab ijs vniuersi interfecti fuerint. Reliquæ munitiones à nostris adhuc defendebantur, donec hostes urbem ingressi, illos à retrò quoque aggredierentur. Quo tempore, miserum atque crudele spectaculum cernere erat, strenuissimos quosque crudeliter fortiter defenderant, clausos in medio esse, nec vllam salutis viam sperare. Euaferunt tamen pauci quidam, qui se per munitionum orificia ex vrbe egressi, angustias quoddam occuparunt, & cum paucis è populo sese defenderunt. Pugnatum est passim tumultuariè per omnes vrbes plateas, sine ordine, sine duce, vsque ad sextam dicihorā. Jamque omnes occidebantur, qui adhuc se defendebant, qui verò se dedebant captiui ducebantur. Sed tandem Mustafa urbem ingressus tantāque cædem præsertim ante fores Palatii, vbi multi armati pugnabant, & Bassi Episcopus, cum intrare cuperet, occisus fuit) conspiciens: suos à pugna abstinere iussit, & Christianos ad deditioem hortatus est: vitam scilicet ijs seruaturum sese promittens. Ac multi quidem tunc se dederunt: sed non defuerunt tamen, qui maluerint fortiter, & non sine

Nitro sic hi cupra
et expugnata

sine hostium cæde sub armis cadere, quàm tanto tyran-
 no captiuos se dederè: donec tandem è nobilibus vigin-
 ti quinque aut triginta, cum paucis è populo superes-
 sent, qui tamen omnes capti fuerant. Vbi cædes finem
 habuisset, & miseranda Nicosia militibus prædæ cessis-
 set: Ali cum suis à Mustafa discedens, militem nauibus
 iterum impoluit & inde cum vniuersa classe soluens, ad
 Giardinòs, quod nobis hortos sonat, tribus passuum mil-
 libus à Famaugusta substitit. Mustafa verò antequam Ni-
 cosia discederet, ad illius defensionem quatuor peditū
 millia & equites mille, sub Mustafero duce reliquit: quo
 facto cum reliquo exercitu Famaugustam versus contē-
 dit. Atque illuc quidem postquam peruenisset, multa
 tentauit, vt qui in arce essent, sese dederent. Monstrabat
 enim illis magnum captiuorum numerum, vtque ma-
 iorem terrorem incuteret, capita quorundam in ha-
 stis fixa leuabat. Sed hæc omnia frustra fuerunt, quo-
 niam militum animi in vrbe contra hostes iam confir-
 mati erant. Castra igitur posuit ad Casale Podamum:
 qui locus ab arce tribus passuum millibus aberat. Erant
 autem in arce tunc ex nostris:

Marcus Antonius Bragadinus, dux primarius.

Brayadinus primus dux

Laurentius Tiepolus, qui Bassi dux erat.

Estor Baglioneus.

Ioannes Antonius Quirinus, Quæstor:

Alijque præterea duces & milites fortissimi, om-
 nes in re militari iam adulti: qui inuictò animo, se
 aduersus hostes preparabant. Bassæ Turcici autem cõ-
 filio habito, decreuerunt, antequam oppugnationem
 tentarent, mittendos in Cretam exploratores, quibus
 de Christianorum classe cognoscerent: cuius rei causa
 Calacelebinum cum sex paruis triremibus statim dimi-
 serunt. Sed terni Imperatores Christiani in Creta, im-
 sitis in naues rebus necessarijs, inde Idibus Septembris

soluerunt, vt cum hostibus pugnaret. Tertio deinde die ad Sitiam, qui vltimus illis versus ortum portus erat, peruenerunt, & Marcum Quirinum habuerunt obuium: qui pro certo nuntiabat, hostes in Cypro esse, & Nicosiam à nostris adhuc teneri. Quæ res cum illis animum adijceret, ad id quod constituerant, exequendum, placuit ipsi summis ducebus classem ac vires suas vniuersas cognoscere. Zaneus igitur, vt reliquarum triremium pleret, ternas expoliauerat, & de binis iam ante idem fecerat in Creta. Omnibus ergo diligenter consideratis, deprehenderunt in Pontificis classe, qui ad pugnam idonei essent (præter illos qui aliàs in triremibus ordinarie continerentur) mille atque centum fuerunt, quibus imperabant singillatim hi duces:

Georgius Capizucus, magister Castrorum
Flaminius Zambecarius.

Ioannes Vincentius Valignanus.

Camillus Penelus.

Fabius de Maximis.

Cornelius de monte Oliuo.

Guido Tromba.

Sanctus Corsius.

Philippus Angelus Sanfeuerinus.

Darius Osmus.

In classe autem regis Catholici, erant tria millia quingenti: quibus etiam imperabant singillatim:

Marcus Pignatellus Castrorum magister.

Ioan. Calefanes, magnus Censor, illis Sergentus dictus.

Franciscus de S. Ioanne, Turris Marcæ Marchio.

Alfonsus Papacoda.

Lucius Pignatellus.

Octavius de Capua.

Prosperus de Rogerio.

In Venetorum classe erant octo millia quingenti sexaginta vnus, quibus præerant hi duces:

pouitum 1500 milibus

*hij vni milibus
3300*

*Venetorum milibus
8500*

CONTRA VENETOS

35

Sfortia Palauicinus, eorum que in terra administrantur	
præfectus primarius, cum peditibus	ter mille
Cæsar Bentinoglius comes, eius Vicarius, qui imperabat peditibus	trecentis
Lazarus Faterra Castrorum magister, imperabat ducentis nonaginta duobus	
Jacobus Malaspina imperabat	ducentis & sex
Camillus Malaspina	ducentis & quatuor
Hector Palauicinus	ducentis
Franciscus Charissimus	ducentis
Antonius de Rossijs	centum quinquaginta
Cæsar Bachinus	ducentis
Paulus de Lata præerat	ducentis & vni
Andreas Camelius	centum nonaginta duobus
Camillus Baratierus	ducentis & quatuor
Guerrerus Celanus	centum nonaginta quatuor
Vincentius de monte	ducentis quinquaginta
Ioannes Maria Baldinatus	ducentis
Livius Erotus	} Magni Censores
Ludouicus Tureus	
Paulus Vrsinus imperabat	mille quingentis
Hieronymus Zambotius	ducentis
Antonius de Caglia	centum quinquaginta
Baro Baroneus	ducentis & nouem
Federicus Bariles	ducentis & ex
Stephanus Pasquinius	centum quinquaginta
Curtius Simonetus	ducentis quatuordecim
Alfonfus Archangelus	ducentis
Hortensius Bienzinus	ducentis & quinque
Hercules Pius præerat	mille quadringentis
Alexander Ceretellus imperabat	ducentis
Franciscus Persius	centum septuaginta sex
Sigismundus Picinardus	ducentis
Alexander Zambecarius imperabat mille ducentis quinquaginta tribus peditibus.	

Paulus Zambecarius præerat	ducentis quinquaginta
Antonius de Vino	ducentis quinquaginta
Antonius Herculanus	ducentis quinquaginta
Petrus Paulus Mignatellus	quingentis
Ruberrus Cugolius	ducentis quinquaginta
Ioannes Maria Roccanus	centum quinquaginta tribus
Augustinus de Fabriano	centum quinquaginta
Octavianus Damius	octingentis
Bonifacius Adamus	ducentis
Antonius Martinengus	quadringentis
Imperialis	ducentis
Ioannes Orlandus ducebat	ducentos
Antonius Thienç comes	trecentos
Rubertus Santonius	trecentos

A Brixiana urbe missa fuerant hæc copia:

Carolus Duccous cum	mille ducentis
Marcus Prouaius	ducentis
Camillus Brunellus	ducentis
Hortensius Palazus	ducentis
Ludouicus Vgoneus	ducentis.

Vrbs Veronensis miserat:

Vgolinum Sessum cum	octingentis
Federicum de Ripa cum	ducentis
Salonenfis ciuitas miserat	centum

Aderant etiam Spontanei hi:

Scipio Poreelagæ comes cum	ducentis
M. Antonius Martinengus comes cum	sexaginta
Cæsar Caraffa cum	quatuordecim
	Set-

CONTRA VENETOS

37

Sergius de Pola	duodecim
Antonius Moresinus	decem
Iacobus Mocœnigus	decem
Brutus eques de Dulcigno	decem
Ludouicus Sancticruceus	octo
Horatius Gonzaga	sex
Ioan. Maria Riminaldus eques	sex
Benedictus Giuranus	quatuor
Bonifacius Beuilacqua comes	quatuor
Bonifacius Padoanus comes	quatuor
Rambaldus Auogadeus habebat	quatuor
Antenor Malefactus	quatuor
Ludouicus Padoanns comes	tres
Hercules Thassonius	tres
Cæsar Grottus	tres
Guido de Lona	tres
Eques Montis Sancti	duos
Patauini nobiles centum,	singuli singulis comitati.

Venerant etiam multi viri nobiles spontanei cum Marco Antonio Columna, Pontificiarum copiarum ductore, quorum catalogus hic est:

Honoratus Caietanus de Sermonetta
 Luciti Marchio
 Malaspina Marchio
 Iacobus Frangipanius
 Prosperus Castellanius
 Iulius Gabriellis
 Camillus Accorambonius
 Franciscus Dinarius
 Biasius Capizucus
 Angelus Mazatostus
 Celsius de Neapoli

Petrus Benzatus.
 Octavianus Ioachinus.
 Octavianus Albarinus.
 Hieronymus Martellus.
 Tiberius Bocca Podocanus.
 Vincentius de Capis.
 Ioannes Bartholomeus Buccabellus.
 Fuluius Stalla.
 Lælius de Maximis cum binis fratribus.
 Fabritius Villanus, Generalis auditor.

*Fuerunt quoque tunc in classe Veneta præter commemo-
 ratos, Domini nobiles quatuordecim, videlicet:*

Andreas Barbarigus.
 Christophorus Barbarigus.
 Victor Soranzius.
 Nero Florentinus eques.
 Rosanus Bureterus.
 Iacobus Barifeus Bergomensis.
 Iosephus Bagnatus Bergomensis
 Canona Bergomensis.
 Galeazius Bergomensis.
 Lodouicus de Ada.
 Camillus de Bergamo.
 Hieronymus Vicomercatus Cremensis.
 Honorius Barbetta Cremensis.
 Annibal Prouais comes.

*Aderant tunc quoque, præter eos quos hætenus re-
 censuimus, abducti ex Corcyrensisibus
 munitionibus hi:*

Marcus Calaber qui imperabat peditibus

viginti
Thomas

CONTRA VENETOS

39

Thomas Firmus centum quinquaginta
 Lucius Neapolitanus centum quinquaginta

70 / 10 / 1661

Ex Cania verò itidem aderant :

Aloysius Martinengus, illius vrbis præfectus cum pedi-
 tibus duodecim
 Antonius de Colle alto cum trecentis
 Aloysius Naldus, qui præerat quinquaginta

Ex Creta quoque tunc adfuerunt:

Moretus Calaber, vrbis Candiaæ præfectus, qui præerat
 hominibus centum & quinquaginta
 Petrus Comes ducentis
 Balthasar Boschettus ducentis
 Fabius Naldus habebat ducentos
 Alexander Trauellus ducentos

Itaque deprehendemus, si hæc omnia supputentur, in
 Pontificia classe fuisse tunc, præter illos qui aliàs in na-
 vibus ordinariè requiruntur, Viros mille & centum, cū
 nobilibus viginti tribus. In Classe Hispanica ter mille &
 quingentos. In Veneta verò octo millia, quingentos se-
 xaginta & vnum. Et præter hosce quingentos octua-
 ginta quinque spontaneos: Nobiles 14: mille sexcentos
 quos Brixiana, Veronenfis & Salonensis ciuitates mise-
 rant: & mille sexcentos atque triginta duos denique ex
 munitionibus eductos: quorum omnium summa ascē-
 dit ad decies septies que mille, & quindecim viros, qui
 ad pugnam idonei erant.

*Et 20000 ex nobilibus
 in venetia.*

Cæterum à Christianis Imperatoribus dum hæc age-
 rentur, Caiacelebinus, qui è Cypro explorandi causa à Bas-
 sis Turcicis missus fuerat, ad decimū quintum Septēbris
 in Cretam peruenerat, & nauim, quæ à quinq; remigib.
 Christianis à Salmoneo promontorio versus Sitiā age-
 batur, ceperat, ex quib. de triplicis Christianorū classis

15 / 10 / 1661 70

coniunctione, & eorum in Cyprum contendēdi animo certior factus, ad suos denuo redijt.

Sed Christiani imperatores, postquam classem rébus necessarijs instruxissent, decimo septimo Septembris, ex Sitia soluerunt, quinta noctis hora. Atque in progrediendo quidem Quirinus cum duodecim nauibus explorandi causa antecedebat: eumque reliquarum nauium agmina insequabantur. A parte vero posteriori duodecim alijs nauibus claudebantur, quas Sanctus Tronus condemnatorum præfectus ducebat. Erant autem Quirini naues hæ:

- 1 Antesignana ipsius Quirini erat
- 2 Marinus Dandolus ducebat
- 3 Philippus Lioneus
- 4 Ioannes Baptista Benedictus
- 5 Petrus Badoarius
- 6 Alexander Contareus
- 7 Antonius Pasqualigus
- 8 Hieronymus Tronus
- 9 Catharinus Malipetrus
- 10 Colaneus Drausius de Cherfo
- 11 Marinus Contareus
- 12 Ioannes Baptista Contareus

Marci Antonij Columnæ Pontificiarum copiarum ducis Ala, constabat itidem duodecim nauibus, quibus hi imperabant:

- 1 Primæ imperabat ipse Columna & secum habebat Franciscum Brutum, Hierosolymitanum equitem
- 2 Secundam ducebat Pompeus Columna, cum Andrea de Somma
- 3 Prosperus Columna cum Io. Matheo Palauicino
- 4 Matheus

CONTRA VENETOS

41

- 4 Matheus Frangipanius.
- 5 Dominicus de Maximis.
- 6 Horatius Ursinus.
- 7 Fabius Sanctacroceus.
- 8 Alexander Ferrettus.
- 9 Hieronymus Minottus.
- 10 Aloysius Zorzius.
- 11 Alfonsus Malagutius, eques Hierosolymitanus.
- 12 Franciscus Balioneus.

*Agmen verò Ioannis Andreae Auria, Melfi principis,
& Hispaniarum copiarum ductoris, quadraginta
quinque nauibus constabat, quæ his no-
minibus appellabantur:*

- 1 Imperatoria.
- 2 Patrona.
- 3 Temperantia.
- 4 Donzella, quæ virginem significat.
- 5 Marchesia.
- 6 Donna: quod mulierem nobis sonat.
- 7 Perla, idest Margarita.
- 8 Fortuna.
- 9 Aquila.
- 10 Monarcha.
- 11 Victoria.
- 12 Capitanea Ambrosij Nigronis.
- 13 Patrona eiusdem.
- 14 Bastardella, idest, Spuria eiusdem.
- 15 Noua eiusdem.
- 16 Patrona Georgij Grimaldi.
- 17 Imperatoria Aluari Bazani S. Crucis Marchionis
& Neapolitani gubernatoris.
- 18 Patrona eiusdem.

- 19 Marchesia.
- 20 Ventura, idest, fortuna bona.
- 21 Fortuna.
- 22 Bazana.
- 23 Leana.
- 24 Constantia eiusdem.
- 25 Imperatoria Alonzij Bazanensis.
- 26 San Ioanna.
- 27 San philippa.
- 28 Victoria.
- 29 Imperatoria Bernardini Velaschi.
- 30 San Iosephica.
- 31 Sancta Chatarina.
- 32 San Bartholomea.
- 33 Imperatoria Stephani Mariae.
- 34 Patrona.
- 35 Imperatoria Bondinelli.
- 36 Imperatoria Siciliae.
- 37 Patrona.
- 38 Vigilantia.
- 39 Cardona.
- 40 Sicilia.
- 41 San Ioannica.
- 42 Capitanea Imperialis.
- 43 Patrona.
- 44 Imperatoria Nicolai Auriae.
- 45 Patrona.

*Hieronymi Zanei Veneta classis imperatoris Agmen
hiscē nauibus constabat:*

- 1 Primæ præerat ipsem et Imperator.
- 2 Secundam Bernardus Sagredus ducebat.
- 3 Augustinus Sannudus.

4 Georgina

- 4 Georgius Pifanus.
- 5 Iacobus de Priulis.
- 6 Natalis Donatus.
- 7 Georgius Cornelius.
- 8 Bernardus Iustinianus.
- 9 Matheus Calergius.
- 10 Vincentius Quirinus.
- 11 Stefanus Venerius.
- 12 Aloysius Bembus.
- 13 Thomas Michaelus.
- 14 Andreas Tiepolus.
- 15 Gabriel Canalis.
- 16 Franciscus Cornelius.
- 17 Nicolaus Surianus.
- 18 Onfreus Iustinianus.
- 19 Michael Barbarigus.
- 20 M. Antonius Foscarinus.
- 21 Marcus de Molinis.
- 22 Ioannes Ciconia.
- 23 Marcus Antonius Landus.
- 24 Petrus Zaneus.
- 25 Laurentius Venerius: Priami Legei, qui Venetias
profectus erat, vicarius.
- 26 Nicolaus Lippomanus.
- 27 Ioannes Bembus.
- 28 Ioannes de Dominis Arbensis.
- 29 Marianus Bisantius.
- 30 Aloysius Cipicus Trauus.

*Sfortia Palauicinus, rerum que terra aguntur primarius
dux, harum nauium agmen habebat.*

- 1 Primæ præerat ipsemet cum Petro Emo.
- 2 Franciscus Badoarius.

- 3 Laurentius Barbarigus.
- 4 Petrus Franciscus Malipetrus.
- 5 David Bembus.
- 6 Andreas Donatus.
- 7 Franciscus Grittius.
- 8 Nicolaus Donatus,
- 9 Ioannes Mocenigus.
- 10 Marcus Donatus.
- 11 Ioannes Contarenus.
- 12 Aloysius Pasqualigus.
- 13 Fridericus Nanius.
- 14 Ioannes Baptista Quirinus.
- 15 Andreas Barbarigus.
- 16 Aloysius Landus.
- 17 Zacharias Barbarus.
- 18 Aloysius Emus.
- 19 M. Antonius Pisanus.
- 20 Franciscus Bonus.
- 21 Nicolaus Auonalis.
- 22 Andreas Calergius.
- 23 Petrus Bertolazius è Iadera.
- 24 Ioan. Baptista de Tacco.
- 25 Vigesimaquinta triremis erat Istriana.

*Iacobus Celsius classis Veneta curator agmen habebat
ex hisce nauibus constitutum:*

- 1 Prima Imperatoria, qua ipsemet ferebatur.
- 2 Secundæ præerat Laurentius Celsius, qui Bartho-
lomeo successerat.
- 3 Antonius Bonus Cretensis.
- 4 Iacobus Moresinus.
- 5 Alexander Vizzamanus è Cania.
- 6 Antonius Michaelus.

CONTRA VENETOS

45

- 7 Franciscus Cornelius Cretenfis.
- 8 Carolus Quirinus.
- 9 Paulus Polanius de Retimo.
- 10 Franciscus Contarenus.
- 11 Franciscus Muzaius Cretenfis.
- 12 Hieronymus Grittius.
- 13 Petrus Barbarigus de Retimo.
- 14 Hieronymus Tiepolus.
- 15 Nicolaus Fratellus Cretenfis.
- 16 Donatus Tiepolus.
- 17 Georgius Barbarigus Cretenfis.
- 18 Antonius de Caballis.
- 19 Ioannes Dandalus Cretenfis.
- 20 Franciscus Zenus, qui Iacobo Salamoni
successerat.

Antonius Canalis itidem Curator classis Venetae, harum nauium numerum habebat:

- 1 Prima ipse ferebatur.
- 2 Secundæ præfectus erat Petrus Treuisanus.
- 3 Ioannes Balbius.
- 4 Petrus Pisanus.
- 5 Paulus Nanius.
- 6 Simon Gorius.
- 7 Vincentius Canalis.
- 8 Andreas Tronus.
- 9 Hieronymus Canalis.
- 10 Hieronymus Pisaurus.
- 11 Ioan. Michael Vizzamanus ex Cania.
- 12 Antonius Zancaruolus Caniensis.
- 13 Franciscus de Molinis Caniensis.
- 14 Iacobus Calergius.
- 15 Philippus Polanius. } Caniensis.

DE BELLO TVRCICO

- 16 Vincentius Zancarolus Canienfis.
- 17 Hieronymus Zorzius Cretenfis.
- 18 Franciscus Bonus Cretenfis.
- 19 Petrus Gradenigus Cretenfis.

Sanctus Tronus condemnatorum praefectus, qui classem uniuersam pone sequebatur, agmen ex hisce nauibus habebat:

- 1 Prima ipse uehebatur.
- 2 Secundae praerat Zacharias Valerius.
- 3 Augustinus Venerius.
- 4 Franciscus Tronus.
- 5 Antonius de Priulis, Benedicti Soranzij successor.
- 6 Bertuzius Contarenus successor Petri Dolfinij.
- 7 Carolus Contarenus, Francisci Vendramini successor.
- 8 Nicolaus de Mosto.
- 9 Andreas Minottus, Gabrielis Emi successor.
- 10 Nicolaus Malipetrus, Baptistae Foscarini successor.
- 11 Aloysius Baldius, Francisci Dolfinij successor.
- 12 M. Antonius Quirinus.
- 13 Theodorus Balbius.
- 14 Ioannes Balzius.
- 15 Ludouicus Cicuta.
- 16 Petrus Michaelis Doctor de Sebenico.

Franciscus Duodus magnarum triremium, quas Galeazeas vocant, agmini imperabat: ille autem regebantur singillatim ab his praefectis:

- 1 Primae ipsemet Duodus praerat.
- 2 Secundae

- 2 Secunda M. Antonius Morefinus.
- 3 Iacobus Gorius.
- 4 Laurentius Bernardus.
- 5 Marcus Michaelus.
- 6 Iacobus de Musto.
- 7 Antonius Bragadinus.
- 8 Vincentius Quirinus.
- 9 Andreas Pisanus.
- 10 Ambrosius Bragadinus.
- 11 Zaccharias Salomonius.
- 12 Hieronymus Contarcnus, Galconis Fauſti præfectus.

Petrus Tronus præterea nauium onerariarum paruarumq; triremium agmen habebat, ut ſequitur:

- 1 Prima Imperatoria erat, qua ipſe vehebatur.
- 2 Secunda erat Cypria.
- 3 Cornelia.
- 4 Barbara.
- 5 Iuſtiniana.
- 6 Quirina.
- 7 Manutia.
- 8 Dolſina.
- 9 Bona.
- 10 Trincauella.
- 11 Vndecima erat Zapina.
- 12 Mugria.
- 13 Cornaria.
- 14 Ludouicia.

} triremes parua.

Atque hæc quidem erant Chriſtianorum classiſ agmina, quam vniuerſam Quirinus cum ſuis, viginti quinque circiter paſſuum millibus præcedebat.

Caiacelebinus autem x. Calend. Octobris redierat in Cyprum, Bassisque Turcicis, quæ in Creta cognouisset, vnâ cum captiuis inde abductis tradiderat. Quamobrem illi consilio habito, statim de eo quod sibi faciendum esset consularunt. Et Piali quidem, cum binas Christianorum classes coniunctas esse, & nauium magnum numerum habere intelligeret: existimabat Venetos suam classem facilè restaurasse, nec posse cum illis prælium sine magno periculo committi. Sed Mustafa & Ali contrarium sentientes, prælium sine Imperatoris sui contumelia, vitari non posse putabant. Quæ sententia cum obtinuisset, Ali in terram omnes captiuos reliquosque ad pugnam inuitiles exposuit, instructisque, ut opus esse videbatur, triremibus, versus Limisum vela dedit: nec alias ibi naues, quam paruas illas, quæ Maonica, Caramuscialinæ & Palandariæ appellântur, reliquit. Iamque dum soluerent, forte duodecim nauium vela conspiciunt: & Christianorum classem esse suspicati vehementerque metuentes, sese ad pugnam accinxere & acciem instruxerunt. Paulò post autem, etsi sua quedam parua nauigia esse intellexissent, quæ è Natolia commeatum ipsis aduehebant: tamen cum mox sibi pugnandum putarent instructi expectabant hostes, nec ab insula procul audebant discedere.

Christianorum classis autem coniuncta, Quirinû versus Rhodû tendentem paulò post cum onerarijs nauibus magnisque triremibus sequebatur: cumque ad Carpathû insulam peruenissent, venti commoditate, vela versus Rhodum rectâ direxerunt. Iamque circiter ad vicissimum secundum Septembris, Quirinus qui præcedebat conspectis è longinquo binis triremibus, eò contendit, deprehenditque Aloysium Bembum esse, qui Nicosiam à Turcis iam viij. eiusdem mensis captâ esse nunciabat: idque sese à Christianis Turcarum subditis captisque ante

Y... ..
 Maonica
 Caramuscialinæ
 Palandariæ

22. Sept. 70

CONTRA VENETOS

49

ante quartum diem intellexisse assererat. Quibus rebus à Quirino cognitis, terni Christianæ classis imperatores, magno dolore affecti sunt: & sub vesperam in Vasiū portum, intra Aperras & Castrum Ruzum, ducentis circiter passuum millibus à Cypro, omnes ingressi, de eo quod facto opus esset, consultare cœperunt. Dubitabant enim vtrum capta Nicosia, nihilominus sibi in proposito itinere pergendum esset: multaque in vtramque partem voluentes, timebant præcipuè ne hostis victoriam, triremes suas melius instrueret: & autumnali eo tēpore aduersa quæpiam cœli tempestas noceret, præsertim in Seteliæ sinu qui illis esset transeundus, & huiusmodi tempestatibus præcipuè esset obnoxius: quorum si fortè vnum aliquod eis accidisset, nullam conseruandi sui rationem videbant. Quibus omnibus diligenter examinatis, satius existimarunt redire, quàm se manifesto periculo exponere. Itaque septima hora noctis inde soluerunt, & die postero, qui vicesimus tertius Septembris erat, tantam tempestatem atque pluuias perpeffi sunt, vt vix in Piganum portum, inter Rhodum & Carparthū insulas situm, sese recipere potuerint. Ex quo loco Zanæus celere nauiculam: quam Fregatam vocāt, versus Famagustam dimisit, vt eò summa celeritate contendens, illis auxiliorum spem faceret, & quid intellexissent quidque illorum causa fecissent significaret. Quo facto simul omnes in Tristanum Carpathi insulæ portum, vicesimo sexto eius mensis peruenerunt. Et Andreas Auria cum ob propinquitatem hyemis, nihil amplius memorabile eo anno ingruentibus tempestatibus perficere posse speraret: pridie Calend. Octobris cum Hispanica classe à reliquis discessit. Veneta verò atque Pontificia, cum inde eodem die soluissent, vix viginti quinque passuum millia confecerant, cum Boreas inter Spinam longam atque Sitiam illas vsque adeò vehementer impe-

23 / septemb

21 oct

tijt, vt binæ Pontificis triremes fractæ, & reliqua classis per ea littora, vsque in quartum Octobris diem dispersa permanerit. Sed vento sedato Zaneus, relicto Quirino ad recuperationē tormentorum bellicorum, & aliorum armorum quæ naufragio amissa fuerant, institutum iter continuauit & vbi ad Sitiam peruenisset, quosdam è suis rectà versus Amphimalem pergere, alios verò secum in Cretam contendere iussit, cum quibus eò ad nouas Octobris peruenit. Cumque postero die noua tempestas Borea impellente orta esset, quædam triremes, quæ longius à portu aberant, in littus impegerunt: sed grauiora passæ sunt illæ quæ versus Amphimalem pergebant, quod multæ in littus impingerent. In Cretica verò littora vndecim triremes incidentes naufragium passæ fuerunt: quarum tamen aliquæ recuperatæ sunt postea: earum vero duces fuerant hi:

Petrus Zaneus.

Hieronymus Grittius.

Carolus Quirinus.

Simon Gorius.

Nicolaus Donatus.

Aloysius Landus.

Ludouicus Cicuta Vegius.

Hieronymus Grisatus de Cataro.

Hieronymus Minottus.

Alexander Feretius.

Dominicus de Maximis.

Veneti

Pontifici.

Postquam igitur in Cretam Zaneus rediisset, conueniunt eò etiam M. Antonius Columna, Sfortia Palauicinus, Cretæ præfecti, & simul etiam Sebastianus Venetius, qui summus Cypri gubernator à senatu designatus è Corcyra veniens, eo contendebat. Ac prima eorum deliberatio fuit, quo pacto Famaugustanis obsessis succurrendum foret: quamobrem delectis plurimis ducibus

bus ad eam rem ex insula, Zaneus Catharinum Malipetrum, Ioann. Baptista Contareno ad Corcyram vsque comitatum, Venetias contendere iussit, vt quæ eo vsque gesta essent, senatui nunciaret: ipse vero postridie Idus Octobris è Creta soluit, & sexto die post ad Amphimalem perueniens, Petrum Emum primo, deinde vero etiam Vincentium Mariam de Priulis, & Angelum Surianum exploratores, vt de hostium statu cognosceret, dimisit.

In Cypro autem interea, cum Bassæ Turcici Christianorum classem non comparere cernerent: conijciebant eam, etiam si plusquam vnus principis viribus cõstaret, & omnium consensum haberet, tamen ipsis nequaquam nocere posset. Ex qua re audaciores facti, quòd in nostra classe, quotidie multa imprudenter ac infeliciter administrari cernerent, classem suam, quia parum in insula proderat, dimittere decreuerunt, vt in Aegeo mari aut Constantinopoli hyemaret: quamobrè impositis in naues captiuis reliquisque impedimentis, Idibus Octobris soluerunt. Sed forte fortuna ante biduũ, memorabile atq; stupendũ quiddã in Famaugustæ vrbeis conspectu illis acciderat. Cum magnum illum Galeonem quem vocant, Mahometi Visiri primarij Bassæ, triremem parua, & aliam insuper Caramuscalinam nauim, magno captiuorum captiuarumque numero, flore scilicet luuentutis Nicosiæ, & multa etiam preciosa præda onerassent, quæ omnia summo Turcarum Imperat. dono mittere volebant: gubernator Galeonis, antequam solueret cum reliqua classe, dolia quædam referta puluere bombardico, Mustafæ tradere volebat, qui illa petierat: ex qua re sumpta occasione nobilis quædam fœmina itidem captiua mortem seruituti præferens, puluerem bombardicum magno animo accendit.

October

*francesco 100 f. g. 100
f. 100 b. 100 g.*

Quidam id gubernatoris negligentia factum fuisse afferunt: sed vt ut acciderit, spectaculū sanè fuit horrendum. cernebantur enim misellorum captiuorum corpora in aerem dissecta quodāmodo volare, adeoque omnes vnā cum tribus illis nauibus consumpti fuere, vt solus gubernator cum tribus captiuis aufugerint.

Sed classis Turcica, postquam è Cypro soluisset, rectā versus Castrum Ruzum, quod supra Settecai (quod septem promontoria significat) in Caramania est, contenta nauigasse: sed incerta de causā recessisse. Discessere deinde hinc Turcæ versus Rhodum, quò cū peruenisset, eadem quæ prius, de Christianis cognouerunt, & præterea etiam quòd Hispani à reliquis discessissent. Quam obrem Piali, dimissis hinc versus promontorium, quod caput columnæ dicitur, quinque paruis triremibus, quæ illorum statum explorarent, ipse versus Stampaliā iter direxit: & postquam huc peruenisset, alias duodecim similes triemes ob eandem causam in Cretam misit: estimabat enim, si quid certi cognouisset, illos rectā infesta dimissus fuerat, in Cretam reuersus, nunciauit nostris, se Turcas ad Stampaliā deprehendisse. Eodemque tempore nostris etiam ex Sitia nunciatū est, hostes paulò ante duodenas triemes in Cretam vsq; misisse: quæ tamen, nullo in terram exposito milite, inde statim se receperint. Quibus rebus cognitis, Quirinus metuebat ne hostium propinquitate quippiam perpeti possent: itaque ex Creta vbi tunc erat, soluit, & ad Amphimalem perueniens, cum Zaneo se, reliquaque vniuersa nostrorum classe coniunxit. Cū autem per idem tempus eo quoque contenderet, Petrus Iustinianus Ioannitarum Melirensiumque equitum ductor cum triremibus quinque, vt Columnæ copijs sese coniungeret, fortè in octo-

decim

CONTRA VENETOS

53

decim triremes Turcicas, ad vicesimum sextum huius mensis incidit, à quibus malè tractatus & duabus triribus amissis, ipse cum reliquis euasit. Non multò post autem, cum vniuersa Christianorum classis ab Amphimale in Caniam peruenisset, propterea quòd hic portus commodior securiorque esset, venit eò quoque Angelus Sorianus ad octauam Nouembris, & nunciauit, Vincentium Mariam de Priulis, qui vnà secum missus fuerat explorator, ante quatuor dies supra Parium in Aegeo mari cæsum fuisse, à quinque Turcicis triribus, quanquam strenuè se defendisset, magnamque hostium stragem edidisset.

Novemb. 18 13

Sed ipsa hostium classis interea commeatu instructa, è Stampalia per Aegeum mare iter iam recta tenebat, neque amplius illius animi erat, vt in Cretam nauigaret, quòd consilium ex multis causis cœperant: maximè autem illos mouebat, quòd eius insulæ portus Boreç obnoxios, & minimè tutos per hyemem esse scirent. Atque huc quoque, ex diuina quadam prouidentia, accedebat, quòd dum Bassæ Turcici in Aegeo pelago, Venetam classem propter aduersam tempestatem dispersam esse intellexissent: venèrè eò ad ipsos quinque illè triremes, quæ Priulum oppresserant: & nunciarunt tantam fuisse Priuli virtutem, vt etiamsi vnā tantum trirē habuisset, nihilominus tamen cum illorum quinque congredi ausus fuerit, pugnaretque tam fortiter, vt binas illis eripuerit, & dimidiam tertriæ occuparit: donec scilicet fessus & perpetuis ictibus bombardicis maximoque Turcarū numero oppressus, cum omnibus suis occubuisset. Zaneus postea, vt eam Insulam minus grauarent, è Cania cum vniuersa classe discessit, Quirino tamen prius mandauit, vt sicuti inter ipsos & Palauicinum iam ante conuenerat, Famaugustanis suppetiæ ferrentur, operā daret: cuius rei causa, præter ordinarias illius regni, alias

adhuc aliquot cōdemnatorū trirèmes reliquit. Nec multò post illuc appulit è Cypro Nicolaus Donatus cū Episcopo Ragazzonio, illisq̃ue quo pacto Nicosia capta fuisset, & quo loco Famaugustanorum res iam esset, singulatim declarauit: quæ proinde subito in Corcyram Zaneco significarunt.

Piali iam in Soaseræ portum peruenerat, cumq̃ue is minus aptus esse videretur, opera captiuorum multa loca effodiendo, eum profundiorē faciebat: sed postea tamen mutato consilio, & relictis Aegei maris custodijs quæ prohiberent, ne Famaugustanis auxilia ferrentur, ipse cum reliqua classe ad hyemandum Constantinopolim concessit.

17 Nouemb

Zaneus quoque decimo septimo Nouembris in Corcyram appulit, & vnà cum illo M. Antonius Columna multasq̃ue naues, quæ malè affectæ erant deseruerunt: cumq̃ue Donatus, eadem quæ in Creta nuncijs, paulò post eò peruenisset, eum Zaneus Venetias, cum nuncijs misit. Sed M. Antonius Columna, postero die quàm eò peruenisset à Zaneo discedens, ad Casoppum extremum insulæ portum peruenit, vbi postquam mensē circiter fuisset commoratus, ob aduersam tēpestatem, traiecit ad Catari ostia: ibiq̃ue illum denuò orta tēpestas cum tonitru, fulminibus, & pluuia, vehementer afflixit. Cùm enim ipsiusmet nauis malum fulmine tacta esset, tota igni consumpta fuit, conseruatis tamen hominibus. Nec multò post etiam Francisci Troni trirēmis, in quam Columna ex incendio sese receperat, in terram incidens, naufragium passa est.

Dum autem hæc vtrinque geruntur, Turcæ Constantinopoli magnos apparatus in sequentem annum faciebant, quibus non tantum Cyprum, sed etiam vicinas insulas totamq̃ue Dalmatiam subiugare sperabant: quibus perficiendis si se benignam fortuna præberet, ad vniuersam

vniuersum Christianum orbem subigendum pergere decreuerant. Quam rem secum animo voluens, Pius V. Summus Pontifex, quanto in periculo orbis Christianus versaretur, facile cognoscebat. Itaque magnopere sollicitabat, vt inter ipsum, regem Hispaniæ & Venetos necessarium illud fœdus iniretur: quo tanti tyranni conatibus impedimento esse possent: cuius rei causa, assiduis literis atq; legationibus, similtates inter ipsos motus componere satagebat. Neq; verò interea Veneti suis rebus deerant, sed ipsi quoque ad Cypri defensionem, apparatus suos faciebant. Et Cretæ gubernatores vnà cū Quirino, prout à Zaneo, Columna, atq; Palauicino mandatum acceperant, vt naues quæ in Frascchiæ portu erant, instruerentur, summâ operam nauabant. Cumque sub Decembris finem, quatuor naues onerariæ præsidio Famauugustanis decretæ atq; oneratæ esset, existimauit Quirinus eas absque triremium auxilio in Famauugustæ portum nequaquam ingredi posse: quod illic à Turcis proculdubio custodiæ quædam relictæ forent, à quibus hæ onerariæ naues facile impedirentur. Itaq; cum suam ipse fermet operam in ijs deducendis obtulisset, decretæ illi fuerunt à Cretæ gubernatoribus, ad id, duodenæ triremes: Petrus Tronus enim cui paulo ante id munus fuerat demandatum, diem fatalem obierat. Præferti autem illarum duodecim triremium fuerant hi:

- 1 Prima erat ipsius M. Ant. Quirini.
- 2 Secundæ præerat Sanctus Tronus condemnatorum gubernator.
- 3 Vincentius Quirinus.
- 4 Theodorus Baldius.
- 5 M. Ant. Pisanus.
- 6 Philippus Leonius.
- 7 Septima erat Alexandri Contarenî: quamuis ille propter morbum non posset adesse.

de morte

8 Octaua erat Hieronymi Troni: sed ipse itidem re-
manferat egrotus.

9 Franciscus Bonus.

10 Antonius Bonus. } Cretenses.

11 Nicolaus fratellus. }

12 Alexander Vizzamanus } Canienses.

13 Franciscus Molineus.

Januarij 1571
Cum autem Sebastianus Venerius, primarius Cypri
gubernator iam ante designatus, vnà cum illis nauiga-
re statuisset: ab aduersa valetudine itidem detentus fuit
Sed Quirinus ad decimum sextum Ianuarij soluens, vbi
ad Salomoneum promontorium vsque peruenisset, Frã
cisci Molinei triremem, quòd in ea multi ãgrotarent re-
misit: deinde pergens vicesimo sexto eiusdem mensis
ad Cyprum Insulam peruenit. Cum autem naues oner-
ariæ paulò diuersum iter tenuissent, eadem nocte in
Dromum Famaugustæ ingressæ sunt: sed cum triremi-
bus ea nocte occultus subsistere paulo longius voluit,
vt si forte septem hostium triremes, quas illic esse intel-
lexerat, naues onerarias adorirentur: ipse illos summo
manè inuadere & reditu prohibere posset. Neque illã
fefellit consilium. nam cum mane versus naues onera-
rias pergerent, vidit statim illas quæ nostras adoriri vo-
lebant: sed cum nondum procul à portu discessissent,
conspectis nostris duodecim triremibus, quæ ipsi obuiam
contendebant, retro cessere statim, & ad terrã appulsi sa-
luti suæ consuluerunt. Quirinus verò illas insequutus
toto die non propius accedere potuit ad pugnam, quia
in itinere magnum numerum hominum amiserat, sed
tormentis bellicis tamen ita illas vexauit, vt tres illarum
submerserit. Sed nocte iam imminente & aduersa sa-
uiente tempestate, curauit naues ad munitionem appel-
li, ne forte altius in mare iactarentur. Cæterum suppe-
tiæ illæ in Famaugustam magno cum gaudio exceptæ
fuerant

fuerunt. Postero die verò Quirinus per maria illa excur-
 rens, primùm Maonicam nauem Turcicam, quæ ad Mu-
 stafæ castra tendebat, com meatu refertam deprehendit
 eam que sine difficultate cepit: qui enim illam ducebāt,
 conspectis triremibus nostris, eas Turcicas esse putave-
 rant, nec fugerant. Deinde tertio die cum reliquas tri-
 remes hostium in Constantia portu oppugnare statuis-
 set, eas aufugisse comperit, & partes nauium ante ter-
 tium diem à se fractarum cum Caramuscalina naui cō-
 buisse. Quarto die autem iterum nauem hostilem cō-
 meatu & milite voluntario instructam cepit. Iamque
 naues onerariæ Famaugustæ exonerabantur: sed trire-
 mes nihilominus interim per illa maria excurrentes, ho-
 stium munitiones quasdam supra Gambellæ scopulos
 constructas, non procul ab arce Famaugustana destru-
 xerunt, & molem euerterunt, quam Turcæ ad defensio-
 nem nauium in Constantia portu crexerant. Quibus
 exercitijs Quirinus, postquam tres septimanas consum-
 pisset, venia à Famaugustanis accepta, spemque nouo-
 rum auxiliorum faciens discessit. Productis igitur ex por-
 tu quatuor nauibus onerarijs, alijsque tribus, quæ prius
 ibi detentæ fuerant, in locum ventis expositum, decima
 sexta Februarij ventis vela dedit, & quinta die in Cretā
 peruenit. Huc autem postquam appulisset, literis à sena-
 tu acceptis intellexit se quidem, ad decimum sextum
 Ianuarij, classis curatorem designatum esse, Sebastianū
 verò Venerium, ad vicesimum eiusdem mensis summū
 totius classis Imperatorem Hieronymo Zaneo suffectū
 & Perrum Tronum denique, qui senatu nesciente diem
 fatalem iam in Creta obierat, onerariarum nauium du-
 cem & classis curatorem vicesimo primo fuisse pronun-
 ciatum. Fuerunt autem per idem tempus Venetijs alia
 quoque munera distributa. Calend. enim Ianuarij Cre-
 tæ dux electus fuit Marcus Grimannus.

nus autem, qui præerat condemnatis, decima Februarij designatus erat Sinus Veneti præfectus, & decima octaua huius itidem mensis denuò in ducem Crete, Victor Bragadinus Grimanno fuerat suffectus. Et Augustinus Barbarigus primarius classis curator designatus, eodem mense Venetijs soluerat. Ac Sfortia Palauicinus deniq; apoplexia læsus, Idibus huius mensis eò peruenit, vt suã triremem exoneraret. Cæterum Constantinopoli mox cognouerunt Famaugustanis auxilia à nostris lata, & bitas eorum naues: item Caramuscalinas & triremes turbauit: quamobrem Chij præfecto statim caput amputandum curauit, Rhodianum vero exaurhorauit, quòd Famaugustanis auxilia non prohibuissent. Et Eubœæ gubernatori imperauit, vt collectis subito Aegei maris custodijs Chium contendere, atque illic quid à se mandati esset habiturus expectaret: quod nisi faceret, palo se illum affixurum minabatur. Alii verò Bassæ soluere Constantinopoli iussit cum quadraginta triremibus, vt collectis eorum marium custodijs, in Cyprum contendere: simulque alias multas triremes armare eodem tempore satagebat.

Sed Sebastianus Venerius, cognito, se Hieronymo Zaneo suffectum esse, Corcyram ad classem excipiendã trajcere decreuit: itaque postquam, qua ratione Cretensiũ triremes instrui vellet imperasset, soluit illinc ad decimum septimum Martij anno seruatoris nostri M. D. LXXI. Vehabatur autem Sancti Troni condemnatorum præfecti triremi, à Marco Antonio Quirino cum septem alijs triremibus comitatus: qui proinde inter Zacynthum & Castrum Tornesium, biremem hostilium milite instructam cepit. Ad Corcyram autem Calend. Aprilib. appulerunt, vbi Augustinum Barbarigum classis curatorem inuenerunt, qui à Zaneo classe iam an-

te accepta, illā Venerio magna cū solennitate tradidit. *1571 in mense Martio*
 Venetijs verò, decima octaua Martij, in Sancti Troni de *capitoli*
 mortui locū Zachariā Salomonē classis curatorem sus-
 fecerant. Cæterum Ali, qui Byzantio cum quadraginta
 triremibus soluerat, iam ad Chium peruenerat, ad eum
 que Eubœæ gubernator cum quadraginta alijs triremi-
 bus ex maris illius custodijs collectis accessit: quibus as-
 sumptis ille, circa Aprilis principium versus Cyprum i-
 ter suscepit, multa Mustafæ commodaque auxilia affe-
 rens. Constantinopoli autem soluit itidem. Portauus
 Bassa, sub eiusdem mensis finem, cum reliqua classis par-
 te, quòd Piali vxore Imperatoris filia rogāte, domi remā-
 sisset. Sed non desunt, qui asserant illum ab Imperatore
 tunc fuisse rerentum, cui nequaquam superiori anno sa-
 tis fecisset, quoniam negligentia sua occasionem amisisset
 capiendæ perdendæue classis Venetorum. Id enim fa-
 cile ab eo fieri potuisse, si in reditu ex Cypro, in Cretam
 è Carpatho (nunc Scarpantum vocant) traiecisset,
 præsertim quòd illam tunc hinc inde illis littoribus tem-
 pestate iactatam dispersamque fuisse, & Hispanicam ab
 ea discessisse cognouisset: quamobrem plurimum tunc
 illi ad vitam conseruandam profuisse, quòd illius filiam
 in vxorem haberet. Cæterum Portauus cum classe rectā
 versus Eubœam iter tenuit, & ad Rossū castrum per-
 ueniens substitit, vt illic classē curaret, rebusque neces-
 sarijs instruerent.

Venerijs verò soluerunt etiam Martio mense cū suis
 triremib. Andreas Foscarinus, & Antonius Carauallius.
 Quirinus verò cum iisdem triremibus è Corcyra disces-
 sit versus Cretā, vt prouinciæ illius curā gereret, quò cū
 ad sextū Aprilis peruenisset, inuenit Nicolaū Donatū Ve-
 netijs cū binis onerarijs nauib. missū, vt comeatū alia
 que auxilia Famaugustanis aducheret, & quoniam non
 rectā, vt in mandatis à senatu habebat, relicta insula

contenderat versus Cyprum, substiterat ibi, quod non sine Diuina voluntate factum credimus: si enim rectè cōtendisset, proculdubio tutus Famaugustam peruenisset: verum bonus vir, cum hæc naues tutissime, vt senatu sponte obtulerat, deducere cuperet, à suis persuasus, ad Cretam declinauit, vt illic de hostibus certi quippiam cognoscere posset. Sed illi bonum consilium minus feliciter successit: quod nec quicquam de hostibus cognoscere, nec ob aduersam tempestatem ulterius progredi potuerit. Interea verò venere nuntij, qui Turcicam classem eò in Cretam per Aegeum mare venire afferbant: quod proinde dimissa in Corceyram triemi, Veniero statim significarunt. Sed Ali, qui ante Portauum Byzantio discesserat, cum Aegei maris custodijs alijsque triremibus octuaginta numero, ià circa principiū Aprilis in Cyprum peruenerat, multaque Mustafæ commodaque auxilia attulerat. Postquam ibi ad Idus vsq; Mani fuisset commoratus, Mustafæ consilio illinc soluit: sed ad insulæ custodiam tamen Rampanatium cum tribus ducibus, alijsque vicenis ducibus, triremibus, magnaque Caramuscularum, Maonicarum, Palandararumque nauium numero reliquit, quibus Mustafa quotidie ex Continenti Ianizeros, pedites, spontaneos milites, aliasque res necessarias transportabat: idque magna cum celeritate faciebat, quandoquidem nostram classem metuebat: quamuis ei subinde miles aueretur. Quoniam enim Famaugustam maritimam civitatem Nicosia fortiorem magisque opulentam esse scirent, magnus spontaneorum militum numerus, subinde spe prædæ eò confluebat.

Sed Venetijs mense Aprili cum triremibus soluerunt hi duces:

Iacobus Iustinianus.

Fridericus Renierus.

Petrus

1571 In maiu

Petrus Badoarus.

Patarus Buzacarinus Paduanus.

M. Antonius Santulianus.

Hieronymus Marcellus.

Andreas Barbarigus.

Bartholomeus Dandalus.

Hieronymus Contarenus.

Ioannes Antonius Calconius.

Constantinus Bolanius.

Iacobus Bressanus.

Bertuzzius Contarenus.

Horatius Fisognus.

III. Idus Maij Nicolaũ Donatum senatus condemna-

torum præfectum designauit.

Mustafa verò itidem ad idus Maij circiter, sublatis se-
cum è Nicosia quindecim magnis tormentis bellicis, ca-
stra mouit, & versus Famaugustam progrediens, ad Præ-
cipolam occidentalem eius hortorum partem castra posu-
it: postea decem diebus aggeres, quibus tormenta belli-
ca imponerent, & fossas continuas, projecta ante ipsos
terra, pro sagittarijs, foderunt: quos ita successiue para-
bant, quadraginta hominum millibus, noctu vt pluri-
mum, continuò laborantibus, vt quo minus ad urbem
propius paulatim accederent, à nostris prohiberi nequi-
rent. Sed nostri postquam cognouissent, quo loco ur-
bem verberare vellent, interius illam partem muniiebāt:
diligentissimeque plurimi vigilabant semper ad vallum
interius, quod Contraescarpam dicunt, defendendum;
cuius rei causa fossas nouas & transuersos aggeres con-
struxerant & ad totam illam partem muri quæ verbera-
batur secundum lōgitudinem, aggerem pro sagittarijs
parauerant. Hisce rebus Bragadinus, & Estor Balione-
us ipsimet intererant, & omnia ritè administrabantur.
Panis omnis pro milite vno in loco pinsebatur, eiq; præ-

erat Laurentius Tiepolus Baffi dux, nullis itidem laboribus parcens. Arci præerat Andreas Bragadinus, qui summa diligentia, partem quæ ad mare spectabat, vt armamentarium ibi positum defenderetur, curabat. Tormentis bellicis præfectus erat Foitus eques, cui, quandoquidem per eos dies in leui certamine occubuerat. suffecit Bragadinus Nestorem Martinegum. Delegerunt quoque ternos duces: qui ignibus arte iactandis præesset, & singulis vicenos selectos pedites attribuerunt. Produxerunt quæque machinas bellicas ad eum locum, vbi verberata iri mœnia æstimabant, singulisque suas præmunitiones pararunt. Neque verò abstinebant etiam à crebris eruptionibus, quibus hostes à proposito impediabant vehementerque lædebant. Sed trecenti Famaugustani pedites cum gladijs & clypeis semel egressi, totidemque sclopetarij Itali, hostes quidem in fugam primum coniecerunt, sed postmodum ob tot illorum fossas, autumque: subitò numerū, cedere coacti, triginta amiserunt, & ad sexaginta fuere vulnerati: quæ res eū nimium periculū minitaretur, abstinendū deinceps ab huiusmodi eruptionibus. censuerunt. Hostes igitur constructis suis aggeribus in summum vallū peruenientes intra mœnia prospiciebāt: & vbi suas munitiones perfecissent, ad decimū nonum Maij urbem ex denis aggeribus verberare cœperunt cum septuaginta quatuor machinis bellicis, inter quas erant quatuor immensæ magnitudinis Basilisci. Cæterum eam partem impetebant, quæ inter Limissipulis locis faciebant. Primum enim ex Gambellæ scopulis Armamentarij turrim cum quinque tormentis feriebant: deinde reliquam Armamentarij structuram vnde decim machinis verberabant: Andruzij turrim ex alio aggere cum totidem petebant machinis: S. Nappæ turrim verberabant quatuor Basilisci, & ipsam denique Limissi

missi portam cum suis ornamentis, & propugnaculis ex-
 alijs pluribus aggeribus triginta tormenta bellica im-
 petebant, quibus ipsemet Mustafa præerat. Ac primum
 quidem nõ admodum mœnibus diruendis operam da-
 bāt, sed in ipsam urbem, & nostrorum machinas, à quib.
 magnopere lædebantur, tela sua vibrarunt: quamobrem
 concesserunt mox, qui intus erant milites & Græci ad
 habitandum iuxta mœnia, quibus in locis ad finem vsq;
 permanserunt. Bragadinus Andruzij turrim tenebat. Ba-
 lioneus S. Nappæ, & Tiepolus Cāpi Sancti turres inhabi-
 tabāt, & rebus quæ vbiq; gerebātur corā astātes animū
 omnib. adijciebāt, & si qui mererentur, eos etiā castiga-
 bāt. Ceterum vniuersis nostrorum machinis bōbarda-
 tis præfectus erat Aloysius Martinēgus, vir singulari vir-
 tute: qui alijs quinq; primarijs ducibus munera particu-
 larim, militē aliaq; ad bellica tormenta necessaria curā-
 di, distribuit. Ex ijs erāt Frāciscus Bogoneus, qui turris &
 maioris aggeris Armamentarij curā gerebat. Petrus Co-
 mes in eodē armamētario fornices & magnā S. Cāpi tur-
 rim obseruabat. Estor Martinengus propugnaculis S. cā-
 pi Andruzijq; p̄spiciebat. Hercules Martinēgus S. Nappæ
 propugnaculo muroq; vniuerso vsq; ad Limisi portam
 prouidebat. Sed eorū quæ ad Reuelinam munitiōem
 spectabant, Horatius Veletrius curabat. Altū deniq; Li-
 misi propugnaculū qd̄ plus cæteris petebatur Robertus
 Maluerius obseruabat. Quib. igitur dieb. hostiū tormen-
 ta bōbare coeperunt, mādauit Bragadinus, vt militi suffi-
 ciens victus suppeditaretur. Itaq; Græcis, Italis, bōbarda-
 rijq; omnib. vinū, legumina obsoniaq; ad ipsa mœnia fe-
 rebātur, riteq; distribuebātur, vt nõ amplius ijs insume-
 re opus esset quā pro pane in singulos dies, binos asses
 Venetos, soluebāturq; illis stipēdia singulis triginta die-
 bus, singulari industria loa. Antonij Quirini, qui vt in hi-
 sce, ita in alijs omnib. magni ponderis negotijs militib.
 animum adijciebat.

*Bini asses sunt
 tertia pars Pan-
 cionis.*

Hicce ita constitutis, nostri suas bombardas in hostium bombardas per decem dies, tam artificiosè collineabāt, vt quindecim optimas machinas illorū globis iniectis, perfregerint, & triginta hominum millia perdidierint, nec amplius iam in suis munitionibus tuti essent, & pro inde magnopere sibi timerent. Sed cū animaduertent nostri bombardicum puluerem paulatim defuturum, non amplius tam strenuè iaculandum censuerunt: itaque ex singulis machinis, quæ triginta numero erant, tricenos ictus quolibet die emittebant, presentefque adesse oportebat ipsos duces, vt nihil frustra fieret.

Quæ dum ita agerētur peruenit eò ex Creta biremis, quæ nostris auxiliorum spem faciens, animum planè adiecit. Sed hostes iam, magna contentione & vtrorumque cede, aggerem quo mœnia exterius muniuntur (Itali *Contrafscarpam* vocant) occupauerant: itaque terram in fossam proieciabant: sed nostri è contrà, qui in munitionibus erant, eam terram vnà cum murorum rudibus intro ferebant, omnes noctu denique laborantes, donec hostes fabrefactis ad murū orificijs, fossam sclopetarijs ita muniuissent, vt absque magno vita periculo nemo amplius accedere posset. Quamuis enim aduersus sclopetariorum tela Ioan. Mormoreus vir singulari industria, tabulas quasdam arte coniunctas excogitasset, quæ ab operarijs ferebantur: quibus ab ictibus sclopetorum munirentur, parum tamen illis præstare potuerunt, cum idem Mormoreus ictus per eos dies occubuisse: non sine nostrorum dolore, quod ijs plurimū profuisset. Cū igitur hostes fossam terra repleuissent, in singulis locis quibus ex illorum aggeribus tela *Contrafscarpa* dicitur facturi: ad latera iacentes terra fasciculosque lignorum & lanarū saccos proieciētes, sic quasi muris hinc inde sese muniēbāt, quominus à la-
tere

CONTRA VENETOS

63

tere ferirentur.

Interea verò dum nostri strenuè sese Famaugustæ defendebant, & Cretenses in classe sua instruenda auxilijsque illis mox subministrandis satagebant: peruenit è Corcyra in Cretam Antonius Canalis classis Venetæ curator, cum duodecim triremibus, à Venerio missus, vt illius regni classem secum in Corcyram abduceret. Sed cum nondum instructam esse, & Nicolai Donati nauē onerariam præsertim, exoneratam fuisse deprehenderet: relicto M. Quirino vt id sollicitaret, in Caniam traiecit, cuius loci triremes, Lucæ Michaelis Rectoris diligentia, omnes instructas esse deprehendit. Sed Venetjs quoque cum suis triremibus soluerant mense Martio hi gubernatores:

Ludouicus de Portu.

Petrus Capellus.

Daniel Morus.

Valerius Valareffus:

Ioannes Strasoldius.

Alii verò Bassa Turcicus cum quinquaginta quinque triremibus ad Eubœam peruenerat, & Portuum Bassæ cum reliqua classe illic deprehenderat. Itaque coniunctis viribus è Castro Rosso, porru in ea insula sito soluerunt, & postridie Idus Junij peruenerunt ad Melon insulam. Sequenti die, ne à Cretensibus nosceretur, cum humilioribus velis (quæ Frinchetta vocant) nauigauit, & vespere aduentante nigrescenteq; nocte denuò maioribus velis versus Meleccæ promontorium iter direxit, eademque nocte adhuc Amphimalem ingrediens, multos vicinos Christianorum vicos domosque exussit, ipsosque homines captiuos abduxit, à quibus triginta triremes Venetorum in Creta, totidemq; in Cania paratas esse intellexit: tertio die postinde egressus est cum quadraginta triremibus, ad insulam deuastandam, verū

aduersa tempestate repulsus fuit.

Sed in Cypro Turcæ iam fossam occupauerant, neq; à nostris lædebantur, nisi fortè aliquando desuper, quâ obrem cuniculis agendis ad Reuelinum, S. Nappæ, Campi Sancti, Andruzij & Armamentarij propugnacula operam dabant. Nostris cum aliter hostes lædere non possent, ignes arte factos in illorum munitiones iactabāt, qui in fascēs lignorum, & lanarum saccos incidentes, ipsi plurimum detrimenti inferebant. Bragadinus quoq; ut alacriores essent, singulis qui faccum lanæ hostibus eripuissent, præmiij loco aureum nummum proposuerat. Cuniculos verò etiam hostium cuniculis aduersos foderunt: eiq; rei Maggius eques singulari virtute præerat, vir industrius, quiq; suis laboribus minimè parcebat: sed non inciderunt in se mutuò aduersi nostrorum hostiumq; cuniculi, præterquam ad S. Nappæ, Andruzij & Campi Sancti propugnacula: quamuis sæpe noctu dieq; prodirent, ut hostiliū cuniculorum ductus cognoscerent, & laneos saccos incenderent. Maximaq; fuit ea in re Balionei virtus, qui hisce præfectus singulari industria hostes semper vexauit: idem singulis agminibus eorum qui tormenta bellica obseruabant, certum Albanensium (quos Stratioras dicunt) numerum adiunxerat, qui præ cæteris in ea re singularem virtutem declarauerunt.

Sed hostes ad vicesimum primum Iuniij, cuniculo ad Armamentarij propugnaculum acto, cui Geambelaris Turcarum Bey præerat, ignem iniecerunt, qui magno impetu ingentiq; ruina murum illum crassissima frengit, magnamq; illius partem prostrauit: quamobrem Turcæ subito magno agmine accurrentes, cum signis, vsque ad summās ruinas penetrarunt. Cæterum occurrit illi cum suis Petrus comes, qui cum alijs huic mitioni præfesset, ab hac ruina vehementer cum suis concussus

cussus fuit: cui primus succurrit Estor Martinengus cum suis, hostesque repulerunt: quamuis enim bene quinque fessis noui milites submitterentur, tamen id quod volebant hostes, efficere nequiverunt. Intererat Balioneus ipse certamini, strenuè dimicans, Bragadinus verò cum Quirino armatus à tergo, fessis militibus novos submittebat, & Andreas Bragadinus arcis præfectus, qui tora hac obsidione bombardis facinora incredibilia de dit, inde tormenta emittens, hostes plurimum lædebat. Durauit oppugnatio quinque horas continuas, interieruntque ex Turcis plurimi & ex nostris itidem, infortunio quodam, quòd ignes artificiales malè administrati, quandoque in ipsosmet caderent, & ceterum numero aut cõfessio omnino, aut fuere grauiter vulnerati. Inter quos fuerant, Ioa. Franciscus Gorus comes, atque Bernardinus Vgubius dux militaris & Hercules Malaresta, Petrus Comes, alijque duces militares atque signiferi grauiter vulnerati.

Sequenti nocte aduicit ex Creta illuc celeris nauicula quam Fregatam vocant, quæ auxiliorum spem faciebat & proinde omnium animos erexit. Quamobrem Marci Cribellatoris, & Maggij equitis industria, à partibus murorum fractorum & in quibus cuniculos agi sentiebant, parumper recedentes, eas dolis, capsis, saccisque omnibus madida terra refertis obstruxerunt: in quos usus absumptis iam crassioribus telis Græci quicquid habebant lineamentorum, tapetiorum pânorumque promptissimè adferebant: eratque hæc vnica ratio propugnacula quæ perpetuis bombardarum fulminibus subinde corruerant, promptè reficiendi: noctu enim quod de die destructum erat, reparabant, nec vnquam dormiebant, nisi sub meridiem quandoque ob summum calorem: per cætera cogebatur miles ad mœnia perpetuò in acie stare, quod hostes illis nullam requiem concederent.

Interea verò hostes ad iij. Calend. Iulij, cuniculo ad

Reuelinum sub saxo ignem itidem subiecerunt, qui fulminis instar omnia disijciens, commodissimum illis aditum patefecit. Accurrerunt igitur magno impetu, Mustafa ipso ducente impellenteque, quos Hercules Martingenus comes cum suis fortissimè excipiens, & aperto Marte pugnans, quòd munitiones omnes ab igne fractæ fuissent, repulit. Amisit autem ex ducibus atque primarijs Magnum censorem (Sergentem maiorem vocant) Coelium de Focis & Erasum Firmannum: ex militibus gregarijs circiter triginta: sed vulnerati præterea fuerunt, Soldatellus dux, Antonius Ascolanus & Ioan. Istrianus signifer, vnà cum alijs qui muneribus præerant. Oppugnarunt eodem tempore etiam Armamentarij, sed inde multo maiori suorum quàm nostrorum detrimento recesserunt: quamuis ex nostris quoque Iacobus Fabrianus dux interierit, & Estor Martingenus comes in tibia sclopeti ictu fuerit vulneratus. Duravit oppugnationis sex horas continuas adstante Limisi Episcopo, cū cruce seruatoris nostri symbolū ostētante, & militū animos confirmante. Mulieres etiam quædam fortes accurrerunt, quæ partim saxis & armis, partim aqua militem adiuuarunt.

Classe Turcica interim ad Amphimalem commorante, ad decimum nonum Iunij, transierunt non sine diuina ope iuxta illam quaternæ Venetorum naues onerabant: cum enim non longius ab hostium nauibus transeundo, quàm tribus passuum millibus abessent, ab his tamen conspici nequiverunt, propter nebulam, quæ illas eo mane tegebat: sicque in Cretam incolumes peruenierunt. Eodem tempore aduenit etiam in Caniam alia navis cum militibus, ad illius vrbs custodiam missis. Cæterum Ali postero die quàm hæc accidissent, Oluzalium cū quadraginta triremibus versus Rithymnam

nam (nunc Retimum vocatum) dimisit, & ipse exposito in insulam milite, conabatur eam excursionibus deuastare. Verum præfecti singulas munitiones præsidij iam optimè muniuerant, & præsertim Canienses: qui prorùpentes, tam fortiter hostes adorti sunt, vt magno suo dàno recedere in naues cogerentur. Oluzalius quadraginta triremibus ad Rithymnam appulsus plus proficiebat: cum enim eum locum desertum propè inuenisset, illū planè destruxit. Deinde vbi ad Ali rediisset, soluère ab Amphimali (nunc Suda nominatur) cum vniuersa classe, & iuxta Caniam transeuntes, satis ab oppidanis ledebantur, inter cæteros vero Cauralius pyrata, emisso ex vrbe telo, calcaneum amisit. Perrexerunt tamen, & ad Turturum insulam peruenerunt, vbi spoliatis multis villis, eas deinde incenderunt. Duobus diebus post, ex aduersa tempestate, illis duodecim triremes in littus incidunt, ex quibus ternæ naufragium passæ sunt. Sedato vento, emisere ex singulis tormentis singula fulmina, & in antennis ignes succederunt, vt qui in continenti essent, ad naues congregarentur. Sed cum vnam noctem binosque dies, inde soluturi, suos expectassent, nec quibusquam compareret, supputarunt ex fabis (vt Turcis in more positum est,) quot nam è suis abessent: cumque tria millia & septingentos desiderarent, nequaquam amplius hanc insulam sibi vexandam æstimarunt, quod id nimio ipsorum periculo fieret. Soluerunt igitur illinc versus Cerigum contendentes, & vbi ad S. Nicolaum appulissent, expositoque in terram milite multa loca diruissent, ad Nauarnium sese receperunt. Cretæ gubernatores interim Famaugustanis auxilia mittenda, omnibus modis censebant, idque eò magis faciendum putabant, quòd absque suo damno fieri posset, dum Venetis quinque illæ onerariæ naues aduenissent. Cuius rei perficiendæ occasionem arripiendam sibi existimabant, quàm-

primum hostis ad occasum magis recederet: decreuerantque iam onerarias naues cum comitatu ad minimum triginta triremibus comitatas dimittere. M. Quirinus huic negotio delectus erat, iamque suppetias hanc in Cyprum deducendi prouinciam susceperat: cumque non instructas haberet triemes, vti oportebat, Canali classis curator in Caniam significauit, vt quantum triemium numerum instructum haberet, quo sine periculo carere posset, ad hoc negotium sibi mitteret. Ille cum facile intelligeret, quantum interesset Famaugustanis auxilia mitti, statim cum nauibus ipsemet in Cretam peruenit. Sed nondum tamen hic erant instructæ onerarie naues: quamobrem discessit Quirinus postridie Calēd. Iulij, vt dum instruerentur ipse, quo loco hostes essent, cognosceret. Interea tandem Pius V. Summus Pont. diuina fauente clementia, Sanctissimum illud fœdus cum rege Catholico atque Venetis procurauerat, quo tenentur confœderati non à Turcis modò sese in perpetuum coniunctis viribus defendere, verum etiam ad illum vbi que oppugnandum parati esse. Conditiones fœderis fuerunt inter cæteras, vt Pontifex ipse duodecim triemes armatas cum tribus peditum millibus & ducentis quinque quaginta equitibus suppeditaret. Rex Hispaniæ verò omnium belli sumptuum ternas, & Veneti binas sextas commemorare opus non est. Cæterum confœderati subscripsere tandem articulis fœderis vicesimo Maij, & quinto die post, Romæ eos in Cardinalium consensu publicarunt: Venetijs denique ad V. Idus Iulij, qui Mariæ Virgini sacer est, singulari pompa eisdem in publicum ediderunt. Neque verò cessabat, etiamnum confirmato fœdere, Summus Pontifex, hortari peramicè confœderatos, vt vires suas mox coniungerent, quibus Famaugu-

*Venetij p̄ consensu
Hispani fœdus
firmum inuoluit*

maugustanis auxilia ferre, & hostem etiam lædere possent. Soluerunt igitur Venetijs Iunio mense cum suis triremibus hi duces:

Euangelista Zurlanus.

Paulus Capellus.

Franciscus Pisaurus.

Venerius autē Venetæ classis Imperator, cū de hostium rebus certior fieri cuperet, Calendis Iulij versus Zacynthum insulam, misit Ioannem Loredanum cum Collane Drasio Chersensi, qui ad quintum eiusdem mensis diem ad Cephaleuiam appellentes, cognouerunt, hostes è Nauarnio in Zacynthum insulam contendisse, vt illam deuastarent. Quam rem cū Venerio significassent, placuit illi, vt adhuc certior esset, cum eodem Chersense Franciscum Tronum denuò explorandi causa dimittere. Sed vbi ad promontorium Duratum peruenissent, incidere in duodenas hostium triemes, quæ Cephaleuiam infestauerant, & inde redibant, & Tronus quidem in altum mare egressus, captus fuit, sed Chersensis iter versus Corcyram tenens, euasit. Bassis Turcicis admodum grata fuit Troni captiuitas: & quia ab eo intellexerunt, maiorem Venetorum classis partem in Corcyra esse, eò ad insulam infestandam traicere decreuerunt. Sed Venerius interim intellexerat, Troni triremem captam fuisse: quamobrem nimiam hostium propinquitatem formidans, Messenam ad reliquos confœderatos sibi concedendum putauit. Sed prius tamen per Ioannem Baptistam Benedictum Cyprium, Marco Quirino atque Canali significauit, vt quamprimum, cum tanto triremium numero, quantum possent instructum habere, ipsi quoque eodem contenderent, & cum fœderatorum classe sese coniungerent.

Iamque appulerant in Corcyram sex magnæ triremes, quas Galeazias vocant: itaque Venerius cum illis, atque quinquaginta alijs triremibus communibus tribusque onerarijs nauibus (quarum vna cōmeatu, alię verò duæ munitionibus onustæ erant) soluit inde ad octauum Iulij. Vbi autem ad Merleras peruenisset, vnus onerariæ nauis commeatum in triremes distribuit, & ipsam nauim in Corcyram remisit.

In Cypro intelligebant hostes quantum ex binis opugnationibus detrimenti accepissent: itaque mutato consilio, omnes vrbis munitiones bombardicis machinis denuò petere constituerunt: ac proinde summo opere festinantes, septenos alios aggeres, arci reliquisque vrbis munitionibus viciniore construxerunt. Hisce imposuerunt machinas bellicas ex alijs aggeribus ablatas, auxeruntque numerum, vt iam octuaginta essent: ac tanto furore fulmina emittere cœperunt, vt octaua die Iulij cū sequenti nocte, quinque millia ictuum vibrarint. Quibus utiq; munitiones mox, à parte anteriori nostros protegentes, plane contriuerunt. Neque. n. eas reparare poterāt quod continua sclopetariorum & bombardarum grandine homines statim interficerentur, & iam numero eorum vehementer imminutus esset. In Reuelino autem, dum paulatim cedere cogebantur, & partem ante sese muniendo crassiorē reddebant, locus admodum angustus factus erat: vt eum cum tabulis tandem atque asseribus dilatare oportuerit: tandem subter ipsum quoque cuniculum egerunt, Maggij equitis consilio, vt si hostes id occuparent, non sine magno detrimento id facerent. Sed hostes ad nonum Iulij, tertio Reuelini huius, & S. Nappæ propugnaculum, Andruzij & Armamentarij oppugnationem adorti sunt. Et postquam sex integris horis pugnaisset, in alijs quinq; locis ijs cedere necessum fuit: sed Reuelinum non sine maxima suorum

rum & nostrorū quoq; permagna clade obtinuerunt. Nam postquam hostes id magno impetu inuasissent, & nostri ob angustiam loci hastis ad sui defensionem commode vti non possent, Balionei consilio ac praecepto cedebant: quod dum ab ijs minus cautè fieret, multique Turcis etiamnum commixti essent, iniecere reliqui ignem in nostrum cuniculum: qui horrendo spectaculo, vno impetu plusquam mille hostes oppressit, & nostris quoque centum numero, inter quos fuit Robertus Maluetius dux interfectus, & Marchettus Firmanus grauissimè vulneratus. In Armamentarij autem pugna interijt David Noceus castrorū magister, & Nestor Martinengus telo bombardico ictus fuit. Durauit hic quoque oppugnatio quinque horas, in eaque Famaugustani singulare virtutis specimen declararunt, accurrentibus scilicet, & strenuè laborantibus, tam viris quam foeminis atque pueris. Caterum succensus sub Reuelino ignis, ipsum planè disiecerat, vt nemo id occupare tentauerit, nec enim quisquā hic tutus esse potuisset, quod solū latas sinistrū erectum permansisset, subter quod nostri alium postea cuniculum egerunt. Sed Limisi portae regione, paulo in humiliori loco sita erat, perque eam destructi Reuelini ruinae importabantur: patebat enim semper, vt que id sine periculo fieri posset, portam graue ferreis cuspidibus praemunitam ita suspenderant, vt disiecto vnico fune caderet, & aditu hostes prohiberet. Hostes verò postquam diem quicuisent, supra hanc portam sese aggeribus munierunt, nec quemquā è nostris amplius egredi sinebant: saepe enim nostri antea per hanc crumpentes, ipsos inuasent.

Quitinus autem tertio Idus Iulij reuersus in Cretam, significauit, hostes versus occasum recessisse, & postero die Barzottum Barbarum, quo praesidia Famaugustanis decreta vehebantur, ob aduersam tempestatem in littus

Barzottum nauis est Barbarae familiae.

incidens, naufragium passum est: eaque res, propter moram quæ interponebatur, ad nauem exonerandam alias quæ ipso præsidio onerandas, magnopere impediuit, quominus Famangustana arx præsidijs muniretur. Quirinus igitur, cognito quòd naues onerariæ cum præsidijs instructæ non essent, versus Rhodum denuò explorandi causa contendit.

In Cypro autem pridè Idus Iulij, aggressi sunt hostes Limisi portam, simulque etiam reliqua loca, quæ prius crexerant, cû Balioneus & Aloysius Martinengus, huius portæ defensores, milites exhortati magno animo prodierunt, maioremque hostium partem qui illic aderant aut ceciderunt, aut in fugam conuerterunt: simulque nobilius signum, ex ipsius signiferi manibus, Balionei virtute euulsum, secum in urbem reportarunt. Ad Renelini autem iterum ignem nouo cuniculo, quem supra à nostris factum fuisse diximus, subiecerunt, eoque opprescerunt hostes quadringentos. Postero die hostes subterribus muris fabrefactum: cumque non id quòd cupiebant effecisset: oppugnationem vti constituerant, nequam sunt aggressi. Pergebant tamen, & aggeres efficiant, ut in oppugnatione magis securi forent: in quos vsus terram ex vallo intra mœnia sito auferebant, seque iam ita muniuerant, ut illic cum tentorijs agere possent nec à nostris conspicerentur. Quibus ira constitutis, seipsum tormenta bellica, muris ipsis interno vallo premunitis imposuerunt, & ita muniuerunt, ut neque ipsa à nostris conspici possent: eodemque modo etiam bina ad vallum S. Nappæ, vnum ad Andruzium, & ad locum vbi Armamentarij interior pars verberabatur, bina collocarunt: iamque cum tabulis, crudis pellibus intectis,
sub

sub nostras munitiones ad fodiendum veniebant. No-
 stri è contrà illos ignibus artificiosè proiectis & nonnū-
 quam eruptionibus quoque impedire satagebant, sed
 non sine periculo tamen & detrimento. Munitiones
 quoque, quibus à parte anteriori protegebantur, madi-
 dis Bupalorum pellibus terra madida filis que refertis, la-
 na que xylina madida colligata reficiebant: & mulieres
 Famaugustanæ omnes in Turmas distributæ, singulis
 diebus sub certo duce certo que loco laborabant: lapi-
 des scilicet & aquam comportâtes, quæ aduersus ignes
 ab hostibus proiectos seruabantur. Cæterum Turcæ, cū
 Limisina portæ expugnatio non successisset, nouâ quã-
 dam & planè inauditam rationem, id quod volebant
 perficendi, excogitarunt. Collegerunt enim magnum
 aceruū cuiusdam ligni, quod Tædam vocant, quod que
 facillimè aduritur, simul que fœtidissimum odorem ex-
 citat: eo que ante portam proiecto atque accenso, tantū
 ignem excitarunt, adiectis alijs fasciculis atque trabibus
 vt à nostris nullo modo extinguī potuerit: quamuis è su-
 periori loco, magna dolia aquæ in ipsummet ignem in-
 jicerent. Durauit hic ignis quatuor integros dies, quam-
 obrem necessum fuit nostris, ob calorem immensum at-
 que fœtorem, recedere interius, portam que claudere: &
 hostes interim ad portam propius accedentes cunicu-
 los agebant: quo tempore (mirabile dictu) Reuelini
 arcem subito replentes, erigentes que machinam belli-
 cam illi è Portæ regione statim imposuerunt: sed fuit ta-
 men postea à nostris eorum institutum terra, lapidibus
 alia que materia portam replentibus prohibitum. Iam
 igitur in vrbe, omnia ad extremum redacta fuerant: dee-
 rant omnia ad defensionem necessaria, præter solam
 spem, ducum virtutem, & militum audaciam. Per cæte-
 ra, vinum absumpserant, item que carnes tam sale condi-
 tas quam recentes, neque caseos inueniebant, nisi im-

moderato precio: iamque equos, asinos felesque comederant, & ex solo pane fabisque viuebant, in potu etiam durarunt. Sentiebantque nostri ternos cuniculos ab hostibus subter Portę munitiones agi & omnes denique magis quam vnquam fecissent, laborare. Iamque eo loco, vnde Armamentarij interiora verberabāt, aggerē montis instar construxerant, vt altitudine mœnia superaret, è regione autem propugnaculi eiusdem Armamentarij, aliam munitionem fabrefecerant, turri æqualem, & crassissimis nauium funibus præmunierūt. In vrbe è contrā, ex Italis quidem adhuc supererat, turri quingenti incolumes: atque ijdem ob longas vigilias, contiguasque sub ardentissimo sole pugnas, planè defessi: ex Græcis verò optimi ac strenuissimi quique interierant. Quamobrem primarij quique totius vrbis, ad vicefamulij ex cōmuni cōsensu, Bragadino libellum supplicem obtulerunt, eoque rogabant, vt quoniam res eò redactę essent, nec quicquam rerum ad defensionem necessariarum haberent, nulla foret auxiliorum spes, ipsique ad illum vsque diem opes vitamque pro Illustrissima Veneratorum repub. posuissent: vellet ipse deinceps eorum rationem habere, sese cum honestis quibusdam conditionibus dedere, quibus saltem coniugum ac liberorum predictę vitęque parceretur, quę alioquin omnia ei præstare futura essent. Bragadinus verò illos consolatus, & timorem denique, quem animo conceperant, quantum potuit illis excutere conatus, statim in Cretam celerem nauiculam dimisit, quę illis significaret, quo loco eorū res iam essent.

Philippus Hispaniæ rex interea suam classem instruxerat, sub fratre Ioanne Austriaco duce: quem proinde totius expeditionis summum Imperatorem designauerat.

20 July 1571

rat iamque ei mandauerat, vt imposito in naues Hispano milite, Rodolfum atque Ernestum Austriacos Maximiliani Cæsaris filios in triremes reciperet, qui à parente in Germaniam vocabantur. Ille igitur assumptis cum classe binis principibus è Cathalonia Genuam postridie Iulij appulit cū quadraginta septem triremibus. Obuiam autem progressi fuerant illis Sauonam vsque bini legati, qui omnes tres, eo honore, qui tales principes decet exceperunt. Iamque ante binos dies Venierus Messanam quoque cum Venetorū classe peruenerat, habueratque obuuium M. Antonium Columnam Pontificiarū copiarum ductorem, cum duodecim pontificis & Merlensium equitum quatuor triremibus. M. Quirinus autem postridie Iduum Iulij itidem in Cretā redierat, ne quicquam certi cognouerat de hostibus. Et quamuis ibi Venerij mandata acciperet, quo iubebatur ad eum in Coreyram venire, tamen magis necessarium esse videtur, auxilia Famaugustanis subministrare: quod certo sciret eos alioquin expugnatos iri, cū è contrā naturalis pugna dubium exitum esset habitura. Nihilominus tamen cū multa in vtramque partem perpenderet, ab alijs persuasus Venerio obtemperare decreuit. Igitur pridie Calend. Augusti soluit cum viginti triremibus, quæ instructæ fuerant ad onerarias naues, cum comitatu Famaugustam tutò deducendas, reliquas naues instructas iri expectabat.

Turcica classis interim deuastata Zacyntho insula & Cephalonia, Butintrum se contulerat, quod in continētis Coreyra regione positum est: sperabatque se classē Venetorum illic inuenturam. Hinc deinde Sopotum miserat quadraginta triremes, vt illic pedites exciperent, quibus hi compensarentur, quos in Creta amiserant. Cū eo ipsæ Kalendis Iulij peruenissent conspexerunt è longinquo binas Venetorum naues, quæ duæ erant tri-

remes, quas Michael Barbarigus, & Petrus Bertolazius Iaderensis ducebant: quamobrem eas insequi aliquot Turci cœperunt. Sed illi animaduertère statim hostes esse, itaque versus Corcyram fuga sibi consuluerunt: cumque iam se euasisse putarent, forte in Oluzaliũ, qui in Casappo portu denas triremes habebat, denuò inciderunt: putarunt primum has denas Oluzaliũ triremes nostræ classis partem esse, quamobrem illis audacter obuiam contendebant: cum verò illas agnouissent hostiles esse, tam propè accesserant, vt non amplius euadendi spes superesset. Cùm igitur iam ab hostibus euadentes se viderent, illis sese absque defensione dederunt. Oluzalius eos Butintrum ad Ali adduxit, qui magna cū voluptate illos accepit: deinde cum reliqua classe etiam Soppotum concessit. Atque hic vicesimo secundo Iulij qui Sanctæ Magdalenæ festus erat, Lezeam & Mocenigam Venetorum naues onerarias, quæ octauo eius mensis Venetijs soluerant, cepit. Hæ prius sese ab octodecim hostium triremibus, cum magna eorum cæde, defendebant: sed reliqui hostes cùm Soppoti id intelligerent & bombardica tonitrua audirent, accurrerunt magno nauium numero, easque ceperunt. Cæterum è Soppoto Oluzalius cum octodecim triremibus ad Dalmatiam deuastandam profectus est. Ali verò expositis in terram mille quingentis, omnib. ferè sclopetarijs, ex peditibus & Ianizeris, cum locum occupauit. Sclopetarij enim non possent, globulis prohibebant, deinde muros conscendebant. Itaque nostri, cùm victos sese cernerent, munitiones succenderunt, simulque quingentos Turcas incendio necarunt: sed aucto magno pere hostium numero, omnes capti, aut interfecti fuerunt, ipse quoque arcis præfectus Manolius Murmurius cū reliquis captus fuit. Hisce rebus ad Soppotum ita confectis, Ali Dyrrhachium concessit.

concessit, quo loco redijt ad ipsum Oluzalius, & de Epidaurijs magnopere conquestus est, quod illi Francisci Troni triremem, quæ fuga in eorum portum euaserat, tradere noluisſent. Hinc deinde iterum discedens intra sinum concessit, & Dulcinium adortus, id vi expugnauit. Oppidani enim, ab ijs qui terra ipsos prius oppugnarunt, se strenuè defenderant, nec facile victi fuissent: sed cum à naualibus copijs, mari quoque se obsessos esse cernerent, diffidentes suis viribus, existimarunt melius esse vt honestis conditionibus sese dederent, quàm manifesto periculo exponerent. Deditère se igitur ijs conditionibus, vt ipsis sua libertas, & militibus vita conseruaretur. Sed bini Turcici Bassæ, qui mari terraque illos oppugnauerant dum inter sese contenderent, cui vr bis illius expugnatio attribui deberet, plerosque eorum postea abduxere captiuos: neque enim pluribus liberũ discessum concesserunt, quàm Sarę Martinengo Dalmatia præfecto cum suis, & Hieronymo Veniero Dulcinijs Prætori.

Ali confectis his rebus ad Antiuariũ peruenit, idque facile occupauit, quod Alexander Donatus illius Prætor abiecto planè animo sese dedidisset: quãuis fortuna illis aduersa octo triremes, ibi per naufragiũ amiserint. Cæterũ munito Antiuario, ad Buduam peruenerũt, cui Augustinus Pasqualigus præerat, & quia hæc ea in parte qua mare alluit, minimè munita esset, ijsdem se cõditionib. dedit, quibus Dulcinienses se prius dederant. Hinc deinde ad Castrum nouum circa Idus Iulias cum classe appulit, eodemque peruenit etiam Oluzalius & Caracoza cum sexaginta triremibus, ad illum sinum deuiastandum. Deinde Liesinam peruenientes illius suburbia exusserunt: Curzolæ autem nihil aliud detrimenti attulerunt, quàm quod Vlatium illius vicum exusserũt: mulieres enim illam strenuè defenderunt, quam tamen prius

prius viri ob desidiam deseruerant.

Cæterum naues onerariæ cum auxilijs in Creta, Famaugustanis decretæ, nondum instructæ erant, neque ante mensem Augustum expediri poterant: cum ob eâ causam, quòd Barzotum Barbarum naufragium fuisset perpeffum, tum etiam propter aduersam tempestatem. Sed propter omnia hæc impedimenta, Deo Opt. Max. gratias meritò tamen agere debemus, quia ad Christianorum vtilitatem omnia cessêre. Si namque hæc naues onerariæ, cum viginti quinque aut triginta triremibus, vt inter nostros conuenerat, Famaugustam cum præsi- dijs deductæ fuissent: prælium nauale à nostris nequaquam fuisset commissum. Cæterum Venetijs soluerunt eodem hoc mense cum suis triremibus Ioannes Malipe- trus, & Daniel Pasqualigus.

Famaugustæ verò, absoluerant iam hostes inceptos cuniculos, ijsque tertio Calend. Augusti ignem subiecerunt. Nostri autè interea temporis, reficiendis munitio- nibus, quæ à bombardicis machinis fuerant destructæ, operam dederant, quamuis nulla alia materia suppetere- ret ad eam rem, quàm sacci ex panno laneo subtilique quem cariseam vocant, facti, quam rē Tiepolus curabat. Sed terni cuniculi ad Portæ altam munitiõnem, quam Caualerium vocant, magnam ruinam ediderant, eiusque maiorem partem diruerant: simulque interemerant illius præfectum Rondachium. Cuniculus item ad Armamento- rium factus, totum id quòd supererat propugna- culo ita destruxerat, vt solæ binæ alæ adhuc erectæ sta- terent, simulque etiam magnum nostrorù agmen oppres- serat. Itaque hostes easdem hæc alas occupare conati, alia quoque loca verberata inuaserunt: durauitque op- pugnatio à vicesima hora vsque ad noctem: non sine multa eorum strage. Eaque in re, vt & aliàs facere sole- bat, Iacobus Strambalius, singulare virtutis specimen edidit

CONTRA VENETOS

81

edidit. Sed die postera albescente iam cœlo iterum omnibus locis, quibus ante tentauerant, oppugnationem aggressos, post sextam horam, nostri absque magno detrimento repulerunt, quod eo die nequaquam tam strenue, atque ante solebant, pugnassent. Qui tamen cum triremibus ex altera vrbis parte erant, nostris, bombardicis fulminibus in vrbem iactatis, satis molesti fuere.

Iam igitur depulsis denuò ab expugnatione hostibus, ad huc peius se nostrorum res quam prius habebant, neque enim inter cætera, tota vrbe plus quam septem bombardici pulueris perexigua dolia erant. Quamobrem decreuere gubernatores tandem, se honestis conditionibus dedere, cuius rei causa ad Calend. Augusti inducias pepigerunt. Sequenti die sub auroram conuenit inter eos vt vtrinque bini obsides darentur, donec relique conditiones tractarentur. Prodierunt igitur ex nostris in hostium castra Bragadini iussu, Hercules Martineus comes, & Matheus Colsius Famaugustanus: ex hostibus in vrbem contra venerunt Mustafa Vicarius, & Ianizerorum Agæ item vicarius. Hisce Balioneus cum ducentis sclopetarijs obuiam profectus est vsque ad portam, & nostros vice versa Mustafa filius cum magna equitum & sclopetariorum pompa honorificè excepit.

Vbi vtrinque dati obsides fuissent, tractauit Balioneus cum illis deditiois condiciones: petebantque nostri conservari sibi vitam, arma, fortunas, concedique quinque machinas bellicas, ternos pulcherrimos equos, & in Creta vsque turum iter à triremibus defensum, ipsis denique Græcis domi suæ remanere, suis opibus frui & Christianam religionem colere liceret. Mustafa omnibus assensit, & propria manu subscripsit. Itaque cœperunt statim militem nauibus imponere, tamque id maiori ex parte factum fuerat, volebantque iam ipsi duces quoque discedere, cum postridie nonas Augusti Bragadinus per

*g ditionis de denta
famaugust*

DE BELLO TVRCICO

82

Nestorem Martinengū ad Mustafam literas dat, signifi-
 catque, sub vesperam se cum clauibus ad eum venturū,
 & in arce Tiepolum relicturum, daret igitur operam ne
 quisquam interim molestia afficeretur: presertim quod
 vsque ad eam diem Christiani cum Turcis absque vlla
 suspitione conuersati fuissent, & erga se mutuo huma-
 nitatem declarassent. Mustafa viua voce responderet, Bra-
 gadino nuntiaret, vt veniret quodocunque placeret,
 se enim libenti animo illum visurum & cogniturum, ob
 singularem virtutem, quam ipse cum alijs ducibus atq;
 militibus declarasset; quam vbique locorum celebrare
 vellet: daturum præterea operam se, ne quisquam in
 vrbe interea læderetur. Quibus ex Martinengo cognitis
 Bragadinus, sub vesperam, vicesima prima hora ad illū
 accessit. Comitabantur autem illum Balioneus, Aloy-
 sius Martinengus, Ioannes Antonius Quirinus, Andreas
 Bragadinus eques ab Hastis, Carolus Ragonasius, Fran-
 ciscus Straccus, Hector Brixianus, Hieronymus Sacileus
 alijsque permulti viri nobiles, & ex gregarijs militibus
 quinquaginta: ac nobiliores quidem, gladijs, milites ve-
 torum reliqui sclopetis instructi erant, sicque ad Mustafæ
 tentorium peruenerunt. Mustafa illos primum perhu-
 maniter excepit: iussit sedere, sed ex vno colloquio de-
 inde ad alia paulatim digrediens ex vana quadam occa-
 sione Bragadino obiicit, quod durantibus inducijs ca-
 ptiuos quosdam (quod minimè verū erat) necari curas-
 set, itaque in pedes prosiliens, & excandescens ira, mada-
 uit vt omnes vincirentur. Ij igitur inermes omnes, quia
 ad eius tentorium cum armis nemini accedere liceret,
 vincti, & ante tentorium producti, spectante Mustafa, in-
 frustra dissecti fuerunt. Bragadino autem, postquam ter
 caput præbere ipsum iussisset, ac si id foret. amputandū
 & ille fortiter porrexisset, aures abscidit, deinde in terrā
 suo iussu procidentem alloquutus est, diras in seruato-
 ris

*Amagusta de
datur.*

*Turci gratia datur
sed videntur datur
nos pro datur*

CONTRA VENETOS

81

ris nostri contumeliam blasphemias euomens, rogant-
 que vbinam esset tunc suus Christus, qui ei suppetias fet-
 ter? Quibus omnibus Bragadinus nihil vnquam respō-
 dit. Hercules Martinengus obles, itidem vinctus fuit, sed
 Eunuchi Mustafæ opera tamen latuit, donec ipsi Bassæ
 ira deseruisset, postea pro captiuo fuit detentus. Græ-
 ci tres, qui sub eodem tentorio erant, dimissi fuerunt: cæ-
 teri milites, & Christiani omnes, qui tunc in hostium ca-
 stris, nihil huiusmodi perfidiæ suspicantes, erant, trecen-
 ti circiter numero, necati subito fuerunt: qui naues iã
 conscenderant, itidem detenti & spoliati sunt. Post hanc
 carnificinam, quæ septimo die Augusti fuit Mustafa in
 urbem ingressus est & Tiepolum suspendere curauit.
 Nestor Martinengus comes etiam in vrbe erat, sed latuit
 hinc inde in Græcorum domibus quinque dies, demum
 cum amplius in occulto esse nequiret, Sangiaco de Bi-
 ro cuidam, captiuũ se dedit, simulq; quingentos numos
 aureos (quos Zechinos vocant) ei promisit, quo cum in
 castris mãsit. Decimo septimo Augusti, qui dies Veneris
 est, atque etiam Turcarum festus, produxerunt Bragadi-
 nũ, spectante sēper Mustafa, ad singula diruta loca quib.
 vrbs fuerat verberata, & in singulis binas terræ mēsuras
 ascendēdo & descēdendo ferre, deinde terrã ipsam exo-
 sculari iusserunt cum ante Mustafam transiret, tum ad
 mare deductum & in sede positum ad antennas vsque
 supra malum traxerunt, vt ab omnibus Christianis, qui
 adhuc in portu erant, conspiceretur: quo facto, in forũ
 cum eo reuersi, ipsum denudarunt, & quo loco publicè
 malefici ferrea catena collum comprehensi, exponi so-
 lent, illic vinctum viuũque excoriarunt. Cæterum
 Bragadinus hanc crudelitatem magna constantia pertu-
 lit, tantumque abfuit quin animo deficeret, vt potius
 inter ipsos cruciatus, tyranno hanc perfidiam fortiter
 objiceret: Deo interim supplicabat vt sui miseretur, se

firmagusta

7 die aug 1571

que ei omnino committebat. Vbi cruciatus hi finem habuissent, pellemque carnifices misero detraxissent, eam paleis stramineque repletam, & ad antennas suspensam per maritima Syriæ loca ludibrii causa duxerunt, & omnibus ostentarunt.

Cæterum fuerant in castris Turcarum ad Famangu-stæ obsidionem ex omni genere ducenta millia hominum, inter quos erant stipendijs conducti octuaginta millia, quatuordecim millia Ianizerorum, & sexaginta millia spontaneorum. Sexaginta quinque diebus urbem oppugnarunt, centum & quadraginta ferrea coniecerunt. Fuere quoque in eo exercitu cum Mustafa, magni nominis inter Turcas viri, qui iam recensentur:

Bassa Alepi

Bassa Natoliæ

Mustafer Nicosiæ Bassa, qui hic obiit.

Bassa Caramaniæ

Ianizerorum Aga

Giambelatus Bey, ibi interemptus.

Tripolis gubernator, quem Sanzacchum vocant:

Græciæ Beliarbey

Bassa Scisuari & Marasci

Ferca Famburarus

Antippi Sanzaccus.

Solimanus Bey

Arabia tres Sanzacchi, ex quibus vnus interiit.

Mustafa Bey & spontaneorum dux

Fergatus Bey Malathiæ præfectus

Famburianus Diueriæ.

Hi sex in hac oppugnatione interiierunt.

*Ex Christianorum ducibus militaribus quoque in hac
obsidione interierunt hi:*

Estor Balioneus
 Aloysius Martinengus
 Federicus Balioneus eques ab Hasta, gubernatoris Vi-
 carius
 David Noceus castrorum magister
 Mignanus Perusinus magnus Cenfor
 Sigismundus Casoliti comes
 Franciscus Lobij comes Cremonensis
 Franciscus Troncauilla
 Annibal Adamus Firmanus
 Scipio Tiphernas
 Carolus Ragonascus Cremonensis
 Franciscus Stracus
 Robertus Maluetius
 Cæsar Aduersanus
 Bernardinus Augubius
 Franciscus Bugonus Veronensis
 Iacobus de Fabiano
 Sebastianus à Sole Florentinus
 Hector Brixianus Cæsaris Aduersani successor
 Flaminius Florentinus Sebastiani à Sole successor
 Bartolomeus Cernoleus
 Erasmus Firmanus Cernolei successor
 Ioan. Baptista Riuarolus
 Ioan. Franciscus Venetus.

Sergent maior.

*Captiui autem ab hostibus abducti sunt
hi duces:*

Hercules Martinengus comes, vnà cum suo milite Iulio

Cæſare Chelſo Brixiano
 Neſtor Martinengus comes, qui tamen auffugit.
 Marcus Cribellator Venetus
 Hercules Malateſta Ariminenſis
 Petrus Montalberti comes
 Horatius de Veletrijs
 Aloyſius Pezanus
 Iacobus Corbaræ comes
 Ioannes de Hiſtria
 Soldatellus Augubinus
 Ioannes Aſculanus
 Antonius Aſculanus
 Sebaſtianus Aſculanus
 Salganus Tiphernas
 Marchio Firmanus
 Ioannes Antonius Placentinus
 Carlettus Naldus
 Laurentius Fornarettus
 Bernardus de Brixia
 Bernardinus Coccus
 Simon Bagneſeus, Dauidi Nocco ſuffectus
 Tiberius Ceruleus, Sigismundo comiti ſuffectus
 Iosephus Lancianus, Franciſco Troncaillæ ſuf-
 fectus
 Margenteus Annibalis ſucceſſor
 Vicarius, qui Scipioni Tiphernati ſucceſſerat
 Signifer, ſucceſſor Roberti Maluetij
 Octavius Ariminenſis, Franciſci Bugonij ſucceſſor
 Marius de Fabiano Iacobi de Fabiano ſucceſſor
 Franciſcus de Venetia Antonij ſucceſſor
 Matheus Capuanus
 Ioannes Maria Veronenſis
 Mancinius
 Ioannes Mormoreus ſingulari industria præditus, qui
 mox

mox obiit
Maggius eques.

Mustafa rebus ita confectis, Famaugustæ gubernanda Famburarum, qui tunc Rhodo præerat, præfecit, & ad totius insulæ defensionem peditum quidem viginti, equitum verò duo millia reliquit, veluti id Serenissimo Venetorum Principi, ordine narrauit Nestor Martinengus comes, postquam se à seruitute tyranni fuga liberasset.

Sed Ioannes Austriacus pridie Calend. Augusti, cum Genua soluere veller: discessere ab illo bini Austriaci principes Cæsaris filij, iter propositum prosequentes. Ipse igitur regiam triremem sequenti luce cõscendit, & quinto deinde die, relicto in Specie portu Ioanne de Cardona, cum duodecim Ioan. Andreæ Aurix trirenibus, vt in illas militem exciperet, versus Neapolim vela dabit: cum que ad nonum eius mensis diem, eò appulisset singulari apparatu fuit exceptus.

Sed in Creta, dum auxilia Famaugustanis expedire facerent, nec eos iam in hostium potestate esse scirent, venit eo Ioannes Baptista Benedictus Idibus Augusti, cum mandatis Venieri totiusque senatus Veneti, vt quamprimum Messenam versus contenderent, seq; cū classe foederatorum coniungerent: quamobrem M. Qui-
rinus atque Canalis, non sine dolore, cogitationes de auxilijs Famaugustanorum relinquentes, statim cū omnibus nauibus Messenam versus cursum tenuerunt.

Turcica classis iam ad Castrum nouum naues referat, & Buduam rediens, pro illius gentis more, causam contentionum comminiscens, asserbat oppidanos, quosdam è Turcis necasse: quamobrem omnes abduxerunt captiuos, & urbem spoliarunt. Postea vbi ad Valonam peruenissent, appulerunt eò quoque Oluzalium & Caracoza cum amplissima præda & plurimis captiuis,

*Narr de classe prof
quintus*

quintus

gloriabantur etiam inter cætera, quod Lisenæ ex D. Mariæ Virginis templo Canalis curatoris Fanum abstulissent, idque felix augurium esse ominabantur. Quæ cum ita sese haberent, Alii binas versus Siciliam biremes explorandi causa, & Oluzalium versus Calabriam, cū quinque dimisit: relictoque hic Mehemete Beyo cum Theaurario, ad Sasenum concessit, vnde non statuerat discedere priusquam de suis è Bizantio, & de Christianorum classe, aliquid certi cognosceret.

Sed Ioannes Austriacus, instructis oneratis navibus comœatu & reliquis rebus necessarijs, vicesima prima Augusti Neapoli soluit, vbi ob aduersam tempestatem, aliquot dies subsistere coactus fuerat. Tertia die Messanam appulit, vbi magno cum apparatu fuit exceptus. Inter cætera autem, pontem ligneum mira singularique arte, multisque pulcherrimis arcibus ei singularique sericeis pannis, tapetibus, versiculis in illius laudem scriptis, multisque alijs rebus exornatū. Processerant quoque ei obuiam M. Antonius Colūna, & Venerius, cumque plurimis bombardis, tormentorumque ictibus salutaerant. Aderant illic quoque Senatus Veneti legati, qui significabant, Turcas Dalmatiam deuastare, & quos progressus eò vsque fecissent, singillatim declarantes, vehementer instabant, vt cito succurrerent. Postero die, cū terni Imperatores, vnà cum alijs viris præstantibus, de eo quod fieri oporteret consultarent, affirmabat Venerius, Cretensium triremes propediem quoque adfuturas. Dubitabant igitur omnes, ne tardius fortassis venirent: & quia absque illis nihil certi constitui posse videbatur: alij alia atque alia proponebant. Ascanius à Cornia autem inter cæteros, sententiam suam scripto comprehensam exhibuit, hoc modo. Quia tibi visum est, summe Imperator, vt scripto meam sententiam declararem, de eo quod iam faciendum esse existimem, cum

In Venetia. p. 10. p. 10. p. 10.
er de jure hospitijs

ijs copijs, quas nunc habemus: faciam & ab ipsarum co- *1571 in Augusto*
 piarum commemoratione exordiar. Habemus iam, vt *nummorum namum christia*
 puto, centum & quadraginta sex triremes instructas, sex *novu ff no nota 252*
 triremes magnas, onerarias naues viginti, totidemque
 biremes, & ex Creta sexaginta triremes expectamus, de
 quibus tamen per multos dies nihil intelleximus. Tur- *Turcorum 250*
 cas è contrà ducentas quinquaginta triremes instru-
 ctas habere arbitramur, & in Dalmatia esse, vbi in conti-
 nenti alium exercitum cum quadraginta aut quinquag-
 inta millibus hominum habeant. Hæc si ita se habent,
 summe Imperator, nequaquam tuas vires tãtas esse exi-
 stimo, vt absque manifesto periculo, hostes quærere, &
 prælium committere ausis: sumus enim nimium infe-
 riores præsertim quòd verisimile sit illorum classem cū
 remigibus tum militibus optimè instructam esse. Nam
 cum ternas nostras triremes totidemque onerarias na-
 ues ceperint, & omnia maritima occuparint: facilè si
 quid illis deerat, reficere potuerunt: deinde ex pedestri-
 bus copijs, quas in continenti habent, quotidie quocū-
 que volunt in naues assumere possunt. Si Brundisium
 usque, sine periculo traicere possis, quod utique hisce
 summis viris, & rerum naualium peritissimis, diiudican-
 dum relinquo, id ego optimè factum existimarem.
 Hinc enim Venetis, quorum res proculdubio magno
 cum metu administrantur, aliqua spes saltem fiet: de-
 inde cum tam hostibus vicini essemus, fortè deus ali-
 quam rei bene gerendæ occasionem præbebit. At si me-
 tuendum sit, ne hostes nobis in itinere obuiam fiant, nõ
 video quid sit agendum, nisi vt Cretensium triremes aut
 certos saltem de ipsis nuntios expectemus. Quando
 enim illas omnino non aduenturas cognosceremus (quod
 Deus auertat) quàm maximum fieri posset triremium
 numerum optimè instruendum armandumque esse cõ-
 serem, & ita adornandũ, vt si in hostes inciderent, etiã ab

ijs fuga se possent subducere, & reliquis deinde, vt Brundisium itidem cum onerarijs nauibus sequantur committerem. Cum hisce enim quæ sexaginta aut octoginta numero fortassis erunt multa Dalmatis significare, & toti prouinciæ, quæ terra marique infestatur, spem face-
re possimus: aliàs enim ijs nulla certè auxilia suppeditari parati essemus, ad hostem infestandum: simulque intel-
ligeret vniuersus orbis, te, summe Imperator, ad infer-
uendum Deo & sancto huic foederi paratissimum esse
in omnibus ijs quæ fieri possunt. Sed hæc tamen ita à
me dicta intelligi velim, vt ijs qui melius de hac re iudi-
care possunt, libenter subscribere malim: faxit Deus om-
nipotens, vt illius bonis consilijs auxilijsque ad felicem
euentum vtamur.

Interea temporis venerant ad Turcicam classem que
ad Sasenum erat, sub Augusti finem Mehemetus Bey
& Thesaurarius, qui Famaugustam captam esse nuntia-
runt, eaque res omnibus animos ad nouas res tentandas
excitauit. Sed paulò post, cum binæ parua explorato-
rum triremes rediissent, & nuntiaissent se, supra Croto-
nem Christianorum nauim infestatos quidem fuisse, at
non potuisse capere: sed cognouisse tamen, quòd classis
cõfoederatorum coniuncta instruebatur ad Messanam,
relictò Sasenno versus Solis ortum nauigarunt.

His ita constitutis M. Quirinus & Canalis, cum sexa-
ginta & binis Cretensium triremibus, Messanam postri-
die Calend. Septembris appulerunt: & magno omnium
gaudio excepti fuerunt. Magno enim desiderio illos ex-
pectauerant, neque sine illis quicquam certi statuere po-
tuerant. Venerant quoque eò die superiori. S. Crucis
Marchio, & Ioan. Andreas Auria ex Specie portu cum
duodecim triremibus, & paulò post etiam quadraginta
Neapolitanorum onerariæ naues & triginta triremes
appule-

31 augusti 1571

CONTRA VENETOS

91

appulerunt: quibus omnibus Panormitanorum triremes eodem tempore iridem sese adiunxerunt.

Cæterum hostes è Safenno Butintrum se receperant, assumptisque in naues quingentis equitibus, eos ad Coryram, vt illam insulam deuastarent deuexerant, ipsam que insulam triremibus alijsque nauigijs atque militibus prope cinxerant. Sed illic acceptis ex arce in naues ternas triremes, quæ fractæ submersæque fuerunt, amittere, multa que à reliquo milite perpeffi sunt. Nostri enim multos ex hostibus ceperunt, & inter cæteros, Basium Christianum perfidum, apud Turcarum Imperatorem magnæ autoritatis virum, comprehenderunt: quæ res effecit, vt deinceps vicina arcis suburbia non magno pere infestarent. Vbi igitur hostes, quantum potuissent insulam infestassent: repositis in naues equitibus, tertio Idus Septemb. illinc soluerunt. Cumque iam ad Pargam vsque peruenissent, appulit eò nuntius à summo Turcarum Imperatore, qui Ali significauit, vt quoniam Famae vicinas insulas occuparet, nemini parceret, adeo que ipsam quoque Christianorum classem (ac si id totum in ipsius potestate situm foret) inuaderet & dissiparet. Is igitur ijs rebus cognitis, illinc decimo sexto Septembris soluit, & versus Naupactum in Corinthiacum sinum cõrendit, vt postquam classem illic bis coctis panibus, alijs que rebus necessarijs refecisset, ad Christianos inuadendos prodiret.

Nostri autem, coniunctis omnibus confœderatorum viribus, læti de eo quod faciendum esset, deliberare cœperunt. Iamque vniuersus orbis Christianus, ob prospectos Tyranni successus, & vehementem imperij Veneti deuastationem, magnopere perterritus erat. Nec ipsi Veneti iam aliunde spem vllam habebant, quam ex Diuina beneuolentia & eadem hac fœderatorum ad Messanam

[Faint handwritten notes in the right margin, including the date '16 Septemb 71']

[Handwritten notes at the bottom right, including '16 Septemb 71' and 'c. omph. cheshanor']

coniuncta classe. Ceterum erant in hac classe, Pontificis nomine duodecim triremes: Hispaniæ regis, triremes octuaginta. & vna, cum viginti onerarijs nauibus: Senatus Veneti triremes centum & octo, sex triremes magnæ, quæ galeazæ dicuntur, cum onerarijs nauibus binis. Vt essent vniuersæ confœderatorum vires, comprehensis Ioannitarum equitum aliquot triremibus, ducentarum & septem triremium, & sex Galeazæ, cum bono scafarum aliorumque nauigiorum numero. In quibus erāt, præter remiges & alios in nauibus, viginti hominum millia, ex Italis, Hispanis & Germanis: & præter hos satis copiosus spontaneorum numerus, instructi omnes, comœatu & alijs rebus necessarijs. Itaque Ioannes Austriacus confœderatorum Imperator, Marcus Antonius Columna Pontificiarum, & Sebastianus Venerius Venetarum copiarum ductores, quid deinceps tentandum esset consultabant: ei quæ confilio intererant etiam, Magnus Ioannitarum Commendator, Ascanius Cornia, Andreas Auria, Augustinus Barbarigus, M. Quirinus, Antonius Canalis, Venetorum Secretarius cum scriba, interdum quæ etiam Urbini Parmæque Principes, Paulus Iordanus Vrsinus, S. Crucis Marchio, & alij; inter quos Ascanius Cornia, postquam multorum sententias audiisset, in hunc modum verba fecit.

Binas ternas uel ob causas solum, viri Principes, decet Imperatorem à prælio cum hostibus abstinere. Quarum prima est, si minus vtilitatis ex victoriæ fructu consequatur, quàm metuat detrimentum, si ipse fortassis superetur: cuius rei hoc exemplum accipite. Cùm Guisianus dux, regnum Neapolitanum superioribus annis inuasisset, imprudenter fecisset Albæ dux, si prælio cum illo exercitum amittere poterant: sed nos si victoria in Gallorum partem inclinasset, vna cum exercitu regnū quoque

*hæspæren 101 nauibus
Venetæ 110 nauibus
pontificiæ 10 nauibus
st 213 nauibus præter
longas et 200 milia
milia galeazæ
preter aliæ nauibus*

*dux Venetiarum
dux et hæspæren
mariæ Cornia et papa
Cornia et Iouineta*

que amittebamus. Altera causa est, si intelligat hostium copias, absque praelio dissipatas iri. Cuius rei exemplo esse potest Carolus V. Imperator inuictissimus, parens tuus sanctae memoriae: is enim cum in Germania protestantibus bellum faceret, nunquam cum illis praelium committere voluit: ob eam causam scilicet, quod illorum exercitum absque praelio dissipatum iri intelligebat, nec posse illius foederis vires diu conservari. Tertiam denique ob causam potest imperator praelium vitare, si tanto inferiorem se hostibus agnoscat, ut victoriam nequaquam sperare possit. Iam vero, Viri principes, ex prioribus causis nulla certe nos potest mouere. Nam etsi per multum interest, ne haec Christianorum classis amittatur, sicut ante me multi dixerunt, & concedamus victoriam in hostium partes inclinare, nihilominus tamen si nostri, ut decet, fortiter pugnarint, verisimile est, illorum quoque classem tantopere concussam iri, ut non facile a Turcis instaurari queat: nec tam imbecilles viribus sint nostri principes interim, ut si quid tale nobis eueniret, copias nostras, ad defensionem saltem, reficere non possent. Quod si autem victoria ipsi potiremur, cum alia maiora sperare possumus, tum vero imprimis Graeciae libertatem. Huc autem accidit etiam quod vel imprimis cogitandum nobis certoque tenendum est (sicuti & ante hac saepe monui) non posse nos, neque hisce praesentibus copiis, neque alijs quae deinceps subministrantur, aduersus Turcas quidquam memorabile perpetrare, nisi prius classem ipsorum frugerimus. Lassitudine autem, aut necessarium rerum defectu, dissipatam iri illam, nequaquam sperare possumus: quod hostes eadem haec potius, sibi de nobis polliceri queant. Cum igitur tanta sint nunc vires nostrae, ut victoriam pugnando sperare possumus, dimicandum omnibus modis censeo: neque hanc occasionem vlla ratione praetermittendam.

Sed vtrum vires nostræ tantæ sint, vtique considerandû fuerit. Consistunt illæ, quantum ego quidem intelligo, in viris & nauibus. Quorum illi etiam si tales sunt, quæ admodum ante me dictum est, Itali scilicet & Hispani, maiori ex parte nouitj & parum experti, deinde Germani in rebus naualibus parum vtilis, & inter ipsos paruus sclopetariorum numerus: tamen non video, quo pacto hostes hac in parte melius instructi esse possint, ob morbos contagiosos scilicet quos anno superiori in ipsorum classe grassatos esse intelligimus: tum quod in Cypro magnum exercitum habere cogantur. Iam verò de eorum classis magnitudine diuersa nobis nuntiatur: vt non certò pronuntiare possim, vtrum nostra maior inferiorue sit. Cùm enim in rebus naualibus parum exercitatus sim, dicere iam nequirem quot quantisque Turcarum communibus triremibus atque biremibus, nostræ triemes magnæ æquentur: quamobrem relinquam alijs harum rerum iudicium. Hoc solum pronuntio atque sentio, vt fortunam experiamur, neque enim ita administrari possunt res bellicæ, quin multum in ipsis possit fortuna. Soluamus igitur hinc subito cum hac classe, & versus Brundusium aut Corcyram contendamus, vbi enim hostibus tam propinqui fuerimus, de illo eo consilium capere. Ac siquidem aliqua comparandi commeatus difficultas non impediatur: satius esse iudico, vt in Corcyram, quàm Brundusium contendamus, & ex necessum sit hostes illac transire, dum in ortum nauigant. Hoc autem vel imprimis faciendum arbitror, vt antequam soluamus hinc, certò nobis pugnandum esse constituamus, sitque omnium hæc fixa sententia, vt quæ docunque in hostes inciderimus, eos inuadamus: atque in hunc finem omnia prius disponantur. Nam si dubij discedamus, ex ipsa re consilium capere oportebit, ac si

ex improviso in hostes incidamus, confusi incerti que facile dissipabimur. Atque hæc quidem sunt viri principes, quæ nobis facienda esse existimo: ita tamen ut peritioribus libenter subscribam.

Vbi dicendi finem Cornia fecisset, omnes in illius sententiam transierunt: necessitate enim coacti, vnam hæc esse rei bene gerendæ viam intelligebant, si oblata occasione hostes fortiter inuaderent. Ioannes Austriacus ergo, ne quicquam eorum quæ bonum imperatorem decet, omitteret, quid singulis agendum deinceps esset, & quomodo progrediendum foret imperauit. Vniuersam classem in quatuor agmina distribuit. Bina scilicet Cornua, mediam aciem, quam pugnam ipsi vocarunt, & occulta subsidia. In dextro cornu quinquaginta ternæque; 1 triremes erant, sub Ioan. Andrea Auria duce, signumque habebant viride dissectum in mali summitate. Sinistrum cornu ex totidem numero triremibus constabat, & Augustinum Barbarigum ducem habebat, cum signo flavo dissecto in dextra mali parte. Mediæ aciei cum sexaginta, & vna triremi, præerat ipsemet Imperator Ioannes Austriacus, habebatque signum violacei aut cœlestis coloris dissectum. Tria hæc agmina, centum, vna ac sexaginta triremibus constabant, & ita instructa erant, ut Media acies cum binis cornibus iuxta se vtrinque positis, æquis passibus progredierentur: tantum autem distabant cornua ab acie Media, ut interponi potuissent in illud spacium ternæ quaternæque triremes: idque in eum finem relictum erat, ut singula agmina, prout usus postularet, sese conuertere possent. Subsidiorum agmini Aluarus Bozanus S. Crucis Marchio imperabat, cuius signum album erat dissectum in puppi. Cæterum habebat hoc agmen triginta & octo triremes: ex quibus octo vniuersam classem præuidendi causa, sub Ioanne Cardo na duce, viginti circiter aut vigintiquinque passuum milli

4° agmina mali

53 nauis

2° 53 nauis

3° 61 nauis

1° 161 nauis

4° agmina subsidiorum

38 nauis

bus præcedebant: habebantque in mandatis, vt per celeres scafas, subinde reliquis significarent, quod vidisset aut comperissent: quod si verò tantum nauium numerum conspicerent, vt hostium classem esse suspicarentur, ipsæ quoque ad reliquam classem redirent: & quatuor illarum sinistro, totidemque dextro cornui cū Cardona suppetias ferrent. Triremes magnæ, quæ Galeazæ dicuntur, mediæ aciei atque cornibus præpositæ erant, quingentis circiter passibus: & binis quidem, quæ sinistro cornu præcedebant, Antonius & Ambrosius Bragadini præerant: quæ præcedebant mediam aciem, Jacobi Guori & Antonij Duodi imperio parebant: & quæ dextro cornui denique præpositæ erant, Andream Pisaurum & Petrum Pisaurum duces habebant. Cæterum distabant à se inuicem singulæ mille ferè passibus, vt vniuersam classem quodammodo protegerent: & quoniam non ita facilè, vt reliquæ triremes remigibus agebantur mandauerat sumus Imperator, vt si ventorum commo- ditate velis agi nequirent, ab alijs traherentur. Cuius rei curam certis ducibus distribuerat. Nam Francisci Duodi nauim Prætoriâ ipse & Columna cum suis sibi trahendam desumpserat: Sebastiano Veniero, & Episcopo Leyni illam cui Iacobus Gorius præerat: Augustino Barbadi- co Ambrosij Bragadini: Antonio Canali, Antonij Bragadini: Messanæ Priori, Andree Pesauri: Ioan. Aurizæ denique Petri Pisani triremes magnas cõmiserat. Imperator locum sibi in ipsius mediæ aciei meditullio delegerat, & à dextris M. Antonio Columna Pontificiarum, à sinistro verò Sebastiano Veniero Venetarum copiarum ductore stipabatur. Ipse quoque Columna ab altera parte Imperatoria Genuensium nauim muniebatur, quam Hector Spinula ducebat & Parmæ Principem secum habebat: ac Venierus in latere sinistro itidem Sabaudica nauim primaria, cui Leynius imperabat, quæ Urbini Principem

mille passibus
se distabant

p̄vehebat defēdebat. Sed & à puppi habebāt Imperator, Colūna & Venerius principē Hispaniæ triremē & magni Castellæ commendatoris itidem triremem. Dextrū Mediæ aciei latus, quā à cornu separabatur, claudebat Imperatoria Melitensis, cui Messanensis Prior imperabat. Sinistrum verò Capitanea Petri Lomelini, sub Paulo Iordano Vrsino duce. Ad cornu dextrum, sese Aurix coniunxerat à latere, Ioannes Cardona. In cornu sinistro habebat Augustinus Barbadicus vtrinque M. Quirini & Antonium Canalem. Cæterum in omnibus agminibus Hispanicæ, Pontificiæ & Veneræ triremes absque distinctione permixtæ erant. Hisce peractis, mandauit Imperator omnibus ducibus triremiumque præfectis, vt operam darent, quo omnes subditi piè sancteque viverent: sic enim fore, in tam iusta causa præferim, vt Deus illorum institutum iuuaret. Vbi verò opus foret, omnes constanti animo & absque perturbatione, sua loca occuparent. Quibus ita constitutis, decimo sexto Septembris, qui Dominicæ resurrectioni sacer est, Messana præloanne Dauolo: eodemque die ad S. Ioannis fossam usque peruenerunt. Hic habuere obuium Gildum Andradam Commendatorem, qui prius explorandæ inimicæ classis causa dimissus fuerat, qui narrabat, se ante vndecim dies è Iapygia soluisse, vbi cognouisset, hostes è Nouo Castro supra Catarum discessisse ad Valonam. Quibus cognitis perrexere nostri postero die usque ad Album Castrum: tertia ad Squillacum Promontoriū, & quarto ad Crotonis vallem peruenerunt. Atque hic lexerunt, per eos dies Christianorum celerem nauiculā à biremi Turcica eò fuisse fugatam, vt nauæ quidē euassissent, sed amisissent nauim. Deinde, cum onerarijs nauibus (quæ diuersum iter à reliqua classe tenebant) vt in

Corcyram tēderent, mādaſſent, perrexerūt & viceſimo tertio Septembris in Tarentinum ſinum appulerunt: atque hinc die ſequenti in Panormum portum venerūt, intellexerunt quē hoſtium claſſem in Corcyra fuiſſe, eāque inſulam vehementer affixiſſe, ſed diſceſſiſſe tamen inde in ortum. Itaque pergentes eodem die, tertia noctis hora ad Caſopum primum Corcyrae portum appulerunt: deinde ſequenti die ad arcē & propugnacula uſque peruenientes, & cognoſcentes vera fuiſſe, quae de hoſtium vaſtationibus in Tarentino ſinu acceperant, exploratores dimiſerunt in diuerſa loca, ut ubi iam hoſtes eſſent certo cognoſcere poſſent. Et ne miles forte diſfluere publico edicto cauit Imperator, ne quiſquam e ſua triremi diſcederet, ſi quis ſecus faceret, ei caput amputandum minabatur. Tertio Calend. Octob. autem aſumptis in naues aliquot bombardicis machinis, alijs quē rebus neceſarijs, cum claſſe Hispanica ad Benizeas eiufdem inſulae portum nauigauit, ut illic Venerium cum reliquis expectaret: hic enim ſubſiſtere per aliquot dies cogebatur, donec in triremes magnas ſex millia ſextariorum frumenti imponerētur, quae deinde Famaugulae ſub ſidio per occaſionem mitterentur. Quo facto ſeſe xxx. die Septembris, cum reliqua claſſe Corcyra ſoluens Imperatori coniunxit, & ſimul ad Leſchinum uſque, extremeſimum Corcyrae promontorium verſus ortum, nauigarunt: atque hinc traiecto eo ſinu, in Gomenizearum portum, qui in continenti tutus & magnus eſt, peruenerunt. Hic cum caelum nubiſoſum eſſet, & minus commodos ventos haberent, claſſem ſibi perluſtrandam cae nocte appulerunt eò, Gildus Andrada, & minus com- Contarenus, qui ad Zacynthum uſque penetrauerant, & cognouerant, hoſtes ad quartum Calend. Octobris iam in ſinu Corinthiaco fuiſſe, & claſſem habere ſatis male.

CONTRA VENETOS

99

malè affectam: illorum enim decem circiter biremes, paruasque triremes cum Moceniga & Cōstantina nauibus onerarijs, ægrotos vehentibus (quod tamen falsum fuisse compertum est) versus Methonem perrexisse.

Quæ res sanè omnium animos erexit, & ad hostes persequendos excitauit. Durabat tamen adhuc aduersa tempestas: quamobrem iussit Imperator Calend. Octob. vt omnia suis locis reponerentur, & die postero delectus habuit, vtque reliquas melius instrueret, quatuor triremes dempto milite, & armamentis expoliari. Pridie Non. Octobris sedatus est ventus: quamobrem soluerunt ex eo Gomenizearo portu læti, classemque singillatim hoc modo distributam, instructamque aciem habebant:

vj orat 71

In Agmine quod classem reliquam prouidendi causa antecedebat hæ triremes atque duces erant:

	Naues	Duces
1	S. Magdalena Veneta	Marius Contarenius
2	Sol Venetus	Vincentius Quirinus
3	Siciliæ prætoria	
4	Impatoria Sicula, quæ uehebatur	Ioann. Cardona præfectus
5	Imperatoria	Dauidis Imperialis
6	S. Ioannica Sicula	
7	S. Catharina Veneta cum duce	Marco Ciconia
8	Nostra Domina Veneta, cui erat præfectus	Petrus Franc. Malipetrus

In sinistro cornu erant:

Nauium nomina

Ducum nomina

1	Imperatoria Veneta	Augustinus Barbadicus clas- sis Venetę primari ⁹ curator
2	Imperatoria Veneta	Antonius Canalis iridę cur- rator Venetę classis.
3	Fortuna Veneta	Andreas Barbadicus
4	Sagittaria Neapolitana	Martinus Pyrola
5	Triplex manus Veneta	Georgius Barbadicus
6	Duplex Delfin ⁹ Cretęsis	Franciscus Zenus
7	Leo & Phoenix Caniæ	Franciscus Menganus.
8	S. Nicolaus Chersous	Colanes Drasius.
9	Victoria Neapolitana	Occanus Rocardius
10	Lomelina	Augustinus Caneualis
11	Elengina Pontificia	Fabius Valciatius eques.
12	Domina Caniensis	Philippus Polanius
13	Equus Marin ⁹ Cretęsis	Antonius de Caballis.
14	Duplex Leo Cretensis	Nicolaus Fratellus
15	Leo Istriacus	Dominicus de Tacco.
16	Crux Cephaloniæ	Marcus Cimera
17	S. Virginia Cephalonię	Christoforus Criffa
18	Leo Cretensis	Franciscus Bonucchius.
19	Christus Cretensis	Andreas Cornelius.
20	Angelus Cretensis	Ioan. Angelus.
21	Pyramis Cretensis	Franciscus Bonus.
22	Domina Cretensis cū equo armato	Antonius Eudomenianus.
23	Christus resuscitatus Venetus	Simon Gorus.
24	Christus resuscitatus Venetus.	Federicus Renierus.

*Has præcede-
bat Ambrosius
Bragadinus, cū
magna trirez-
mi.*

25. Chri-

CONTRA VENETOS

101

25	Christus Corcyrensis	Christophor ⁹ Cōdocollus
26	Christus resuscitatus
Caniensis	Georgius Calergius
27	Christus Venetus	Bartolomeus Donatus
28	Christus resuscitatus
Vegianus	Ludouicus Cicuta
29	Retimana	Nicolaus Auonalis
30	Christus Cretenfis	Ioannes Cornelius
31	Christus resuscitatus
Caniensis	Franciscus Zancaruolus
32	Rodus Caniensis	Franciscus Molinus
33	S.Euphemia Brixiana	Horatius Fisogna
34	Marchionissa Auriana	Franciscus Sphedra
35	Fortuna Andreana	Ioannes Ludouicus Beluius
36	Brachium Caniense	Michael Vizamanus
37	Equus Marin ⁹ Venetus	Antonius de Cauallis
38	Christus Caniensis	Daniel Calefatius
39	Brachium Venetum	Nicolaus Lipomanus
40	Domina nostra Zacyn
thia	Nicolaus Mondinus
41	Christus resuscitatus
Caniensis	Franciscus Zancaruolus
42	Noftra Domina Veneta	M. Antonius Pisanus
43	Deus Pater super Tri
nit. Venetus	Ioannes Contarenus
44	Flamma Neapolitana	Ioannes Cueuanus
45	S. Ioan. Neapolitanus	Garzias Vorgarus
46	Inuidia Neapolitana	Toribius Acauesus
47	Strenua Neapolitana	Michael Quesada
48	S. Iacoba Neapolitana	Monferratus Guardiulus
49	S. Nicolaica Neapolitana	Christophorus Mongiua
50	Christus resuscitatus
Venetus	Ioan. Baptista Quirinus
51	Angelus Venetus	Onfreus Iustinianus

*Has cum altera
ra tiremi ma-
gna precedebat
Antonius Bra-
gadinus.*

- 52 S. Dorôthea Veneta Paulus Nanius
 53 Imperatoria Veneta M. Antonius Quirinus clas-
 sis Venetæ curator

*In Media acie qua illis pugna dicebatur hic
 erat ducum, Imperatorum, & nau-
 ium ordo.*

Nauium nomina. Nomina Impatorū & ducum

- 1 Imperatoria Lomelina Paulus Iordanus Vrsinus
 præfectus
 2 Patrona Lomelina Petrus Baptista Lomelinus
 3 Imperatoria Bēdinella Bēdinellius Saulius præfe-
 ctus
 4 Patrona Genuensis Pelleranus
 5 Tuscana Pontificia Metellus Caracciolus eques
 6 Homo Marin⁹ Vicētin⁹ Iacobus Dressanus
 7 Nostra Domina Veneta Ioannes Zenus
 8 S. Hieronyma Lesinēsis Ioannes Balzius
 9 S. Ioannica Veneta Petrus Badoarus
 10 S. Alexandrica Bergo- Ioan. Antonius Colleoneus
 mensis
 11 Imperatoria Marina Georgius Astenis præfectus
 12 Truncus Venetus Hieronymus Canalis
 13 Mongibellus Venetus Bertucius Contarenus
 14 Virgo Cretensis Franciscus Dandolus
 15 Temperantia Ioan. An- Cyprianus Marinus
 dreę Aurie
 16 Bona fortuna Neapol. Vincentius Pascalius
 17 Arx Hispanica Roccanus Fuluius
 18 Victoria Pontificia Baccius Pisanus
 19 Pyramis M. Antonij S. Vlianæ
 20 Christus Venetus Hieronymus Contarenus
 21 S. Fran-

CONTRA VENETOS

103

- 21 S. Fr̄ciscus Hispaniarū Christophorus Guascheus
 22 Pax Pontificia Iacob. Anto. Perpignanus
 23 Perla Ioan. Andreae Au- Io. Baptista Spinola
 ria
 24 Rota Serpentina Veneta Gabriel Canalis
 25 Pyramis Veneta Franciscus Bonus
 26 Palma Veneta Hieronymus Venerius
 27 Imperatoria Gillij An- Bernardus Cinoguerra
 dradae praefectus
 28 Imperatoria Genuensis Hector Spinola cum Parme
 Principe
 29 Imperatoria Veneta Sebastianus Venerius Vene
 tae classis imperator
 30 Aregia puppi summi Imperatoris & Sebast. Vene
 rij erat Patrona Regia
 31 Regia Ioannes Austriacus sumus
 confederatorum imperator
 32 Imperatoria Magni comendatoris, qui a puppi Au
 striacum & Columnam muniebat
 33 Imperatoria Pontificia M. Antonius Columna Pon
 tificiae classis imperator
 34 Imperatoria Sabaudica Dominus Leynius cum Vr
 bini principe
 35 Grifonia Pontificia Alexander Nigronius
 36 S. Theodorus Venetus Theodorus Balbius
 37 Medotia Neapolitana Martinus de Caide
 38 Mons Caniensis Alexander Vizamanus
 39 S. Ioan. Baptista Vene- Ioannes Mocenigus
 tus
 40 Victoria Ioan. Andreae Philippus Auria
 41 Pisana Pontificia Hercules Lotta
 42 Figiera Hispanica Diegus Lopeus Diglianus
 43 Christus Venetus Georgius Pisanus

	44	S. Ioan. Venetus	Daniel Morus
	45	Florentia Pontificia	Thomas Medicus
	46	S. Georgi ⁹ Neapolitan ⁹	Eugenius Vergasus
	47	Patrona Neapolitana	Franc. Benauides præfectus
	48	Luna Hispanica	Emanuel Aguilarus
	49	Passera Veneta	Aloysius Pasqualigus
	50	Leo Venetus	Petrus Pisanus
	51	S. Hieronym ⁹ Venetus	Casparus Malipetrus
	52	Impatoria Grimaldica	Georgius Grymaldus præ- fectus
	53	Patrona Davidis Im- perialis	Nicolaus Luanus
	54	S. Christoph ⁹ Venet ⁹	Alexander Contarenus
<i>Fræcisus Duo- dus magnarū triremiū dux.</i>	55	Iuditha Zacynthica	Marinus Sicurus
	56	Larmelina Cretensis	Petrus Gradenigus
	57	Media Luna Veneta	Valerius Valereffius
	58	Doria Io. Andreæ	Iacobus Cafalis
	59	Religio S. Petri	Santubius
	60	Religio S. Ioannis	Aloysius Tessera
	61	Imperatoria Melitēsis	Messanæ Prior præfectus.

Cornu Dextrum.

	Nauium nomina.	Ducum nomina.
1	Imperatoria Sicula	Ioan. Cardona præfect ⁹ qui ta- mē dū nauigabār. p̄cedebat
2	Pedomōtana Sabaudica	Octavianus Moretus
3	Imperatoria Nicolai Auriæ	Pandulfus Polidorus
4	Forza Veneta	Renierus Zenus
5	Regina Cretensis	Ioan. Barbarigus
6	Ninus Venetus	Paulus Polanius
7	Christus resuscitatus Venetus	Benedictus Soranzius
		8 Homo

CONTRA VENETOS

103

8	Homo Armatus Reti-	
	mus	} Andreas Calergius
9	Aquila Retima	
10	Palma Caniensis	
11	Angelus Corcyrensis	Jacobus Medius
12	S. Ioannica Arbea	Stellius Carchiopulus
13	Domina Frauca	Ioannes de Dominis
14	Nauis Veneta	Lodouicus Cipicus
15	Noftra Domina Cre-	Antonius Pasqualigus
	tensis	Marcus Foscarinus
16	Christus Cremensis	Franciscus Cornerius
17	S. Victorius Cremensis	Euangelifta Zurlanus
18	Patrona Grimaldica	Laurentius Treccha
19	Patronia Marina	Antonius Cornilius
20	Margarita Sabaudica	Bataglinus
21	Diana Genuensis	Io. Georgius Lafagna
22	Gingana Neapolitana	Gabriel Medinus
23	Luna Neapolitana	Iulius Rubbius
24	Fortuna Neapolitana	Diegus Medranus
25	Spes Neapolitana	Petrus Bustus
26	Futia Lomelina	Iacobus Chiappeus
27	Patrona Lomelina	Georgius Græcus præfectus
28	Negrona	Nicolaus Costanus
29	Baftarda Negronica	Laurentius de Turri
30	Ignis Cretensis	Antonius Bonus
31	Aquila Cretensis	Hieronymus Georgius
32	S. Christophor ⁹ Venet ⁹	Andreas Tronus
33	Christus Venetus	Marcus Antonius Landus
34	Spes Cretensis	Hieronymus Cornarius
35	Reatila Patauina	Patarus Buzacarinus
36	S. Iosephica Veneta	Nicolaus Donatus
37	Gufmana Neapolitana	Franciscus Ofedus
38	Determinata Neapol.	Ioannes de Caraffe
39	Sicilia Sicula	Franciscus Amadeus

	40	Patrona Nicolai Aurię Iulus Centurio	
	41	Aquila Corcyrensis	Petrus Buanus
Petrus Pisanus cum triremi magna.	42	S. Trifonica Catari	Hieronymus Byzanteus
	43	Turris Vicentina	Ludouicus de Portu
	44	S. Maria Pontificia	Pandolfus Strozzius eques
	45	S. Ioannica Pontificia	Angulus Bifalius eques
	46	Patrona Negronia	Ludouicus Gamba
	47	Imperatoria Negronia	Ioan. Ambrosius Negronius
	48	Monarcha Io. Andreaę	Nicolaus Garibaldus
	49	Donzella Ioannis Andreaę	Nicolaus Imperialis
	50	Impatoria Io. Andreaę	Ioan. Andreas Auria

Subsidiorum agmen, quod custodia causa portu sequebatur, has naues ducesq; habebat.

Nomina nauium.

Ducum nomina.

1	S. Ioannica Sicula	
2	Baccana	Ioan. Petrus Morilus.
3	Leina Neapolitana	
4	Cōstātia Neapolitana	Petrus Delāgia
5	Marchesia Neapolitana	Ioan. Machadus
6	S. Barbara Neapolitana	Ioan. Aschaleus
7	S. Andreas Neapolitanus	
8	S. Catharina Neapol.	Ioan. Rufius de Velasco
9	S. Bartholomeus Neapolitanus	
10	S. Angelus Neapolitanus	
11	Terana Neapolitana	Ioan. de Ripa Neillinus
12	Christus Venetus	Marcus Molinus
13	Duplex man ⁹ Veneta	Ioan. Loredanus
14	Imperatoria Neapol.	Aluarus Bazanus S. Crucis
		Marchio præfectus
		15 Fides

CONTRA VENETOS

107

15	Fides Veneta	Io. Baptista Contarenus
16	Columna Veneta	Caterinus Malipetrus
17	Magdalena Veneta	Aloysius Balbius
18	Domina Veneta	Ioannes Bembus
19	Minidus Venetus	Philippus Leo
20	Spes Veneta	Io. Baptista Benedictus
21	S. Petrus Venetus	Petrus Baduarus
22	S. Georgius Sebenicus	Christophorus Lucichus
23	S. Michael	Georgius Cochius
24	Sibylla Veneta	Daniel Tronus
25	Grus Hispanica	Ludouicus de Hereda
26	Impatoria Vachesia	Vaschedus Coronad ^o p̄fect ^o
27	Suprana Pontificia	Antonius Asculanus
28	Occasio Hispanica	Petrus Roisius
29	Patrona Pontificia	
30	Serena Pontificia.	

Auxilia in ordinem?
302 nunc

Sic distributa classe nauigabant, & quilibet suo muneri satagebat, quod vt accuratius fieri posset, singulis quoque vicenis triremibus ducem præfecerant, qui hūc ordinem obseruari ab omnibus curaret. Iamque Paxutios scopulos eodem die præterierant, & peruenerant vsque ad locum, qui è Lartani sinus regione positus est. Atque hinc (eūna de die ad Cephaloniam peruenire nō possent) demissis velis, tota nocte lente progressi sunt: summo manè humilioribus velis, quæ trinchettos vocant, nauigare cœperūt, eademque cura & ordine pergerant, vicefima secunda hora ad Cephaloniam peruenerant, in Viscardum videlicet sinum. Noctē sequenti ad horā nonam soluerunt inde, vt in Petalam portū, qui è Cruzolatorum scopulorum (hos Ptolomæus, ni fallor Vmbraticos vocat) regione situs est, peruenirent: sed obstitit illis vehemens quidam ventus, qui è Corinthiaco sinu spirabat, itaque in Alexandrinæ vallis portu, ad eandem hanc Cephaloniam substiterunt. Hic literas à

Paulo. Contareno Zacynthi insulæ præside acceperunt quibus certiores facti sunt, classem hostium in sinu Corinthiaco esse, malè affectam: & quadraginta nauigia Oluzalio duce discessisse à reliqua classe, versus Methonē. Nec multò post è Creta, literas Marini de Caballis, illius insulæ præfecti, acceperunt, quibus ipsis significabat Famaugustā iā à Turcis captā esse: idq; se cognouisse è captivis asserebat. Mustasā. n. bireme cū magno captiuorū numero, ad classem suā Raisō duce misisse, cumq; Raisū forte in itinere, è naui descendisset, captiuos cū biremi in Cretā aufugisse, & ei quo pacto Famaugusta capta esset, indicasse. Quib. rebus cognitis nostri, vel imprimis existimarunt sibi esse pergendū, & hostem inuadendū.

Sed neque hostes interim ociabantur: cū enim ad Naupactum in Corinthiacum sinum Ali, quarto Calē. Octob. peruenisset: Mehemetum Beyum cum sexaginta triremibus ad Aspropitium (quæ vrbs intra eundem hunc sinum est) miserat, vt inde commeatum ac militē præsertim adferret, quo in omnem euentum paratus esset. Is ergo rem iam expedierat, reuersusq; præter commeatum & alias res necessarias, decem Ianizerorū, duorum interea temporis intellexerat, nostram classem è Corcyra in Cephaloniam aduenisse: sed de illius magnitudine aut instituto nondum quicquam, certi habebat. Nam etsi Caracoza explorandi causa dimissus, retulisset se, nostram classem diligenter inspexisse, nec habere illā plurquam centum & quinquaginta triremes: tamen id falsū erat. Sed nihilominus tamen, ac si infortunium suum præuiderent, omnes in illius classe timebant. Ali igitur, quamuis certò statuisset prælium sibi committendum, tamen, ob eandem hanc causam, cum reliquis viris principibus, quos secum haberet, de eo quod faciendum esset, prius deliberandum censuit, quàm noua auxilia nauibus

nibus imponeret. Conuocatis igitur præcipuis quibusque & rei militaris peritissimis, amplam potestatem fecit omnibus, quod sentirent, liberè pronuntiandi. Diu deliberarunt: multi enim vt Ali gratificarentur, quem decertare velle sciebant, fortunam experiendam affirmabant, nec pauci è contrà Portauo Bassæ, qui à prælio abstinendum esse omnibus modis affirmabat subscribebant. Dum igitur variæ ab alijs atque alijs sententiæ dicerentur, Hassanus Bassa Barbarossæ Algeri proregis præsidis filius petita dicendi potestate, & manu pectori, pro gentis more, admota: in hanc sententiam locutus est.

Viri principes, præ cæteris omnibus potentes, amati, & ab inuictissimi nostri Imperatoris Maiestate, ad summum gloriæ vestigium euecti; cupidissimi inseruendi immensæ imperatoris nostri gloriæ; quæ est vmbra & spiritus dei viuientis in secula seculorum. Sunt Idololatæ isti, in rebus diuinis plusquam bestia, & veri filij Dei hostes. Nolle ergo dubitare vos, vtrum inuadenda capiendaque eorum classis sit. Nam præter illa indicia, quæ multi ante me prudenter commemorarunt, certò possumus ex captiuis cognoscere, eandem esse hanc gentem, eodemque modo congregatam, quæ ante triginta annos, in hisdem hisce maribus maiori nauium numero coniuicta ab Hariadino Barbarossa patre meo fracta fuit tanta facilitate, vt neque gladiū illi stringere opus fuerit. Nam etiam si maiorè quàm pater meus classem haberent, tamen conspectis nostrarum triremium rostris, auditoque nostrorum clamore & forti impetu, in fugam sese coniecerunt: sunt enim ita pusillanimes, vt audito nostro nomine fugiant. Accedit huc quod ex diuersis nationibus coniuncti cum sint, ipsi se mutuo oderunt, nec quisquam alteri parere vult, quæ res in exercitu quàm maximi momenti est: conuenere nunc multæ diuerso-

*nota sunt Idololatæ
hæc sunt yep. 2.*

rum principum triremes, non vt se pro communi defensione alicui periculo exponant, sed vt magnam classem habere videantur. Blasphemi sunt, Dei contemptores, preciosis vestibus armisque induti, pecunia onusti. Nos è contra quid Blasphemia sit ignoramus, nos mutuo amamus, reueremur, & cum armis hinc in vnum solum finem coniuncti sumus, vt pugnando scilicet, vni nostro Imperatori & principi semper inuictissimo in seruiamus. In eum finem nostri omnes congregati cum sint, vnanimi fortibus nostris consilijs parebunt, presertim quod sciant, iam, vos ipsiusmet nostri Imperatoris vicem gerere: & vt decat viros fortes, & optimè munitos, pugnantès, certam victoriam reportabunt. Atque hoc quidem cò magis facilius que sperare possumus, quòd ducentas & octuaginta naues instructas habeamus: inter quas sunt ducentæ triremes communes, & quinquaginta triremes parua, omnes armatae optimè, ad quarum vires augendas etiam, & nostros fortissimos viros magis excitandos, si quatuordecim millia hominum, qui nuper per me aduenerunt, in eas distribuieris, præterea orientales eos, qui in viginti biremibus sunt, in triremes itidem parati fueritis: de victoria certi erimus, quamuis concedamus hostes nostros viros fortes esse. Iam verò certo scimus, sicuti ex Caracoza nostro, viro prudentissimo cognouimus, eos tantum centum & quinquaginta triremes habere talibus viris, cuiusmodi iam vobis commemorauimus, instructas. Itaque viri fortissimi & sapientissimi, cum satis illorum rerum statum cognoueritis, pergitè, inuenieris illos in Alexandriae valle, per ea littora dispersos, ocio & delictis deditos præter quàm belligerantibus còueniat, quò obrè sine difficultate omnes capietis. Vbi. n. classè conspicient, aut fugientes incident in littora, & naufragiū patientur, aut in nostram classè cadent, & capientur. Et vt rem paucis còprehendā, maiorē nauium habemus

Turci habent
200 triremes
et 50 parua
aduentur p. 250 unius

CONTRA VENETOS

241

habemus numerum, eundemque hostibus longè melius instructū, militē fortissimū & peritissimū, quāobrem nequaquā prætermitemus occasionē cū ijs pugnandi, qui numero, fortitudine & vsu rerū tantò sunt nobis inferiores: præsertim quòd hac in re mandatū exequemur summi nostri Imperatoris, cuius gloria in æternum durabit, & nobis immortalē laudē comparabimus: vos verò præsertim quod huic nostro summo imperatori promissis, cū vos suo loco ad hanc potentissimā classē ducendam statuisset, perficietis. Iisdē argumentis vsus est etiā tūc tēporis Oluzali⁹ Mauritanarū copiarū dux, & multatūc Turcarū potētia & magni Turcarū impatoris mādati ira; locut⁹, vnā cū Cayabego Smyrnæ Sāzacho, efficaci sermone ostēdit, neq; debere ipsos nec posse absq; ignominia occasionē amittere, eosdē hosce Christianos cū pauciorib. copijs perdēdi, qui superiorib. annis ab Ottomanī magni Imp. Turcarū milite, sēper fusi dissipatiq; fuerit, quāuis multo meli⁹ instructā classē habuisset. Sed contrariū planē sentiebāt Syroccus Alexādrīę præses, & Carabius pfectus Suurafari, duces militares iā veterani, & in reb. naualib. singulariter piti, multiq; p̄terea aliī. Sed Mehemet⁹ Beyus Eubœæ præses siue Sanzaccus, q̄ olim Mauritaniā administravit, hos Hassani Bassę ignes imprimis extinguere conatus, in hāc sententiam dixit. Iudico equidē, viri prudētissimi, quę ab Hassano Bassa dicta sūt fortissimi viri indicia esse, & illi⁹ p̄sertim, qui in omnib. parere cupiat inuictis. nostro Domino & regi regū, qui dei brachio gladiū stringit, & in secula seculorū viuit. Nihilominus tamē: quoniā vobis videtur Bassæ viri principes, qui post nostrū summū Imperatorem, proximè hoc Ottomanicū imperiū cōseruatis, dicā ego quod que p̄ sentio. Verisimile est profectò, hostes nequaquā huc vsq; penetrasse, qn pri⁹ nostras vires diligēter explorarint: itaq; aut æquales nostris certē, aut maiores copias

habere ipsos necessum est, quòd aliàs nequaquam huc
 vsque peruenissent. Cui rei argumento esse potest, quòd
 ipsimet facìle agnoscunt, in solis hisce copijs: conseruan-
 di id quod reliquum habent ditionis & imperij, aut quòd
 amiserunt recuperandi spem esse. Ne credamus igitur
 huc appulisse hanc classem hostium, vt se manifesto peri-
 culo exponat, perdatque seipsam: quod vtique accide-
 ret illi, si talis esset, qualem vobis depingunt: & tam exi-
 gua etiam, atque Caracoza noster vir fortissimus affir-
 mauit. Censeo equidem classem quæ ex Sicilia solues
 in hæc vsque maria quærendi hostis causa penetrat, præ-
 fertim hac cœli statione, instructissimam esse, certoque
 pugnandi consilio & obtinendæ victoriæ spe venire.
 Ac si rem diligenter perpendamus, intelligemus ea quæ
 à captiujs Christianis narrantur, hisce per omnia conse-
 tire. Si enim se tantum nobis ostentare, deinde fugam
 capere voluissent, quid illis opus fuisset in hæc vsque ma-
 ria nostra peruenire, vt videlicet fugientes omnia perde-
 rent. Itaque hinc sumptis argumentis, existimate, hanc
 nostrorum hostium classem præpotentem esse, & no-
 biscum pugnare decreuisse, quod non prouocata aut
 coacta à nobis, sed sponte huc vsque prodierit. Neque ve-
 rò est quod hanc classem cum illa conferamus, quæ su-
 perioribus annis à nostris ad Preuesam cæsa fuit. Aliud
 est istud Christianorum principum contra nos fœdus,
 atque fuerit ante annos triginta: alij sunt apparatus, alia
 rei militaris peritia, & alius denique principum consen-
 sus: vt nulla sit inter vtrunque proportio. In illa multi
 erant diuersique imperatores, sed prudentiæ parum, ea-
 que potissima causa fuit cur fugerint. In hac classe est
 Ioannes Austriacus Caroli V. Imperatoris filius, & Phi-
 lippi Hispaniæ regis frater, vir fortissimus, & Paterna glo-
 ria excitatus, summo honoris gradu, quem in hoc fœ-
 dere à fratre obtinuit inuitatus, & omnium denique to-
 rius

CONTRA VENETOS

13

tius classis ducum militumque consensu amatus & cultus. Quamobrem volet is prælio decertare proculdubio, nec sine spe victoriae, eoque accedit etiam, quod Veneti tantum detrimento à nobis perpessi, non nisi vindictam furibundi propè quærere possunt: ob tantam cædem videlicet suorum, quos omnes non sine multâ nostrorum cæde, fortissimos viros esse cognouimus: idque eò facilius credemus certè, si nobiscum repetamus quo pacto hîdem hi Veneti anno superiori conati sint nobiscum prælio decertare, quamuis foedus cum hisce alijs principibus nondum pepigissent. Pugnabunt igitur pro festo, & eò acrius, quo magis æmulatione ducti, alijs alios virtute præcedere, & suam gentem alijs præferre volêt, quod in bellis maximi momenti semper existimaui. Maxime verò, quod ipsum quoque Austriacum Iuuenem esse audacem acceperimus, periculi auriq; contemptorem, quiq; nihil æquè cordi habeat, quàm vt suæ virtutis fama ad extremas vsque Hispaniæ oras perueniat. Cuius rei perficiendæ, an commodiorem occasionem captare poterit, quam hæc sit? cùm eos habeat adiutores, qui à nobis læsi, pugnandi desiderio iam ante flagrant, sperentq; simul atq; hæc nostrâ classem fregerint, omnia subito recuperare quæ hæcten' amisere: quæ pro festo si acciderent, nō modo gloria in illum, sed magna quoque pars eorum, quæ acquirerent adeoq; totius huius maris ad orientem vsque ceu iustus victoriae fructus redundaret. E contrâ verò si fugeret, an verò vni Veneti itidem, qui hæc maria diligentius perquisiuerūt quo loco saluti suæ consulere vellent, si in fugam sese conijcerent? Existimemus igitur illos hæc omnia, penes quæ vitæ, fortunarum, imperijque eorum conseruatio sita est, diligenter considerasse, & pugnatuos omnes simul fortissimè, quod ad Preuesam nequaquam fece-

DE BELLO TVRCICO

114.
 runt. Nos verò iam in hoc sinu sumus, loco, & natura & binis fortissimis arcibus munito, & habemus tantam cõ meatus militisq̃ue comparandi rationem, quantam volumus. Antequam autem huc appulerimus hostes nostros miris modis affliximus: nam Cretensis insulæ partem deuastauimus, Cerigum incendijs prædisq̃; destruximus, idemq̃ue in Zacyntho & Cephalonia fecimus, Corcyram vehementer infestauimus, Suppotum recutiuarim Dulciniumq̃; oppida minime parua cum multis alijs locis & arcibus occupauimus. Buduam combusimus, & cum tanto denique triumpho in hunc sinum peruenimus. An non hisce poterimus hoc tempore cõtenti esse, præsertim quòd nostros Famaugustam sinum passe & vniuersum Cypri regnũ, eodẽ hoc tempore subiugasse intellexerimus? Non minor est virtus profectò, quàm quærere parta tueri: etenim dum vi quædam occupare tentamus, ea res dubium principium habet, & vt plurimum fortunæ obnoxia est, at rerum partarum cõseruatio certum extremumq̃ue finem habet, quæ prudentis imperatoris consilio attribui potest. De nostro autem summo Imperatore, certò nobis promitto, quòd æquè gratam habebit huius classis salutem, & vos æquè laudabit, quòd illam nullo manifesto periculo exposueritis, atque ob tot prouincias deuastatas, regna vrbesq̃; occupatas, tantamq̃ue omnis generis prædam illi oblatam. Nos enim ad tantam classem instruendam, multis annis egemus: hostes paruo temporis spacio ampliorẽ nostri Imperatoris anima estis, & Ottomannici Imperij salus, non tentandam esse fortunam, sed classem nostrã in hoc sinu accuratè explicandam, expectandumq̃ue hoc tuto loco, quid hostes consilij capiant: hodie certè aut cras adhuc, sicuti accepimus, in Zacynthum & Cepha-

Cephaloniam insulam descendant, vosque ex ea re capta occasione, quid tutissime fieri possit cognoscetis. Nam cum in omnibus rebus bellicis, tum verò in naualibus maximè interest, vt rei feliciter tutoque gerendæ occasionem arripias. Quæ omnia scio vos melius intellegere quàm ego: itaque ex ijs quæ subinde nunciabuntur, consilium vos capturos spero: idque eò magis, quãdoquidem hostes nequaquam hîc diu subsistere poterunt, ob com meatus comparandi difficultatem, & locum minimè tutum. Quas ob causas profectò, alterutrum illis accidet, vt vel redire retro vnde venerunt cogantur, vel nobis obuiam progrediantur. Quòd si nobis obuiã proficisci statuerint, nescio hercle an possint in hunc sinum ingredi: & si maxime ingrediantur, non fiet id absque magno ipsorum periculo: nos enim binis arcibus muniti, illos tuto infestabimus, & quantas vires habeãt, absq; coniecturis, certoq; cognoscemus. Ac si quidem superioriores esse videamur, illos tuto inuadere, sin minus, tuti hîc manere poterimus absq; vllò classis imperijq; nostri periculo, & nihilominus nostrã summiq; nostri Imperatoris dignitatẽ honoremq; tuebimur. Neq; est q̃ metuamus vllò modo, ne per hæc littora vagãtes, diutius q̃ vellemus hîc subsistãt: id. n. per com meatus difficultatẽ, & aduersã tẽpestatem, hoc tẽpore, illis minimè licebit. Et si maximè id conarẽtur, maiori suo quã nostro periculo facerẽt, q̃ temporũ difficultas, hæc maria iam iã turbabit eorũq; classẽ disperget: ex qua re nos occasione sũpra, ipsos inuademus hinc inde dispersos. Sed nolo tamẽ interea, vt ociosi sim⁹, verũ vt omni industria per diuersos exploratores, hostiũ vires & institutũ indagem⁹: sic. n. re diligẽter cognita, id consiliũ capere poterimus, q̃ ex vsu & Imperatoris nostri dignitate esse videbitur. Prodire autẽ nunc ex hoc munitissimo loco, & rebus incertis, fortunę ludibrio nos committere, id laude dignũ minimè cẽseõ.

Ego equidem minimè dubito, quin hostes nos summo studio, ex hoc munitissimo loco prouocare conentur: idque vel anni tempore & cœli tempestate coacti: sed vestra prudentiæ fuerit, eò magis temperare. Quibus cõsilijs, viri principes non minorem laudem & sapientiæ existimationem comparabitis, atque iam fecistis in tanto regno, tot vrbibus arcibusque occupandis: quoniã hic sapientia vestra, Ottomannicum imperium conseruasse poteritis videri. Hæc omnia tamen, ita dicta à me velim existimari, vt nihilominus promptus paratusque sim, vestris consilijs cedere, obedire, & pro ipsis vitam ponere.

Hæc Mehemeti Bey oratio Portauo Bassæ perplacuit eamque etiam approbarunt Sirocchus & Carabius Sazachi: sed quia tamen aliud à Sultano Selimo mandatum habebant, quod tunc publicè Oluzalij iussu lectum fuit: & quòd Ali pugnandi cupidissimus, multos in suam sententiam pertraxisset: imprimis verò, quod Diuinæ Maiestati ita visum fuisset, vt eius gentis perditio tandem aliquando initium haberet: communi consensu decreuerunt soluere illinc, & cum Christianis prælium committere. Existimabant autem inuenturos se classem nostram in portu desertam, eamque sine controuersia capturos, quæ res si talem euentum habuisset, decreuerat simul etiam Zacynthum & Cephaloniam subiugare, deinde Cretæ & Corcyræ munitionibus per hyemem obsessis, successu temporis in Catari sinum ingredienti, hæc reliquaque Veneti imperij loca occupare, sicque aditum sibi ad Italiam & Christianum orbem vniuersum parare. Quamobrem distribuerunt in naues quatuordecim millia hominum, quæ nuper aduenerat, Christianis captiuis ferramenta manibus imposuerant, ne ad aliud apti forent quàm ad remiges: & vniuersam deinde classem in quatuor agmina distribuerunt, vt sequitur.

Cornu Dextrum.

Илико турки

- 1 Imperatoria erat Mehemeti Sirochi Alexandriae gubernatoris :
- 2 Secundæ Alexadrinæ triremi imperabat Caras Cubatus
- 3 Baglius Sarafus :
- 4 Giafer Chiagius
- 5 Osmanus Celebinus :
- 6 Perusius Reifus .
- 7 Bincus Casapoglius .
- 8 Osmanus Occanus .
- 9 Driuis Agà :
- 10 Baiazettus Simanus .
- 11 Osmanus Ali .
- 12 Delius Agà :
- 13 Dardaganus Bardambelius
- 14 Caslius Caianus .
- 15 Iusufus Aga :
- 16 Insuf . Magarus .
- 17 Calafactius Chederus
- 18 Mustafa Genouelus
- 19 Dermigius Perius .
- 20 Matus Assanus .
- 21 Chederus Agà :
- 22 Sulimanus Beyus .
- 23 Hibrainus
- 24 Sabanus :
- 25 Caiacelebinus .
- 26 Chederus Simanus :
- 27 Prætorie Caræ Mustafæ filius .
- 28 Iaranus Saba
- 29 David Iusufus
- 30 Solacus Raifus .

Hi omnes Alexandrinæ triremes habebant.

Horum triremes Constantinopolitanæ erant.

31	Arnautus Ferratus	} Triremes horū Afri-
canæ Tripolitanæ
erant.
32	Inzelus Memius	
33	Schenderus Selimus	
34	Lumagus Iufufus	
35	Bardachus Celebinus	
36	Bagdatus Afanus	
37	Guzelus Allibius	
38	Brufalius Pirius	
39	Rodlus Ali.	} Hi triremibus Ae-
tholis imperabant.
40	Aga Bassa cum Imperatoria Constantinopoli-
litana	
41	Sinamus Mustafa	
42	Giegiorus Ali	
43	Amurates Raifus	
44	Callipeius Memius	
45	Marulus Mustafa	
46	Hederus Lumetus	
47	Sinamus Deruifus	
48	Memineus Durmifus	
49	Algagias Sinamus	
50	Adagius Rustanus	
51	Chingeuus Mufata	
52	Iufuf Celebinus	
53	Taferus Mustafa.	
54	Ali Genuensis Pyrata paruarum triremium dux	
55	Megilus Reyfus cum triremi parua	
56	Mehemetus Bey. cum Imperatoria Eubœæ.	

*Media Acies, quæ illis quoque pugna dicebatur, hofce
duces cum triremibus habebat:*

1	Primæ Prætorix imperabat Affamus
Bey, Rhodi præfes	}
2	Delius Chiaferus Rhodi custos	

3 Occius

3	Occius Rayfus	}	Cum Rhodijs triremibus.
4	Postunagus Oglius		
5	Calefactius Oglius		
6	Gazizius Reifus		
7	Dromus Rayfus cum Imperatoria Byzantina		
8	Herbeticus Rhodi custos		
9	Caragias Raifus		
10	Oceanus Rayfus		
11	Delius Pirius		
12	Giafer Agà		
13	Bachlanus Rayfus	}	Cum triremibus Bizantinis.
14	Cozus Ali		
15	Colachus Rayfus		
16	Oluzus Raifus		
17	Prætorix Affanus Bassa Barbarossæ filius		
18	Sarafus Rayfus	}	Horum triremes erant ex Neapoli Romanix.
19	Almaus Rayfus		
20	Guruglius Oglius		
21	Arnautus Celebinus		
22	Magarus Ali		
23	Prætorix Giafer Celebinus portoriorum præfectus		
24	Delius Celebinus		
25	Delius Affanus		
26	Caraperius Agà		
27	Sinamus Rayfus		
28	Caraus Mustafa		
29	Salius Arnarus (præfectus)		
30	Preuil ⁹ Aga Neapolis in Epiro	}	Cum triremibus Mitylençis.
31	Baluhzius Oglius		
32	Bararzius Mustafa		
33	Sinamus Balius		

- 34 Agdagius Rayfus.
- 35 Ali filij duo, cum triremi Constantinopolitana
- 36 Osmanus Rayfus cum Imperatoria Constantino-
politana
- 37 Delius Iusufus
- 38 Ferathus Balius
- 39 Caiaccelebinus
- 40 Bagdarus Rayfus
- 41 Hâluagius Mustafa
- 42 Giaurus Allius Mustafa, cū Imperatoria paruarum
triremium
- 43 Caracozacum triremi Vallonica
- 44 Mamattus Saiderbeius, gubernator Metelini
- 45 Ali Bassa summus classis Imperator, cum triremi
regia
- 46 Portauus Bassa rerum quæ terra geruntur primari-
us Imperator, cum naui Imperatoria
- 47 Mustafa Esdeius Thesaurarius
- 48 Mamarius Rayfus
- 49 Alcicoglius
- 50 Caras Delius
- 51 Brusufus Alius
- 52 Salachus Fachirus
- 53 Feratus Caragius
- 54 Tramontana Rayfus cum Imperatoria Constantino-
politana
- 55 Sulimanus Celebinus
- 56 Deli Ibraïmus
- 57 Muratus Chorofanus
- 58 Demirus Balius
- 59 Cabius Heitus
- 60 Muratus Trasius Armamen-
tarij scriba
- 61 Peruisus Sinamus

} cum Metelinis trire-
mibus.

} Horum triremes
Constantinopolita-
næ erant.

62	Dardaganus Balius	}	
63	Giafer Caranus		
64	Deruifus Sachus		
65	Curbalius	}	
66	Giafer Aga Tripolis in Mauritania præfectus		
67	Caranus Hamatus	}	Hæ triremes Tripo-
68	Ruifanus Cialmagius		litanae erant.
69	Durmifus Oglifus		
70	Schenderus Dernigius		
71	Maumetus Alius.		
72	Afifus Clueaga, Callipolis gubernator.	}	Horum triremes
73	Sellimus Sciaachus		Callipolitanae er-
74	Hederus Bafcius		rant.
75	Sicanus Muftafa		
76	Salarayfus		
77	Delius Ifchenderus.	}	
78	Maiux Dominus cum Imperatoria Constantinopo-		
	litana		
79	Peruifus Luhumagius Alius	}	
	Rayfus		
80	Hafufus Balius	}	Callipolitanae hæ
81	Siranus Bardachius		quoque triremes.
82	Iufufus Cinigius.		
83	Pirius Begoglius cum Imperatoria Constantinopo-		
	litana		
84	Delius Ofmanus	}	
85	Pirius Sifnamus		
86	Demirus Celebinus		
87	Deruifus Hidirus		
88	Sinamus Muftafa		
89	Hafirgius Reifus		
90	Afcifus Oglifus		Hæ naues erant Cō-
91	Caias Sarafus		ftantinopolitanae.
92	Agadius Ahamethus		

e

- 93 Osmanus Sehetus
 94 Deruisus Celebinus
 95 Giafer Rayfus.
 96 Dardaganus Armamentarij præfectus.

Cornu sinistrum.

1. Prima erat Imperatoria cui imperabat Caraus Ho-
 zias Pyrata.
 2. Secundę præerat Cataluis Pyrata.
 3. Chiuzelus Sinamus
 4. Chiorus Mehemetus
 5. Hignauus Mustafa
 6. Cademlius Mustafa
 7. Vſchiuſius Memius
 8. Caraus Morattus
 9. Cumius Memius
 10. Paſſa Deruiſus
 11. Iaglius Osmanus
 12. Piſmanus Rayſus
 13. Taſciuis Siſmanus
 14. Ieſilus Hoglius.
 15. Cara Cialibinus paruorum triremium dux.
 16. Sirizius Memius
 17. Maglus Rayſus
 18. Oſcius Aſſanus
 19. Cumigius Haſufus.
 20. Cadehus Sidirus
 21. Osmanus Rayſus
 22. Caraperius Pyrata, itidem paruorum triremium
 dux.
 23. Iulius Peruiſus
 24. Calabodanus Solimannus
 25. Iachulius Amatus
 26. Sayrus

Cum triremibus
 Natolicis.

Hi paruas triremes
 habebant & Cara-
 Cialibino pare-
 bant.

Hi duo triremes habebant COB-
 ſtantinopolitanas.

Hi paruas habebat
 triremes & Cara-
 pio duci parebant.

CONTRA VENETOS

123

- 26 Sayrus Giaferus
 27 Chiorus Memius.
 28 Giusuelus Giaferus cū triremi Cōstantinopolitana.
 29 Ramazzanus
 30 Calemius Memius
 31 Giesmanus Ferratus
 32 Hiuprifus Assanus
 33 Zambulus Muratus
 34 Sarmufachus Raysus
 35 Tumifus Sulimanus
 36 Calcepius Iusufus
 37 Techedelus Assanus
 38 Ciaci Memij
 39 Osmani Baglij
 40 Caragialus cum Imperatoria Iuliae Cæsareæ, quam
 Algerum vocant.
 41 Caramanus Ali
 42 Almanus
 43 Sinamus Celebinus
 44 Agdagius Mustafa
 45 Dagleas Ali
 46 Seithus
 47 Perius Selimus
 48 Muratus Deruifus
 49 Hefus Oglius
 50 Muhuczurus Ali
 51 Ioias Osmanus
 52 Salius Delius.
 53 Nasutus Fachirus, cū naui Constantinopolitana.
 54 Gimongius Mustafa
 55 Rustanus Cinigius
 56 Balus
 57 Diuidus Allius
 58 Sitinaus Raysus

Hi paruas & aliquot etiam cōmunes triremes habebant, ex eodem Algiero.

59	Caramus Hidirus	} Horum naues ex Eubœa erant.
60	Magarus Feratus	
61	Arnautus Alius	
62	Nafifus Rayfus	
63	Curmurus Rhodus	
64	Cofus Clueaginus	
65	Cuslius Memius	
66	Ballagius.	} Hi paruas ex Vallo na triremes habebant.
67	Caramus Beius cū Vluciali filiorum Imperatoria.	
68	Delius Muratus	
69	Abazarus Raifus	
70	Scinus Schianderus.	
71	Almanus Ballius	
72	Affanus Sciambarus.	
73	Seitus Aga	} Hi naues è Suriafaro habebant.
74	Affanus Sinamus	
75	Cumius Falaganus.	
76	Osmanus Ginderus	
77	Dermarus Beius	
78	Iufufus Alius	
79	Caraus Almanus	
80	Muratus Brassanus	} Hæ triremes erant Byzantinae.
81	Carabineus Suriafari præfectus.	
82	Calamus Bastagius	
83	Carabyus	
84	Giaferus Hidius	
85	Ferathus	
86	Memius Beoglius	
87	Osmanus Pirius	
88	Pirius Rayfus	
89	Cafamus Rayfus	
90	Talitagius Rayfus	
91	Rufus Celebinus	

- 92 Tatarus Alius
93 Oluzali Algerij rex cum Imperatoria.

Subsidiorum agmen.

- 1 Primæ, quæ Imperatoria Constantinopolitana erat,
imperabat Amuratus Dragutus Rayfus
2 Caramus Cassius } Hæ Biremes
3 Hassamus Reyfus. } erant.
4 Abdula Reyfus, eaque parua triremis erat
5 Aliganus Assanus
6 Cufus Ali } Hæ Biremes itidem
7 Giuzelus Ali } erant.
8 Curtatus Celibinus.
9 Deli Beius: eaque erat prætoria.
10 Sandagius Memius, erat hæc etiam biremis.
11 Dardagunus Reyfus, habebatque Constantinopoli-
tanam biremem imperatoriam.
12 Delius Dormus, habebatque triremem.
13 Caidarus Memius Chij gubernator cum prætoria
14 Shetagus Osmanus
15 Haedirus } Hi biremes habe-
16 Delius Hederus } bant.
17 Armatus Memius
18 Sufanus Reyfus
19 Cum prætoria Giaferus Beyus
20 Cabilus Sinamus, biremis erat
21 Cum prætoria Amuratus Reyfus
22 Sariogius Giaferus } Hæ biremes
23 Morus Ali. } erant.
24 Pialius Muratus, eratq; hæc parua triremis
25 Caragialius Rayfus
26 Muratus Alius } Biremes.
27 Innuzus Alius.

- 28 Assanus Simanus, triremis Constantinopolitana.
 29 Bostagius Muratus, biremis.
 30 Delius Sulimanus, hæc erat Imperat. Constantino-

politana.
 Classe hoc modo distributa, nonis Octob. soluerunt,
 & vicesima secunda hora peruenerunt ad Galangæ lit-
 tora, eoque loco substiterunt.

Nostri verò, quia prælium sibi committendum esse
 decreuerant, communi consensu, ex Alexandria valle,
 quàm primum soluere statuerunt, vt versus Patras con-
 tendentes, hostes, quoad fieri posset, ad prælium prouoca-
 re eniterentur. Idque si ij forte recusarent, etiam vltre-
 rius progredierentur, vsque ad ipsius Corinthiaci sinus
 ostia, ipsasque arces, & loca vicina plurimum deuastan-
 do, hostes ad prælium vrgerent. Austriacus Imperator
 ergo, quæ decreta communi consilio essent, cum effici-
 cuperet, & tunc præsertim Augustini Barbadici viri for-
 tifs. & salutis Venetorum cupidissimi, precibus rogatus
 eadem nocte, quæ septimum Octobris seruatori nostro
 sacrum præcedebat, secunda vigilia, ex ea valle soluit,
 quamuis ventum non admodum secundum haberet, &
 iam iter versus Cruzularios scopulos, qui à continente
 non multum absunt, tenebat, eo animo vt primo dilu-
 culo hostes inuaderet. Sed illi è contrà, eodem hoc die
 qui Dominicū præcedebat, ante victoriam triumphan-
 tes, permulta lætitiæ signa ediderant: quòd nostram
 classẽ, se iam in sua potestate tenere existimarent. Ita-
 que postridie nonas Octobr. soluerunt ipsi quoque il-
 linc summo mane, sperantes se nostros adhuc in Portu
 inuenturos, nec enim putabant ipsos sibi futuros obui-
 am, & iam in itinere esse. Humilioribus igitur velis, &
 secundo vento iam versus Cephaloniã vela dabant, vtq;
 Deus immensa sua potentia, hæcce binas potentissimas
 classes, aduersus se mutuo tunc direxisset, nec amplius
 un-

f 275 unius
 cap. de ueteri na-
 uis 207. 213.

vnquam duodecim millia passuum à se mutuo abessēt non tamen se interim cernebant ob terrę eminentias quasdam, quod non procul à continenti sibi obuiam nauigarent. Dumque ambæ iam pergerent, & nostra quidem è Scopulis Cruzulariis emergeret, non admodum bono ordine, quod scopuli impedirent: hostibus verò Pefchieras terræ prominentias, quas Græci hodie Mesolognias vocant, præternauigarēt: primum se mutuo cōspicere cœperunt. Quamobrem sibi gratulati sunt nostri subito, quòd hostes felici fidere conspexissent. Iamque omnia ad pugnam adornare, repagula erigere, puppim ab impedimentis expedire, arma omnis generis ad nauium latera, aliaque loca conuenientia reponere, militem tormentis militaribus, alabardis, hastis, malleis ferreis gladijsque armare, eosdemque suis locis distribuere satagebant: erantque in singulis triremibus communibus ducenti ferè viri, qui gladijs utebantur, in Imperatoris verò, prout aliæ atque aliæ essent, quandoque trecenti, & in quibusdam etiã quadringenti. Quibus cõfectis, tormenta militaria magna pilis catena cõiunctis, & alijs plumbeis quadratisque lapillis, instructa & onerata, suis locis reposuerunt & produxerunt instrumenta quibus ignes artificio facti proñciuntur. Omnia cum singulari diligentia adornarunt: & captiuos denique Christianos ad triremes condemnatos, solutis vinculis, libertate donarunt: atque vt pro Christi seruatoris nomine fortiter pugnarent, qui eos libertate donasset, armis munierunt, & reliquis sine discrimine immiscuerunt, ipsaque consequendę libertatis spe, strenuorum militum se facturos officium pollicebantur. Dumque hæc ita fierent, redierant iam triremes singulæ in sua loca, & triremes magnæ, ab ijs quibus hæc cura demandata fuerat itidem quòd eas esse oportebat fuerant pertractæ, totaque classis summo cum silentio, conuenienti modo & ordi-

ne iam erat distributa. Hostes verò non minus ac nostri pergentes se ad pugnam itidem instruebant. Cumque Ioan. Andream Auriam dextricornu præfectum, altius in mare expatari, multis triremibus comitatū cererent: iam fugam capere ipsum existimabant. Et è nostris quoque permulti, cum hostes cernerent suspensis velis altius in mare egredi, itidē fugituros eos putabāt. Eaque res vtrinque animo cōcepta, audaciores nostros simul atque hostes ad dimicandum effecit. Hoc modo instructæ igitur binæ classes, ad fortiter pugnandum se accingebant, tantumque maris spacium occuparunt, quantum ad id sufficere videretur, ne in ipsum litus incidendi & naufragium patiendi periculum foret sicque paulatim nunc sibi obuiā veniebant. Iamque nostri triremium conclauiā omnia occluserunt, paucis quibusdam exceptis, in quæ vulnerati importandi essent, & vnde scribæ res necessarias suppeditare debebant. Et vt corporis vires reficerēt, sic pergentes, panes, vinum, caseos, & quæ huius generis sunt, per singulas triremes militi distribuerant. Imperator verò Ioannes Austriacus, dum hæc ita agerentur scasam, cum Ioanne Cardona conscēdens, vniuersam classem subitò circuiuit, & nihil eorum quæ virum principem ac strenuum Imperatorem decet, omittens, cum duces ipsos triremium, tum & milites reliquos vniuersos ad strenuè fortiterque pro Christi nomine pugnandum hortabatur: ipsum enim serualio affuturum, certamque victoriam largiturum: Vthæc vna occasio esset, tot iniurias acceptas vindicandi, & gloriam immortalem consequendi. Quæ dum ille ageret, à multis fortiter respondebatur, non dubitaret vllomodo de ipsorum virtute: se enim non ob aliam causā adesse, & fortium virorum proinde facturos officium. Hoc facto redijt ad suam Imperatoriam triremium: nec minus

minus ipse quoque à virtute Columnæ & Venieri, Venetarum & Pontificiarum copiarum Imperatorum, exhilaratus est, atque reliquos prius sua virtute confirmasset. Usque adeò scilicet illi armati iam, hortando, providendo, imperando, nihil eorum omittebant, quæ ad tantam victoriam consequendam facere possent. Iamque signa militaria omnis generis in malos, per singulas triremes explicabantur: & in ipsa præsertim Ioan. Austriaci Imperatoria triremi, explicarunt signum Sancti fœderis, in quo erant confœderatorum principum insignia depicta: & vt magis ad virtutem adhuc omnium animi excitaretur, tympanis, tubis, fistulis & alijs instrumentorum generibus magnum clamorem & lætitiæ signum ediderunt, altaque voce Deum omnipotentem trinum & vnum inuocantes, ipsum & Diuam Virginem salutarunt. Sacerdotes quoque, cum simulachris seruatoris nostri Crucibus affixi, à postera nauium parte ad anteriorem vsque progredientes, efficacibus verbis omnes hortabantur, vt fortes essent, Christum enim è cœlis descensurum, quòd pro ipsius nomine pugnarent, & omnibus auxilio adfuturum. Quibus sacerdotum & Imperatorum adhortationibus, omnes vnanimi consensu vsque adeo confirmati erant, vt nulla mortis ratione habita, ad quodlibet periculum subeundum essent parati. Multoque magis admiratione dignum fuit, quod eodem momento, qui ad illud vsque tempus odia & inimicitias inter sese exercuissent, illas statim deposuerunt quas tamen prius vt deponerent, neque amicorum intercessione, neque pœnarum metu à magistratibus effici potuerat. Tanta scilicet est diuina potentia atque bonitas, vt qui se prius acerrimis odijs fuissent persecuti, nunc subito oblitis omnibus iniurijs, se mutuo complacebant. Cæterum ea erat loci natura, quo binæ classes in se mutuo incidebant, vt ijs qui fugere vellent,

manifestum periculum minaretur: tum quod nimirum vicinæ iam ambæ classes essent, tum quod is sinus maris esset minimè amplus, nam illius ambitus non amplius quàm ducentis & quinquaginta passuum millibus patebat, & vndique fere continenti aut insulis erat circumdatus, inter quas mare interiectum, vix viginti aut viginti quinque passuum millibus patebat. Ab Aquilone enim Albanæ (quæ Epyrus est) partem habebant, quæ nunc Natalico dicitur, & à S. Mauræ insula Naupactum vsque octuaginta passuum millibus porrigitur. Ab ortu erat Peloponnesi latus, quod à Corinthiaci sinus principio ad Cheloniticum promontorium vsque quod hodie caput Torneseum vocant, septuaginta passuum millibus extenditur. Ab Austro habebant Zacynthum insulam, cuius longitudo viginti quinque passuum millia æquat, & ab Occasu denique Cephaloniam & S. Mauræ insulã, quarum illa quadraginta, hæc verò quindecim passuum millibus in longitudinem porrigitur. Iuxta Albanæ littus, mille ferè passibus à continenti, surgunt terni Cruzularij scopuli, diuersa magnitudine, sed non tamè admodum insigni: hi à Naupacto quod hodie vocant Lepantum, quadraginta quinque, à S. Mauræ insula triginta quinque, à Cephalonia septuaginta, & à Zacyntho denique octuaginta passuum millibus absunt. Erant nostris iam nauigantibus hi scopuli ab aquilone siti, & Naupactum sinumque Corinthiacum inter ortum & Septentriones habebant. Inter Austrum & ortum, erat maris ductus, qui inter Peloponnesum & Zacynthum influit, latus viginti quinque passuum millibus. Inter Austrum & occasum habebant mare inter Cephaloniam & Zacynthum situm, duodecim passuum millibus patens. Viscardius maris sinus in occasu illis sigebatur: sed hæc omnia ex subiecto schemate patent.

Hic interponatur figura.

In.

CONTRA VENETOS

In his maris angustijs, postquam binę classes ex improviso sese conspexissent, pugnam deuitare nequam potuerunt. Quamobrem Ioannes Austriacus Imperator, cū prius consultandum quā in certamen descenderent quidam ex suis assereret, prudentissimè respondit, iam neque tempus, neque locum nouis consilijs superesse: satis superque esse, si quisque strenuè dimicando, id quod prius consultasset, perficere conaretur.

Cæterum hostes ipsi ducentas & septuaginta naues habebant: ex quibus erant triremes communes ducentę, triremes paruę quinquaginta, & viginti biremes. Vniuersam autem hanc classē, itidem vt nostri, in quatuor agmina distribuēbant. Ac medium quidem agmē ipsemet Ali ducebat, habebatque in eo nonaginta triremes. In quorum medio consistens ille, à dextris Portano Bassa, & à sinistris classis Thesaurario stipabatur, qui vtrinque illum, cum ternis Imperatorijs triremibus muniēbant. Cornu dextrum, quod sinistro nostro opponēbatur, quinquaginta triremes, & Mehemetum Siroccum ducem habebat. Sinistrum illorum cornu, dextro nostro occurrebat, & nonaginta triremibus sub Oluzalio duce constabat. In agmine subsidiorum non amplius quā triremes decem, & viginti biremes erāt. Hoc modo instructi, iam nostris occurrebant: sed aliter tamen vtrinque animo erant affecti: Austriacus enim, Columna, Venierus & reliqui duces ac spontanei, adeoque vniuersa nostrorum classis, vnanimi consensu decreuerant pugnare, itaque hostibus obuiam progrediebantur, non tantum dimicandi consilio, verum etiam bona spe obtinendę victorię. Sed Bassa Turcici cum reliquis Pyratis & classē vniuersa, eo animo nostris obuiam veniebant, quod illos certò existimarent fugituros: adeoque ex sua ipsorum credulitate, & prioribus suc-

1571 70000
 hostiu triremu hinc
 mil 200
 quic biremes 50
 Biremes 20
 ff 270 unum b
 supantibus 275
 cheytranoon unum
 pte 213 jkiz fha f9

cessibus magis, quàm virium comparatione, pugnae euentum metiebantur: quòd tam breui temporis spacio, sancti huius nostri foederis potentiam, nequaquam cognoscere potuissent: quamobrem obstupuerunt profecto, cum propius accedentes tantas esse nostrae classis vires animaduertissent. Sed cum non amplius consulendi tempus superesset, & nostros ijs fortiter obuiam progredi cernerent: ipsi quoque ad pugnam omnia necessaria parabant. Explicarunt signa quaedam superba primum, deinde reliquis nauibus, pro more gentis, alijs innumeris signis ferè repletis, omnes ad fortiter pugandum, proposita Imperatoris gratia & opimae praedae spe, vehementer excitabant. Et hactenus quidem, semper adhuc fugituros nostros putauerant: sed cum eò maiores eorum vires esse deprehenderent, quòd propius accederent, dubitare iam de hac re incipiebant, & pugandum sibi esse videbant. Quod etsi ita esset, duces tamen nihil eorum omittebant, quae viros fortes decent quia enim tantum dextrum cornu, aciem mediam & agmen subsidiorum videbant, nec dum cornu sinistrum cernere poterant, quod à continenti tegebatur, nondum putabant maiores esse vires nostrorum, quàm ipsis Caracoza retulisset. Sed cum paulò post, totum quoque sinistrum cornu conspexissent, & triremes magnas, praeterquam vnquam putassent, remis felicissimè agi vidissent, aliquantum sibi timere coeperunt. In nostra classe tympana & instrumenta reliqua, continuum sonitum edere pergebant. Ipsaque classis vniuersa lunarem formam obtinens, ordinibus perbellè conseruatis progrediebatur, tantumque à se inuicem aberant triremes singulae, ne remis se impedire mutuo possent, cuius rei causa, cogebantur remiges accuratè se obseruare, vt qui ordo à ducibus prius fuisset institutus, perpetuo seruetur. Iamque non procul ab se mutuo aberant binæ classes,

ses cum diuina maiestas, tam prosperos crudelissimi tyranni successus pertæsa, & iniquissimam Christianæ reipub. oppressionem miserata, Christi seruatoris nomen honoremque, tandem aliquando vindicare, & merito tyranno pœnas infligere decreuit. Atque eius rei hinc sumpsit initium, quod ventum, qui eò vsque nostris aduersus incommodusque fuerat, præter omnium expectationem, mirando quodam modo sedauit, & mare tam quietum tranquillumque reddidit, vt terra potius quam aqua esse videretur. Accidit hoc circa decimam septimam horam: iamque classes in ipso ferè congressu erant, & sol priorem cœli partem emensus, hostes ad ortum sitos radijs suis feriebat: quo tempore leuio spirare cœpit, tantus profecto qui nebulas & fumos ex nostrorum aspectu, in ipsos hostes deferret. Hic primum telum ex Ali Imperatoria triremi emissum, & à binis alijs, ex singulis cornibus exceptum, signum fuit, nostros maximo cum impetu inuadendi. Itaque vehementissimo clamore concitato, cursum auxerunt, & Venierus conspecto illorum accursu, à puppi triremis suam Ioannis Loredani & Catharini Malipetri triremibus instructissimis, muniuit. Columnaque accersitis ad sui defensionem binis alijs idem fecit. Et nunc quidem tam propè conuenerant, vt tormentis bellicis se mutuò petere possent: quamobrem nostræ sex triremes magnæque totam reliquam classem præcedebant, continuis fulminibus hostes fortissimè inuaserunt. Et quia nunquam aberrabant, tantam stragem edebant, vt hostes frangendi fundamenta maxima ponerent, idque illis eò magis accidebat, quo propius ad nostram classem accederent. In hac vehementissima tormentorum grandine, non poterant hostes se reparare, itaque timore perculli ordines non seruabant. Sed tamen obstinato ani-

mo pergere decreuerunt, vt triremes magnas penetrando, quas à lateribus tormentis bellicis carere putabant reliquam nostram classem totam ambirent. Cumque inter illas transirent, nostri longe maiori cum impetu fulminare cœperunt: idque tanto maiori cum detrimento hostium fiebat, quanto magis ab aduerso vento remorabantur, is enim aliquantulum auctus, quo minus crassissimarum pilarum tempestatem circum ipsos deferens, vt nihil cernerent propè, efficiebat, eaque res nostris, qui tormenta ex magnis triremibus strenuissimè vibrabant tempus concedebat, ad reparandos ictus, quibus tertia propè illorum classis pars, non sine multorum cæde destructa fractaque fuit. Itaque audiebatur iam à nostris ingens fragor & ruina malorum, antennarum, nauium transuersim fracta- rum & submersarum: multæ triremes cernebantur cœburi & aliæ carentes gubernatoribus stare: præterea in aquis infinitus hominum numerus, remorum, antennarum, doliolorum, & aliorum diuersi generis armorum natantem conspiciebantur. Eoque res maximè admiratione digna fuit, quòd solæ sex magnæ illæ triremes, quarum vsus antea in huiusmodi navalibus prælijs compertus minimè fuerat, sese in orbem vertentes, & tela modò ex prora, modò ex puppi & lateribus vibrantes tantam hostium stragem edere potuerint. In hac tanta hostium clade, Mehemetus Siro-saluti consulere, à reliqua classe aliquantum se iunctus, littoraque radens, sinistro nostrorum cornu occurrebat.

Sed eare conspecta Augustinus Barbadicus, obuiam illi progressus est seruatim accuratissimè ordinibus, arreptaque occasione, ope cuiusdam montis Mahangu-
li

Et nomine, iter illi ita præcludit, vt ne minimo quidem nauigio pertransire potuerit. Marinus Contareus autem Barbadi nepos, qui apud idem sinistrum nostrorum cornu subsidio erat, cognito quòd tantus nauium numerus aduersus patruum suum irrueret vltèrius contendit, & nimia virtutis persuasione, & sanguinis affinitate impulsas, ante alios omnes prodijt: sicque tormentis militaribus vtrinque fulminantibus hoc loco ingens prælium cœptum est.

In sinistro hostium cornu, quod Oluzalius ducebat, & dextro nostro, cui Auria præerat, ferè congregiebantur: sed ambo duces tamen in bellis naualibus peritissimi, rei feliciter gerendæ occasionem expectabant.

Verum diuerso modo, Oluzalius enim in vtrumque paratus, quo victoria vergeret obseruabat, sed Auria eum viribus se longè inferiorem agnosceret, quia Oluzalius nonaginta, ipse tantum quinquaginta triremes haberet, hostes quantum poterat, suspensos tenebat, cuius rei causa, cum aliquot è suis mille ferè passus à reliquo suo cornu in altum prodijt. In Media acie, Anstriacus, Columna, & Venerius, seruatis ordinibus perbellè, cum suo agmine medio hostium agmini occurrerant: sed antequam tamen pugnare comminus incepissent, tormenta militaria bis, ter, & quædam etiam quinquies emiserunt: eaque res hostibus maximo terrori simul atque detrimento fuit, vsque ad eò scilicet, vt in multis suis tormentis, ignem succendere non potuerint, quòd ea postea pilis suis onerata nostri deprehenderint. Et ex his quæ succenso igne emiserunt, parum nostris nocere potuerunt, quia tantò erant hostilium nauium proræ nostris altiores, vt etiam si deorsum collimarent aliquantum, tela tamen semper nostras naues præteribant.

Quæ etiam si ita essent, illi tamen furore quodam acti, nostris obuiam perrexerunt, & cum illis congressi sunt, quo tempore vehemens sagittarum sclopetorumq; instantuum tempestas exorta inter eos est: & mare vniuersum cõflagrare videbatur, ob tot ignes, qui varijs instrumentis hinc inde iactabantur. Iamque congressæ erant vtrinq; quatuor triremes alicubi cum tribus, sex cum quatuor, & alicubi etiam sex cum vna, & alij in aliorum nauibus insiliētes, gladijs, sicis, cultris, ferreis malleis, sagittis, ignibus, cœterisq; breuioribus armis ingentem stragem edebant: & præterea quoque multi cum diuersas ob causas recedere vellent in mare præcipitabantur, quod proinde iam sanguinis instar rubeum erat. Interea Sirochus in dextro hostium cornu fortissimorum nostrorum, qui in sinistro cornu erant, impetum senserat, & quod instituerat, effici non posse videbat: quod naues suas frangi, antennas & malos corruere, cæteraque impedimenta tormentorum telis in aerem iactari conspiceret, itaque dabat operam ille quidem, vt suis in officio contineret: sed nihilominus tamen, multæ ipsius triremes, cum tandem ex tanta strage euadere & saluti suæ consulere cuperent in littus præcipitanter inciderunt: quo facto plerique in mare se præcipites deverò vulnerati, nandi imperiti, aut alio aliquo modo impediti, substiterunt, quod in Christianorum clementia conseruandi sui spem haberent. Quo loco obseruatione dignus est antiquus Turcicæ gentis mos, qui iam planè in consuetudinem abiit. Primo congressu enim sed paulò post, vbi fortiter resisti sibi intelligunt, abiecto planè animo in fugam sese conijciunt. Quamuis hoc loco certè ab infinito peditum equitumque numero, vt solent in alijs prælijs, auxilium sperare non poterant.

rant. Quamobrem Christianorum virtuti cum nequissent resistere, qui in ipsorum naues ingressi, omnes encabant, paruo temporis spacio relictis triremibus aufugerunt, quo tempore, cum Christiani in Turcica classe iam antea captiui, se in nostrorum potestate esse sensissent, sumptis armis ipsorum Turcarum, catenas & vincula frangebant, & eò vsque perpeſſam crudelitatem tyranni vlciscebantur. Marcus Quirinus & Antonius Cagnalis, qui in eodem hoc nostro cornu, sed ex altera parte erant, vltorius progressi, non tamen potuerunt tam cito hoc hostium cornu includere, quin omnes prius sese in mare præcipites dedissent. Naues tamen omnes à Christianis nostris captæ fuerunt, & qui reliqui in ijs erant, vlciscendę crudelitatis causa ad imum interempti. Sed ex nostris quoque ducibus, interierunt in hoc cornu sinistro Marinus Contarenus, Vincentius Quirinus & Andreas Barbadicus. Augustinus Barbadicus autem sagittâ oculo infixâ, lætale vulnus accepit, quo loquendi vsû statim amisit, de cuius morte paulò post dicemus. Antonius Ciconia quoque igni vehementer læsus fuit. In acie media congressus erat Austriacus cum ipsomet Ali & binis alijs ducibus, qui Imperatorijs triremibus prærant. Et Ali quidem in Imperatoria sua naui, trecentos laniceros cum leuibus bombardis, & centum cum balistis habebat, qui omnes telis atque gladijs fortiter dimicabant. Cum Ioan. Austriaco econtrâ erant etiam, quadringenti sclopetarij selectissimi, ex Sardinia, sub Lopeſo Figheroa magistro castrorum duce, multiq̃ue præterea alijs viri nobiles & strenui, qui summa cum virtute pugnant. Columna, vt nauim quæ secum congressâ fuerat, occuparet: summis viribus instabat, vehementerq̃; ad id excitabatur, quod maximam hostium cædem ante sefe videret. Nec minus etiam Venierus boni Imperatoris officium faciebat, quòd suis esset dimicandum cum

*in naui imperatoria
400 milites sclopetarij*

ternis primarijs hostium ducibus, & septem Imperatorijs triremibus, quibus & alię subinde auxilio veniebant. Sed interim magnus cōmendator Messanę, cūm ternis nostris Imperatoribus aduersus tantam hostium cateruam dimicandum esse videret, cum sua Imperatoria, iē que Loredana & Malipetra triremibus magno impetu accessit, seq; in mediam turmam immittens, magnam hostium cædem edidit. Ac Loredanus quidem & Malipetrus viri fortissimi, in densissimam pugnam ingressi, mox ictibus bombardicis ceciderunt: sed tantum abfuit tamen, vt qui in eorum nauibus reliqui erant, ex ea re perterrescerent, vt potius vindictę causa, auētis que quodammodo ex iracūdia viribus, duplo fortius pugnare cœperint: quo factum est, vt breui spacio, binas hostium triremes occuparint: totidemque etiam Venierus & Columna, secum dimicantes superarunt. Eodemque propè momento temporis Ioānes Austriacus, qui illuc vsque quinque triremium impetum sustinuerat, & ternas cuiuscūq; ipso occupauit: ex qua tamen prius, cūm ad malum usque peruenisset, ter magna cum cæde repullus fuerat. Itaque interempto iam Ali, Victores se nostri esse læti clamabant: quamuis enim iisdem prius quoque victorię acclamassent, ea tamen hætenus dubia fuerat, ob vehementissimum vtriusque partis impetum, & stragē quę vtrinque edebatur maximam. At nunc non resistebant hostes amplius nostris, vt se Victores esse iam facile agnoscerent: quamobrem in præda colligenda & vincię dis potius quàm necandis hostibus occupabantur. Iamque permagnus Principum virorum numerus à nostris aut captus, aut interemptus fuerat: Ianizerorum autem aliorumque militum infinitus propè numerus: adeo; soli ię euaserant, qui in principio prælii statim, cognita suorum pernicię, ex strage quam edebant magnę triremes,

mes, scasis alijsque paruis nauigijs aufugerant: quemadmodum Portauus Bassa fecit, qui clanculum statim nauigio in continentem traiecit, & saluti suæ fuga consulit. Sed ex nostris ducibus quoque in hac media acie interierunt: Ioanes Loredanus, Catharinus Malipetrus, Hieronymus Venierus, Franciscus Bonus, Ioannes Baptista Benedictus Cyprius, & Iacobus Tresinus Vicentinus. Vulnerati autem fuerant Ioannes Bembus, Theodorus Balbius, Messanæ Prior & multi alij præterea generosi nobiles & equites. In Sinistro hostium cornu Oluzalius, ubi succubuisse suos cognouisset, & ab Auria, qui felicem huius prælij euentum iam agnoscebat, se inuadi frangi que posse aduertisset, quo pacto saluti suæ cõsalandum esset, diligentissimè cõsiderauit. Itaque quasdam dextri nostri cornu triremes, ab alijs distinctas separatasque conspiciens, ipsas arrepta occasione maximo cum impetu inuasit. Ac nostri quidem impetû eius fortiter exceperunt: non tam viribus suis freti, quàm quod suppetias sibi ab reliquis mox ferri cerò sperarent. Verum Auria (quem superius cum reliqua sui cornu parte in altum recessisse diximus, ut Oluzalium à pugna suspèderet) nimis procul aberat, quàm ut ijs auxilio statim adesse posset, recesserat enim prudenter ambitu quodam usque ad magnam triremem Pisanam, ut Oluzalium à parte postera inuaderet. Sed cum id Oluzalius animaduertisset, eumque iam ad se, cum multis suis & alijs sinistri cornu triremibus præparare videret: paucas illas, quas inuaserat, vehementissime afflixit, subitoque in altum mare recedens, cum multis suarum triremium, au fugit. Ex nostris verò etiam ceperat, & suis alligatas secum traxit, Petri Buæ Corcyrensis, Prioris Messanensis, & Ludouici Cipici Trauensis triremes. In vehementissimo hoc certamine Benedictus Soranzus, etiam si ex telis in faciem tria vulnera accepisset, tamen fortissimè pu

gnauit, & triremem suam cum paucis benè diu defendit donec hostium vis vehementissimè aucta, ei cum nauis vitam quoque Christo seruatori in sacrificium, eripuisset. Nec fuit tamen inulta eius mors: quod vbi hostes in eius triremem ingressi essent, accensus fuit in munitio- nibus ignis, quo nauis cōsumpta, & hostes in aerem di- siecti sunt. Obierunt hic etiam, præter Soranzium, Hie- ronymus Contarenus, M. Antonius Landus, M. Anto- nius Pasqualigus, Iacobus Medius, Georgius Cornelius, & Petrus Bua. Inter cæteros autem qui hic itidem gra- uissimè vulnerati essent, Ludouicus Cipicus Trauen- sis vnus fuit: is enim postquam diu strenuè pugnasset, cum solis alijs sex supererat, & septē perimagna vulnera acceperat, itaque victus cum nauis abducebatur. Verum- auxilio ei simul atque Priori Messanenfi citò succurre- runt, & liberatis eorum triremibus, quæ ab Oluzalio ab- ducebantur, illos quoque viuos reduxerunt. In hoc Oluzalij congressu, vehementer præterea fuerunt affli- ctæ, triremis vna Sabaudica, vna Florentina, & vna Hispa- nica: & quamuis cum in hoc cornu tū in alijs locis, per- multi ex nostris grauitè vulnerati & interfecti essent, tā- ta fuit tamen illorum virtus, vt diuina bonitate iuuante nullam triremē amiserint, præter solam Petri Bua: Cor- cyrensis, quæ ab hostibus abducta fuit. Iamque ad vice- simam primam horam, fractus omnino hostis supera- tusq; fuit, vt quæ reliquæ superessent triremes, à nostris sine contentione omnes caperentur. Oluzalium cum suis insequi nequiuerunt, quod iam nox immineret, & ipse in altum mare egressus procul euasisse ferretur.

Sed illud iam vel imprimis memorabile horrendum que spectaculum erat, quod vniuersum mare ex sangui- ne rubrum cernebatur, & infinitus propè cadaverum numerus in eo natante, plurimæ tam nostrorum quam hostium vulneratorum & natantium voces eiulare & auxilia

CONTRA VENETOS

147

auxilia postulare audiebantur: sæpe etiam nostri simul atque hostes idem lignum amplexi se conseruare nitebantur, vndique eiulatus & miserāda voces sentiebantur: eaque omnia eò maiora & miseranda magis apparerent, quò ingruente iam nocte, cœlum obscurius reddebatur. Postquam Turcica classis, vniuersa iam in nostrorum potestate esset, colligendæ prædæ operam dabāt: eaque in re, quod reliquum diei supererat consumpserūt: sub vesperam læti se cum Ottomanicis spolijs, in Peralicos portus quosdam receperunt. Atque hic quidem fuit prælii huius navalis successus, maximus profectò, quòd ab Augusti Cæsaris temporibus, à nullo vnquã tam vehemens prælium nauale commissum fuerit. Eoque magis admiratione digna videri debet hæc nostra victoria, quòd propè illum locum nobis cõtingerit, quo ad Actium promontorium, vbi nunc Preucsa est, Augustus Cæsar olim M. Antonium nauali prælio superauit. Nec minus quoque facit ad augendam huius rei gestæ celebritatem, quòd cum quatuor tantum horis pugnarint, tamen magni illius Serpentis Orientalis caput contriuerint, & Selymi potentissimi tyranni vires fregerint. Prima noctis hora, eum singulari nostrorum ducum industria, classis vniuersa in portum reducta esset, tãtus ventus tantaque tempestas subitò exorta est, vt incolæ afferent, post hominum memoriam nunquam se tantam sensisse. Sed tutò tamen hoc loco agentes, medicandis ægris & vulneratis operam dabant tanta diligentia, vt ipsimet duces eos in sua conclauia recipere. Venierus autem, dimisso Onophrio Iustiniano cum triremi, ad senatum Venetum literas dedit, ijsque felicem successum quem in comparanda victoria ijs Deus Opt. Max. fuisset largitus, significauit.

Sed iam receptui canamus, summa terrorum nostrorum Imperatorum prudentia cognoscendisque hostiũ

*Turcica classis
euita. p. quatuor
tantum horis
no p. int. d. d. red. d.
7 oct. a. 1571*

rebus diligētia, in consultandoq; industria, reliquorū dū cū in exequendo dexteritas & prōptitudo: omnīū denique nobilium, aliorumq; militum in agendo virtus, tāta fuit, vt prāter vtilitatem rei tam feliciter gēste, ad omnes communiter redundantem, Ioan. Austriaco Caroli V. inuicti Cæsaris filio Philippi Hispaniarum regis fratris fœderis huius inter Pontificem, Hispanum atque Venetos initi summo Imperatori, sempiternam gloriam laudemq; pepererit: quæ, quod maior diuiniorg; Christum seruatore[m] cōsentibus, & eam contemplantibus apparebit, tantò magis omnes excitare debet, vt Philippo Catholico Hispaniarum regi vicissim gratificentur, quòd in hoc bellum fratrem miserit.

Marcus Antonius Columna, è nobilissima Romanorum familia natus à Pio V. omnium, quotquot fuerunt Pontificum sanctissimo, ad hoc bellum summus suarū copiarum imperator delectus: ita se gessit, vt nomen suū Pontifici communicare, & vnà cum illo Christiani orbis Columna meritò appellari possit. Vt verisimile quocūq; huius Pontificis electionem diuinitus fuisse in hac tēpora conseruatā, quibus orbis Christianus Turca tyrannide oppressus, tali viro opus habebat, qui ad fœdus istud sanctissimum feriendum, tantos principes posset impellere.

Sebastianus Venierus Venetarum copiarum imperator, non minorem animi fortitudinem in dimicando, quàm in imperando prudentiam declarauit. Itaque cū in horrendo hoc consiliū. Imperatoris simul atque militis officium fecerit, nec quicquam omiserit eorum, quæ ad victoriam consequendam facere possent, an nō æream statuam meruit, cū ad suæ virtutis æternum testimonium, tum vt omnibus nobilibus Venetis exemplo sit, quo pacto sese erga patriam gerere debeant? Augustinus Barbadicus quia loquendi vsum ex vulnere

ami-

Joujan

loquitur dicitur.
Laudos
Columna dicitur

Venierus dicitur

Barbadicus

amiserat, verbis quidem animi sensum explicare non potuit, sed tamen cognito ex alijs indicijs, quod nostris tanta victoria contigisset, tertia deinceps die porrectis in cœlum manibus, animi sui robur evidentibus signis declarauit, & ex hac vita mortali in cœlum migrans, triumphū de Turcica tyrannide duxit. Bini Parmæ Urbini que Principes, quorū vnus cū Hectore Spinola, alter cū Leynio Sabaudo dēfissimo pugnantiū agmini interfuit, dū victoriā reportarunt æternū virtutis suæ testimoniū exhibuerūt. Magnus Cōmendator, dum Io. Austriaco se per imperterrito animo adfuit, singulare virtutis edidit specimen. S. Crucis Marchio, tanta dexteritate subsidijs succurreret, caque in re singularem prudentiam declarauit. Paulus Iordanus Vrsinus, qui in mediæ aciei fronte erat, an maius virtutis specimen edere potuit, quàm in densissimum prælium ingressus, se suosque conseruare & tot hostium triremes occupare? Iustinianus Messa- næ commendator, nisi vulnerum acerbitate, in cōclauē se recipere fuisset coactus, cum & aliàs suæ virtutis specimen ediderit, nunc quoque effecisset vtique ne tot ex suis interirent, etsi Oluzalij impetus maior fuisset. M. Ant. Quirinus & Antonius Canalis, præter huius prælij gloriam, ex vniuerso hoc bello immortalē laudem sibi compararunt. Ioannes Cardona, qui in dextro nostro cornu, cum ijs triremibus erat, quæ Oluzalij imperum sustinebant, maiorem laudem sibi comparare non potuit, quàm quod ex tanta difficultate victor euaserit. Denique omnes qui huic prælio interfuerunt & pro Christi seruatoris nomine pugnarunt, siquidem viuunt gloriari vtique possunt, se tantæ huius victoriæ participes esse: sin ex hac vita migrarint, requie beatorum fruuntur, leuique cruciatu, mortalem hanc, cum vita immortali commutantes, verum victoriæ fructum cū

*peruenit parum
et vabim*

magis quædam

inveho 6. r. r. r. r.

peruly refing

quædam missus

Quirinus. Canalis

Cardona

Deo possident: quæ proinde res parentibus & cognatis eorum magno solatio esse potest. Cùm enim ex mortalibus immortalem neminem nasci sciamus, vna ratio est immortalem vitam consequendi: si virtute æternam laudem atq; gloriam consequamur, quod proinde certum est, omnibus contigisse, qui in hoc conflictu interierunt. Eorum numerus autem quantum vtiq; intelligi potuit, ad septem millia sexcentos & quinquaginta sex ascendit, ijque hi fuerunt:

Vnus cum prætoriam dignitatem dux, Augustinus Barbadius.

Septendecim triremium gubernatores.

Octo Cataphracti.

Quinque Capellani sacerdotes.

Sex Comites triremium.

Quinque Patroni triremium.

Sex Scribe.

Septem Naucleri.

Centum & tredecim Bombardarij.

Triginta duo fabri reficiendis nauibus præfecti.

Centum viginti quatuor socij triremium.

Noningenti & viginti quinque spontanei milites.

Bis mille, ducenti, & septuaginta quatuor remiges.

Mille trecenti & triginta tres ex gregarijs militibus.

Octingenti in classe Pontificia.

Ex hostibus econtra capti aut interfecti fuerunt, viginti nouem millia, noningenti & nonaginta, videlicet.

Triginta quatuor duces cum prætoriam dignitate.

Centum & viginti triremium gubernatores, siue comites.

Vigin-

CONTRA VENETOS

Viginti quinque millia Ianicerorum, peditum spon-
taneorum & remigum.

Tria millia, octingenti & quadraginta sex capti fue-
runt.

Ex hostium triremibus ceperunt nostri, centum & se-
ptendecim communes triremes, & tredecim triremes
paruas, eas que omnes panibus, seuo, butyro, oriza, fabis
alijsque omnibus com meatu generibus munitissimas,
eadem nocte secum in portum abduxerunt. Præter ha-
sc hostium naues, fuerunt etiam submersæ aut alio quo-
uis modo destructæ circiter octuaginta: quæ fuga euasif-
sent, quadraginta ferè putabantur. Quibus ita confectis
nostri in portu tuti, Deum ob concessam tantam victoriã
laudabant, & totum triduum genio indulgentes, & va-
ria signa lætitiæ causa explicantes, festos dies celebrabãt.

Nec tamen interea quicquam omittebant eorum, quæ
ad naues suas reparandas & persequendos victoriæ fru-
ctus facere possent. Cuius rei causa, cum ad Idus Octo-
bris usque in ijs portibus hæssissent, tamen ob aduersã im-
minentis hyemis tempestatẽ & quod ex vulneratis sub-
inde multi interirent, inde recedendum putarunt. Ioan-
nes Austriacus enim, quia eo anno nihil amplius me-
morabile geri posse censebat, Messenam versus conten-
dere voluit: sed magnam spem tamen faciebat, anno se-
quenti suas vires reliquis coniungendi. Cum vniuersa
classe igitur, & acquisita præda, inde recedentes, ad Cor-
cyram peruenerunt: eamque de communi consensu, vti
iam sequitur diuiserunt:

<p>Naves distri-
bute fuerunt.</p>	{	Pontifici	{	Nouendecim cõmunes
				Duæ paruæ.
		<p>Hispanis trire-
mes</p>		<p>Quiquaginta octo cum
dimidia communes.</p>
				Sex cum dimidia paruæ.

I

*Naues capti 130
submersæ & destructæ
80. fuga delicti 40
A 250*

16 octobris d.

*Nauium captorum
dimisio.*

DE BELLO TVRCICO

Reip. Venetę } Triginta nouę cū dimi-
 triremes } dia communes.
 Quatuor cum dimidia
 parua.

Pontifici } Nouendecim magna.
 Tria Petraria, quibus lapides
 iaciuntur.

Tormenta } Quadraginta duo minora.
 militaria } Quinquaginta octo cum di-
 fuere itidē } midia magna.
 distributa. } Hispanis } Octo cum semi Petraria.
 Centum viginti octo mino-
 ra.

Reip. Venetę } Triginta nouem cum
 semi magna.
 Quinque cum semi Pe-
 traria.
 Octuaginta sex minora

Captiui } Pontifici octingenti, octuaginta & vnus.
 diuisi } Hispano mille septingenti & tredecim.
 sunt. } Reipub. Venetę mille centū & sexaginta duo.

Dum hæc ita gererentur, Onophrius Iustinianus, à
 Veniero cum literis ad Senatum missus, decimo nono
 Octobris, binas Venetorum arces ingressus est: cumque
 iam in S. Marci foro infinita prope hominum multitu-
 do, inter spem simul atque metum constituta, expecta-
 bat. Sed cum iam propius accedens, multisque bom-
 bardicis ictibus emissis, Turcicis signis laceratis, & ho-
 minibus Turcico habitu præmonstratis, lætitiæ signum
 ederet: omnes gaudio, & felicitatis alicuius successus spe
 repleuit. Tum è naui descendens, Venieri literas Lu-
 douico Mocenigo Duci serenissimo exhibuit, simulque
 declarauit Turcicam classem, paucos nostrorum detri-
 mento

Vide post ducis palis mero 147 147

huius frater, ob virtutis suae splendorem Hungariae Prior & Comendator fuit electus. Victor frater tuus senator amplissimus & eloquentissimus S. Marci dignitatem procurauit. Marinus alter frater, cum anno seruatoris 1522. S. Marci procurator esset, à Clemente VII. Aquileiensis Patriarcha delectus fuit deinde à Paulo III. Pontifice summus sua classis imperator contra Turcas creatus est. Marcus Grimānus denique, tertius frater tuus Cardinalis Illustriss. ad antiquorum Imperatorum imitationem, infinitis propè sumptibus ingentem illam machinam marmoream in anteriori parte templi S. Francisco dicatam, ex fundamentis construxit, Sacellū in eo amplissimis opibus ditauit, & palatium adificauit tot maiorum familiae vestrae marmoreis imaginibus exornatum, ut earum conspectu homines plane attoniti reddantur: tantus scilicet est earum splendor, tanta magnificentia, tantumque artificium. Quae omnia mecum reputans, Patriarcha Sanctissime, in tuo totiusque familiae tuae nomine, hoc nostrum Turcicum bellum uniuerso Christiano orbi proponendum censui, ut quae Dei miranda bonitas erga suos omnes sit, hinc quoque cognosceretur. Existimaui autem & primae originis causas enarrandas, magnoque labore etiam singula quaeque, ut acciderunt perquisiui: quae in re mihi valde profuerunt variorum principum & ducum huius belli litera, tum etiam colloquia cum Christianis, qui in Turcica classe captiui, ex pugna nauali liberati fuerunt. Bini autem hostium Secretarij in eodem praelio capti, Bassarum & Turcici imperatoris consilia aperte manifestarunt, ut nihil eorum omiserimus, quae ad rerum gestarum certam cognitionem facere possint. Censeo igitur Patriarcha Illustriss. quocumque huic bello interfuerunt gregarij milites, duces et principes tibi non modo ob beneficia quae alijs in rebus ijs praestitisti, gratias debere referre, verum etiam quod me ad hoc bellum describendum & eorum virtutem omnibus declarandam impuleris, utque simul etiam argumentum hoc modo ijs suppeditare, qui acutioribus ingenijs praediti, hanc historiam magis exornare uoluerint: mihi. n. satis fuit simplicem nudamque rei veritatem tibi proponere. Vale.

est y/isto in p/ho
quonij in p/ho

Handwritten text in the top left corner, possibly a date or page number.

Main body of handwritten text, appearing as bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and largely illegible due to fading and bleed-through.

IO. PETRVS CONTARENVS,
IOANNI GRIMANNO
ILLVSTRISSIMO

simul & Reuerendissimo Aquileensi
Patriarchæ S. D.

ETIAMSI fama, res gestas maiores ut plurimum, hominis auribus representare soleat, quàm re ipsa sint, Patriarcha plurimum Reuerende: non dubitamus tamen asserere, locè maiorem re ipsa, pugnam fuisse, quæ sub septuagesimi anni finem, inter binas potentissimas Turcarum & Christianorum classes, ad Cruzularios scopulos extitit, quàm hæcenus fuerit explicata. Fuit enim hoc prælium nauale, eorum profecto omnium maximum, quæ vnquam fuisse cognouerimus: quodcumq; enim ei contuleris, hoc nostro longe inferius esse comperies.

Non negamus equidem, & aliàs sepe numero à multis maximis viris esse pugnatum: nam & illud vehemens prælium fuit, quod Philippum Macedonia regem, cum Attalo rege Pergami, ad Chium insulam commississe legimus: & Themistocles Atheniensium imperator, Xerxen Persarum regem ad Salaminem, ingenti prælio superauit. Magnæ fuerunt pugna nauales Atheniensium cum Corinthijs, in ipso Corinthiaco sinu commissæ, vehementesq; etiam, quas ijdem Athenienses in Hellesponto cum Lacedæmonijs, & iuxta Byzantium cum Peloponesiacis commiserunt. Carthagenenses ad Eauinianas, quas vocant hodie, Insulas, cum Romanis nauali prælio bis decertarunt, ac semel quingentas utrinque triremes, alia vice verò non minus septingentis habuerunt: & Romani ab illis fracti, vniuersam classẽ amiserunt. Et illa deniq; maxima pugna fuit, qua Cæsar Augustus M. Antonium & Cleopatram

Aegypti reginam, ad Actium promontorium superauit. Sed
his omnibus tamen nostrum illud nauale praelium maius exi-
stimari debet, primum quod in eo, de uniuerso orbe Christiano
dimicabatur: deinde quod rerum naualium usus ad summam
perfectionem iam peruenit, ob tormenta militaria scilicet,
& sexcenta alia bellica instrumenta, quorum usum veteres
plane ignorarunt: quibus si principum virorumque prudentium
numerus, qui in hac classe fuerunt, itemque diuinus successus
adijciatur: speculi instar esse poterit, in quo se omnis nostra po-
steritas contempletur. Quae cum ita sint, & uniuersum hoc
bellum diuinitus gubernatum, ad tantam Turcarum perni-
tiam directum fuisse videatur: existimaui ego, illius historia
nullius nomine potius emittendam, quam tuo Patriarcha Il-
lustrissime, qui in tanta prouincia Dei Vicarius sis, & superio-
ri anno in tanta annona caritate, eandem hanc nostram clas-
sem, ita inueneris, ut tuae virtutis splendor omnibus merito illu-
cescere possit, qui deinceps talem prouinciam sustinebunt, sa-
craque hac munera administrabunt. Sed haec antiqua est Gri-
mannica familia tuae Illustrissima consuetudo atque natura: ex
qua tot praestantissimi viri prodierunt. Cui enim ignota esse
unquam poterit Petri Grimani atavi tui virtus? qui S. Mar-
ci Procurator delectus, supremum penes gradum in hac repub.
obtinuit? Ioannes Grimannus Proauus tuus eodem munere
functus est, & ob integritatem suam apud omnes emicuit. Anto-
nius Grimannus auus tuus Serenissimus Venetorum princeps
non minus Imperium sua virtutis splendore illustrauit, quam
ipse perfuncto tanto munere sit exornatus. Hieronymus Gri-
mannus tuus simul atque patriae pater, plurimis maximisque mu-
neribus perfunctus Venetorum consiliarius obiit. Dominicus
Grimannus autem patruus tuus Cardinalis amplissimus,
praeter cetera pietatis opera, quae etiamnum in hac repub.
cent. sumptuosam illam ad S. Antonium Bibliothecam constru-
xit: & studio antiquitatis, quod tu postea tantis sumptibus
excoluisti fundamenta posuit. Petrus Grimannus Cardinalis
huius

CONTRA VENETOS

147

mento, vniuersam fractam & dissipatam esse. Quibus
 cognitis ille Apòstolico legato, Patriarcha Grimanno,
 binis consiliarijs & Casare Ziliolo Cancellario, qui alias
 ob causas aderant, comitatus in S. Marci Patroni Vene-
 ti templum ingressi sunt: & subsequente senatu reliquo
 cum sacerdotibus, Ambrosij & Augustini psalmo Deū
 laudarunt: peractisq̄ue sacris, Deo Optimo Maximo gra-
 tias vniuersi egerunt, quòd oblitus nostrorum peccato-
 rum, in tantis populi sui angustijs, tantam victoriam cō-
 cessisset. Quibus ita confectis, Princeps Ioanni Bapti-
 stæ Rasario viro doctiss. mandatum eodem die dedit,
 vt de hac victoria orationem ad populum haberet.
 Quam rem ille die tertio, cū eodem in templo expedi-
 ret, Senatū, populum, peregrinos, adeoque infinitam
 prope auditorum multitudinem, eloquentiæ suæ admi-
 ratione attonitam reddidit. Nec quicquam inte-
 rim per totam urbem audiebatur, quàm so-
 nitus campani, voces plaudentium, alia
 que infinita lætitiæ signa: quibus
 Creatorem nostrum, Deum
 Optimum Maximum
 laudabant.

FINIS.

T 2

